

6 באוגוסט 2002

ישיבה מספר: 86

עורכי הדין הנוכחים:

עו"ד חסן ג'בארין

עו"ד אורנה כהן

עו"ד מריאן דלאל

עו"ד חסן טבאגיה

עו"ד עזמי עודה

עו"ד ראאד אניס – בשם שייחי' ראאד סלאח, עזמי בשארה, עבד אל מאלכ דהאמשה

עו"ד יואל מוזס – בשם ירון מאיר

עו"ד מדלן כהן – בשם אליק רון

עו"ד נאטלי ביטון – בשם אהוד ברק

השופט תאודור אור: בוקר טוב. בקשה לשבת. בוקר טוב ד"ר רבינוביץ.

ד"ר דני רבינוביץ: בוקר טוב אדוני.

השופט תאודור אור: ד"ר רבינוביץ, אני מזהיר אותך, שעליך להעיד אמת, אך ורק

אמת. אם לא כן אתה צפוי לעונשים הקבועים בחוק. ד"ר דני רבינוביץ,

מעיד, עונה לעורך-דין ג'בארין. בקשה.

עו"ד ג'בארין: בוקר טוב. רק לפני שיעיד, אנחנו ביקשנו חוות דעת של מומחים, של

פרופסורים (לא ברור), ודוקטור אחמד צאדה, שהם מסומנים מ 3785,

אז בזמנו, בשלב הראשון, אז אני רוצה רק לציין, שזוהי החלק גם מהחומר של הגנת המוזהרים. זה מדובר על מ 3785.

השופט תאודור אור: אתה לא צריך להצהיר על זה. בכל מה שנמצא אצלנו, אדוני יוכל לעשות בו שימוש כפי הבנתו.

עו"ד ג'בארין: מאה אחוז. בוקר טוב ד"ר רבינוביץ.

ד"ר דני רבינוביץ: בוקר טוב.

עו"ד ג'בארין: אם אפשר להציג את עיסוקך האקדמאי ועיקרי תחום ההתמחות שלך.

ד"ר דני רבינוביץ: אני אנתרופולוג. מרצה בכיר בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

באוניברסיטת תל-אביב. יש לי תואר דוקטור מאנתרופולוגיה חברתית

מאוניברסיטת קיימברידג', ואני מעורב מאז שנות השמונים במחקר על

החברה והתרבות הערבית, בכלל עם דגש ספציפי על ערבים בישראל.

ביצעתי עם היום כשמונה-תשעה פרויקטים גדולים, של מחקר שהיה

כרוך בהם גם עבודת שדה, ופרסומים, אני לא אזכיר את כולם, הם גם

נמצאים בתקציר העדות שלי, אבל אני רק אזכיר, שה... תחילת העבודה

שלי הייתה עם הבדואים בסיני. גם התזת ה-A.M. שלי, שנכתבה גם

היא בקיימברידג', עוסקת (לא ברור) והיחסים שלהם עם הנזירים במנזר

סנטה-קתרינה, קונטקסט בין-תרבותי. עבודת השדה שלי על ה...

לדוקטורט הייתה בנצרת עילית, בהנחייתו של פרופסור ארנסט גנמר

מקיימברידג'. עשיתי מחקר בערך של שנה וחצי במימון של ג'יונט ישראל

ועמותת סיכוי באום אל-פאחם על התנועה האיסלאמית. ולאחרונה

פרסמתי ספר, שנקרא "הדור הזקוף", שעוסק בתמורות בהתנהגות

הפוליטית...

עו"ד ג'בארין: כן.

ד"ר דני רבינוביץ : ... של הערבים בישראל.

עו"ד ג'בארין: כן. הוועדה הנכבדה חוקרת את תפקוד המנהיגים הערבים בעת האירועים, ואם אתה יכול בשלב הזה להתייחס לדור ההנהגה הנוכחי, ככל שזה גם נוגע למוזוהרים, ועל ההבדל בין דור ההנהגה הנוכחי הזה, לדורות הקודמים של הנהגה ערבית בישראל. בקשה.

ד"ר דני רבינוביץ : אה כן. אני... אני ברשותך, עורך-דין ג'בארין, אפנה לחברי ה... לחברי הוועדה בדיבור שלי. אז המוזוהרים, קודם כל אני אקדים ואומר, שהם בעיני חלק בלתי נפרד וגם לא חריג מקבוצת מנהיגים, שניתן לאפיין אותה כהנהגה החדשה של הערבים בישראל. הם רובם בערך באותה קבוצת גיל, פלוס מינוס 50, הם פעילים פוליטית מאז שנות השבעים והם תפסו את מקומם בלב ההנהגה הזאת במהלך שנות התשעים. אני מבקש ברוח השאלה של עורך-דין ג'בארין, אכן לחזור דור אחד קודם ולהגיד כמה מילים על דור הנציגים הקודם. לא כדי לחזור על אדם וחווה, אלא מפני שאני חושב, שלדבר הזה יש נפקות ישירה לסוגיות שונות שעולות בוועדה, ובעיקר לקשר בין הממסד לבין נציגים ומנהיגים של הציבור הערבי. אז אבחנה ראשונה שאני משתמש בה, זה באמת אבחנה שבין נציג או מתווך מצד אחד לבין מנהיג מהצד השני, ואני רוצה לאפיין את הדור הראשון של נציגי הציבור הערבי, הם אלה שהיו תפקדו בשנות החמישים והשישים כיותר מתווכים ונציגים ופחות מנהיגים. זה תקופה שהיא תקופה שהיא שונה לחלוטין מהתקופה שאנחנו חים בה עכשיו. האוכלוסייה הערבית שחיה בגבולות מדינת ישראל, היא שריד לכמאה 60 אלף איש, שנותרו מסך הכל כ-900 אלף איש, שחיו בגבולות הקו הירוק לפני 48'. זה אוכלוסייה שלא מאורגנת

מבחינה פוליטית והיא מאוד מאוד תלויה בממסד, כולל באמצעות הממשל הצבאי. עכשיו, לתוך הקונטקסט הזה צומח... צומחת... צומח דגם של ייצוג, שהוא באמת של מתווכים מקומיים, אנשים שיש להם איזשהו מעמד בקהילות המקומיות, שיכולים להציע לממסד דברים למשל כמו קבלנות קולות, ונכנסים ליחסים שהם מכונים בשפה הסוציולוגית קואובטציה. זאת אומרת, הם מסופחים על ידי הממשל... על ידי הממשל, על ידי הממסד והם מתפקדים בעיקר מכורח התלות העמוקה, שיש לקהילות שלהם במדינה ובמוסדות. אני אגיד גם שהקהילה הערבית בארץ, זוכרת את התקופה הזאת באופן דרוגאטיבי, כתקופה שמכוננת תקופת המוכתרים, והנקודה העיקרית, שאני רוצה לקחת מדגם הייצוג והתיווך הזה, זה שזה הייתה... הייתה סיטואציה מאוד נוחה למפלגות השלטון ולמוסדות המדינה. זה סיטואציה של תיווך וייצוג, שאפילו נבנה במידה רבה באמצעות גורמי הממסד, פעילי מפלגות או פעילים של משרדים ממשלתיים. זה טופח בידיהם, וזה היה בעיני מרכיב מפתח למערכת של שליטה באוכלוסייה, שהייתה בסיטואציה מאוד קשה מבחינתה, מוחלשת, מרוסקת, אחרי הטראומה של 48'. עכשיו, הסיבה שאני מתחיל מהדור הזה של ההנהגה, זה מפני שדגם התיווך הזה, באמת מידה אחת היה מעוות, כמעט בכל אמת מידה של דמוקרטיה ייצוגית. יש לנו נציגים או מתווכים, שמונו יותר מאשר נבחרו על ידי הציבור, שאותו הם מייצגים. הייצוג שלהם הוא הולך בשני הכיוונים, אבל אפשר לטעון, שהם היו במידה לא פחותה נציגים של השלטון בפני הקהילה, מאשר הם היו נציגים של הקהילה בפני השלטון והם היו ביחסים כאלה ואחרים, של קואוקטציה ותלות עם השלטון,

לעיתים גם בשכר, אם גלוי ואם סמוי, ומול הטבות הנאה, לאו דווקא
במובן הטבות הנאה אישיות. זה כול להיות גם טובת הנאה לכפר או
לחמולה וכדומה. זה מצד אחד. זאת אומרת, זה העיוות הבסיסי שיש
בדגם הזה, אבל מצד שני, וזה הנקודה החשובה לי כאן, למערכות
המנהל והממשל שהיו קשורות באוכלוסייה הערבית, הדגם הזה היה
קודם כל התבנית הפורמטיבית הראשונה, שהממשל יצר וכמובן הכיר,
ושהוא גם... הוא נתפס בעיני הגורמים הממסדיים כחיובי בעיקרון. הוא
היה מאוד נוח. זה היה ייצוג של מוכתרים וקבלני קולות, שהיו יחסית
(לא ברור)...

עו"ד ג'בארין : ד"ר רבינוביץ, ומה הם המסרים של ההנהגה הנוכחית?

ד"ר דני רבינוביץ : אני כבר מגיע לזה.

עו"ד ג'בארין : טוב.

ד"ר דני רבינוביץ : זה... זה היה ייצוג שהפרקטיקות המנהליות והפוליטיות הגדירו

עבור גורמי הממסד, איזשהו סדר ראוי ותקינות רצויה. עכשיו, זה מה
שמסביר בעיני המידה רבה, את חוסר הנחת הבסיסי, שגורמי הממסד
ראו את השינוי בדגם המנהיגות החדש, עליו אני תכף אגיד כמה מילים,
כשהוא התחיל להתפתח. זה דגם שמופיע בשנות השבעים ומבשיל בשנות
התשעים, ובאמת אנחנו בפעם הראשונה, לפחות לפי השיפוט שלי,
מקבלים מנהיגים לציבור, ולא דווקא מתווכים או נציגים. אנשים
שנשענים על תמיכה אותנטית, רחבה, של הציבור הערבי, ובעיקר הם
מתאפיינים באי-תלות במערכות הממסד, ואני חושב שאחד הדברים,
שבאים לידי ביטוי ומשתקפים גם במוצגים, שהיו בפני הוועדה, אני כאם
מזכיר את מ 1566, את מ 1607, 1608, זה אפשר לראות, שגם היום

בדיעבד, מערכות השלטון בישראל, כולל כוחות הביטחון, מראות מה שאני הייתי מכנה געגוע לעידן המוכתרים שהיה לפני כן.

עו"ד ג'בארין : איך זה התבטא במוצגים האלה?

ד"ר דני רבינוביץ : הנטייה במוצגים האלה, כפי שאני מנתח אותם, זה הרבה פעמים לראות בעצמאות, בעצם העצמאות של ההנהגה, שהעובדה שיש שם הנהגה שמתנהגת אחרת, בעצם העצמאות שלה, ולא דווקא בתוצאות הספציפיות של... של המהלכים שהיא מובילה, איום על הסדר הקיים, ואולי אפילו איום על יציבות השלטון. אז אני מייחס את זה שוב למערכת ממסדית, שהכירה סוג אחד של מנהיגות, צמחה לנגד עיניה אבל לא בשליטתה, סוג... דגם חדש של מנהיגות, והשליטה היא הרבה פחות... הרבה פחות... כמעט לא קיימת, ולכן אצל חלק מהגורמים האלה, זה יוצר תחושה, שהנה אנחנו הולכים לאבד את כל עולמנו, או לפחות את יציבות השלטון, וזה דבר שהוא מאוד מאוד מאיים, הרבה יותר (לא ברור). עכשיו אני אגיד כמה מילים על... על... לאפיין את דגם המנהיגות הנוכחי, גם את ההישגים שלו וגם את המגבלות שלו. אני עושה את זה ב... אני אתייחס לשתי מסגרות אנליטיות, אבל אני עושה את זה בקיצורי קיצורים. האחד זה השינויים שעוברים על החברה הערבית, גם בתוך הארץ, וגם מחוץ לה, בשטחים ומעבר, בעשורים האחרונים. אני חושב שמלחמת 67' ומלחת 73' היו תזכורות מהמציאות, מאוד מאוד משמעותיות עבור הציבור הערבי, כולל האנשים שנמצאים היום בהנהגה שלהם. זה... זה... אלה הם האירועים, שקודם הכל הניצחון הישראלי ב-67' ואחר כך העמידה הישראלית בפני התקפה ערבית, שהתחילה עם יתרון גדול, הם ממחישים לרוב הציבור הערבי

בארץ, להערכתך בפעם הראשונה מאז '48, שישראל זה עובדה קיימת, שהיא לא עומדת להיעלם, שהיא לא אפיזודה חולפת. הדבר הזה מוביל את ה... את ה... את הדגם, את המנהיגים החדשים, לנחישות להיאבק על שוויון באמצעים אזרחיים. יש מדינה, היא תהיה כאן, אנחנו מיעוט בה, אנחנו צריכים לחפש לעצמנו דרכים אזרחיות להיאבק על שוויון, וזה נעשה תוך כדי מודעות, שהולכת ומעמיקה אצלם, לשיח הליברלי של זכויות ולמשמעות הפוליטיות שלהם. זאת אומרת, נוצר כאן גוף של תביעות, שהוא... שהוא מביט על הציבור הערבי כגורם אזרחי, בתוך מדינה בדומיננטיות של רוב יהודי, ומגדיר לעצמו איזושהי נישה, איזושהו מרחב, שבתוכו הוא רוצה לפעול ומנסה לפעול, ואכן יפעל בשלושים השנים הבאות. המסגרת האנליטית השנייה שנאי אזכיר כאן, זה שזה תקופה שעוברים בה גם שינויים מפליגים על החברה היהודית. העשרים-שלושים שנים האחרונות, זה... זה שנים, שבהם התהליך המרכזי, זה שיש... יש לנו שחיטה של הכוח הערכי והפוליטי והמוסרי אם תרצו, של מה שאני מכנה הקולקטיב הציוני הגדול. המונווליות שאפיינה גם את הציבור היהודי נשחקת, ומתחילה לצמוח במקביל תחתיו סיטואציה חדשה, של זהויות שבטיות אם תרצו, מגוונות, וכמה מהבולטות שלהם, לאו דווקא המקרה של הערבים בישראל, אלא כמה מהזהויות האחרות, שצומחות דווקא בתוך הציבור הישראלי, הם אינן מחויבות יותר, או אינן מחויבות כמו שהן היו קודם לפרדיגמות היסוד של הציונות הישראלית המקורית במירכאות כפולות. אז זה... אז קורה משהו גם בחברה הישראלית בכלל, שאפשר לזהות את ההתפתחויות שלו בכמה ציבורים, אחד מהם זה הציבור... זה הציבור הערבי.

והתוצאה היא אכן קבוצת מנהיגים, שבה אנחנו עוסקים כאן, שאפשר לקרוא לה דור המדינה. זה כולם אנשים, שרובם המכריע, אנשים שנולדו אחרי '48 כאזרחי המדינה. זה רובם אנשים שהגיעו לפרקם הפוליטי, לעמידה, למודעויות הפוליטיות שלהם, סביב אירועי יום האדמה המקורי של '76. הם פעילים גם במפלגות, ובאמצעותם בתוך התחום הפרלמנטרי, אבל גם בחברה אזרחית, שעוברת הגוונה, מהמילה גיוון, הולכת וגוברת בשנות השמונים, ובעיקר שנות התשעים. חברה אזרחית יכול להיות... יכול להיות אלמנטים גופים ארציים, כמו למשל וועד תלמידי תיכון או וועדי סטודנטים. אחר כך תנועות למיניהן, כמו התנועה האיסלאמית ותנועות אחרות. NGO's, מגוון גדול זה... וזהו התווך המרכזי שבו האנשים האלה צומחים. בו יש להם גם הישגים מרשימים, ואי אפשר להתעלם מהם. ההישגים של ארגונים לא ממשלתיים, ובמידה מסוימת גם של המפלגות הפרלמנטריות, אם משווים את מספר חברי הכנסת הערבים בכנסת היום, למה שהוא היה לפני עשרים שנה, זה מספרים אחרים. אז יש הצלחה במובנים רבים, אבל, וזאת תהיה הנקודה שחשובה מאוד להדגיש כאן, ההשפעה הכללית המערכתית של הקבוצה הזאת, ושל הציבורים, שאותה הם מנהיגים, על המערך המבני בישראל והתחושה שלהם, שהם מביאים שינוי עמוק בישראל, היא... היא מוגבלת. במידה מסוימת יש כאן קבוצה, שמשקיעה... של מנהיגים אותנטיים, עם תומכים רחבים, שמשקיעה המון אנרגיה בפעילות אזרחית ענפה, וכפי שאני אומר, אם הרבה סממנים של הצלחה. מצד שני, יש שצלם גם תחושה, שיש תקרת זכוכית. שלמרות ההצלחות האזרחיות, המדינה לא משתנה. אין יותר

שוויון. אין יותר תחושה של שוויון. לא אצלם אישית וגם לא אצל הקבוצות שהם מובילים, אז יש איזושהי שחיקה במידת ההצלחה. אני לא הייתי אומר במידת המוטיבציה. אני למשל לא מזהה אצל הקבוצה הזאת איזושהי ירידה במוטיבציה עם הזמן, אבל במפורש כן מתח, שבין ההצלחות הארגוניות המקומיות לבין תחושה, שהמדינה נשאר מפלה, מדכאת, לא שוויונית ובמובן הזה, זה חוויה מאוד מתסכלת.

עו"ד ג'בארין: אני רוצה להתייחס לפני שאעבור הלאה, מחקר שלך והספר שלך על הדור הזקוף, כמה שאלות לגבי זה או אולי שאלה אחת. בעניין הרטוריקה של ההנהגה הנוכחית, אנחנו שמענו כאן למשל חבר הכנסת עזמי בשארה כמוזהר, אומר: "אל תתייחסו אלי כערבי ישראלי. אני גם ערבי בישראל, אני פלשתיני". שיח' ראאד סלאח, חבר הכנסת אבן-מליק נאם, שגם ברטוריקה אשר לגמרי לא אומרים אנחנו מוסלמים, תקבלו אותנו קודם כל כמוסלמים, שיש לנו... עד כמה רטוריקה זו תואמת את ניתוח דפוסי הנהגה זו, או היא חריגה בכלל?

ד"ר דני רבינוביץ: אני חושב שהיא תואמת מאוד. יש... אם אפשר היה להגדיר את התקופה שלפני כן, זה תקופה של החנקה. יש תחושות של השתייכות לקבוצה הפלשתינית, לעולם הערבי, שאין להן דרכים להיות מבוטאות בעשורים שקדמו לזה. אחד הדברים שמאפיינים את ההנהגה הזאת, זה שבתוך... בתוך ובאמצעות השיח הליברלי שקיים בישראל, שמאפשר... שמאפשר לקבוצות להגדיר את עצמן, נוצר... נוצרת דרגת חופש הרבה יותר גדולה, שבעיני גם מביאה להתאמה, לרמת... לתאימות יותר גדולה עם המציאות, והאנשים האלה מגדירים את עצמם באמת כמו מה שהם. זה סיטואציה מורכבת. הם אזרחים ישראלים, אבל הם לא אזרחים

ישראלים שמוכנים יותר להתייחס לאלמנט הפלשתיני בתודעתם ובהיסטוריה שלהם, כאל דבר שהוא לא קיים, ולכן גם הרטוריקה משתנה, והיא משתנה לפעמים בצורה, שלפחות למי ש... מי שהיה אמון על איזושהי מין מונוליתיות של הגדרה מאוד מושתקת ומאוד מוחנקת לפני כן, היא נשמעת כאילו פריצת קול (לא ברור), ואני יודע שיש גורמים בממסד שעדיין קשה להן. אני... אני ב-93 פרסמתי מאמר בז'ורנל מדעי, בתיאוריה וביקורת, שעוסק בטרמינולוגיה שערבים בישראל מתייחסים... משתמשים בה, ואני טענתי שההסכנה שלהם, ההסכמה שלהם, ללכת עם המושג ערביי ישראל, שזה בעצם המצאה של הממסד הישראלי, זה... זה דבר שהוא משקף יותר מכל דבר אחר, הכלאה טקטית. לא הכלאה של זהות, לא הכלאה שמשקפת באופן אמיתי את הצורה, שבה הם... הם מרגישים. הם יודעים שלקרוא לעצמם נניח הפלשתינים אזרחי ישראל, שזה אולי הצורה הנייטרלית ביותר מבחינתם לעשות את זה, זה מעורר הרבה מאוד התנגדויות וזה מעורר הרבה מאוד שאלות, ולכן הם לפחות נכון לתקופה ההיא, היו מוכנים לראות את עצמם אולי כפלשתינים אזרחי ישראל, אבל להיות מוכנים, שיגדירו אותם כערביי ישראל. אני חושב שהיום, עשר שנים אחרי זה, גם הסיטואציה הזאת השתנתה. יש הרבה יותר נכונות לאוכלוסייה הזאת, לכנות את עצמה כפלשתינים אזרחי ישראל. אז אני חושב, שהסיכום של התשובה לשאלה שלך, זה שהרטוריקה משנתית בהתאם לתחושות הפנימיות, שמתבטאות אצל ההנהגה החדשה.

עו"ד ג'בארין: דיברת על יחסי הרשויות אל ההנהגה הנוכחית, וגם השווית את זה עם היחס של הרשויות להנהגה הקודמת, ואמרת שהיה נוח עם ההנהגה

הקודמת ולא נוח עם ה... האם זה יכול להשליך גם, או לא להשליך, על גם התקפה על חברי הכנסת הערבים, כלומר מהציבוריות הישראלית. אנחנו פותחים את העיתונות, ביקורת חיפה עליהם. האם זה גם חלק מהשונות?

ד"ר דני רבינוביץ: אין... אין לי ספק שכן. זאת אומרת, גם אם אני ארצה להתייחס לדבר הזה באופן מאוד מאוד ביקורתי ובאופן מאוד מצליף, יחסית לרוב היהודי וגם אם אני ארצה להתייחס לזה באמפתיה ולהגיד שאולי אפשר להבין את חלק מהרגשות האלה אצל קבוצה שחשה מאוימת בתוך אוקיינוס ערבי, אחרי שעד עכשיו יחסית מצב של שליטה ומצב של נוחיות עם המיעוט הערבי, ועכשיו היא נמצאת בסיטואציה חדשה. בשני המקרים, אם אנחנו מאמצים גישה ביקורתית, ואם אנחנו... גם אם אנחנו מאמצים גישה אמפתית לציבוריות היהודית ולנציגות הממשל, אז לעובדות שאתה מציין, לדעתי אי אפשר להתווכח. זאת אומרת, יש יותר ויותר חוסר נחת, ויותר ויותר ביטויים שלהם, ויותר ויותר ביטויים... יותר ויותר ביטויים, שעושים מיזוג בעיני מאוד מאוד בעייתי ומאוד מאוד מסוכן, בין למשל שאלות כמו טרמינולוגיה או שאלות כמו ייצוג או שאלות כמו זהות, לבין מה המשמעות הפוליטית או הביטחונית, שדברים כאלה יכולים לקבל במהלך הזמן. אני יודע, מושג כמו "עכשיו הם מתחילים לדבר על אוטונומיה תרבותית, ועתיד מי יושענו". זאת אומרת, החיבור המיידי הזה בין להכיר שקורים דברים אמיתיים בתוך האוכלוסייה הזאת לבין תחושת הסכנה, שהיא... היא ממש... לפעמים היא... החיבור הזה נעשה באופן חד ממדי, הוא בעיני מאוד בעייתי. אבל אין לי ספק, שהוא... שהוא קיים.

עו"ד ג'בארין : כן, הועדה הנכבדה עוסקת גם בקשר בין ההנהגה לבין המפגינים ואתה
כתבת מחקר... ספר בשם "הדור הזקוף", שהוא מבטא גם את דור
המפגינים. אתה יכול להתייחס לזה ולאפיין את הדור הזה והקשר בינו
גם לבין ההנהגה?

ד"ר דני רבינוביץ': כן, מעיון בפרוטוקולים של הועדה, אין לי ספק שזה אחד
מהנושאים המרכזיים שמעסיק אותה, היא מקשה על המוזהרים
הערבים במהלך העדויות ושואלת על... מדוע לא תבעו מפעילי השטח
בכרוזים, בשידורי רדיו...

השופט תאודור אור : (לא נשמע) למה אדוני נאנח?

ד"ר דני רבינוביץ': אני נאנח?

השופט תאודור אור : כן.

ד"ר דני רבינוביץ': עכשיו כשאני רואה את אדוני מחייך, אז אני כבר לא נאנח.

השופט תאודור אור : כן, בבקשה.

ד"ר דני רבינוביץ': ומצאתי לזה כמובן סימוכין... אני לא יודע אם אני צריך להגיד
את זה לפרוטוקול, אבל בעמודים רבים...

עו"ד ג'בארין : כן, עדיף.

ד"ר דני רבינוביץ': עדיף? 9084, 9088, 9090 ו-(לא ברור) 9091, 9094, 9113, 9118,

9161 בפרוטוקול של עדות חבר כנסת דהמשה, ב-9481, 9483, 9453,

בעדות של ראאד סלאח.

עו"ד ג'בארין : מה שם נאמר? מה רוח הדברים?

ד"ר דני רבינוביץ': שאלות... שאלות ודו-שיח בין חברי הועדה לבין המוזהרים לגבי

מדוע לא תבעו מפעילי השטח בכרוזים, בשידורי רדיו, בדרכים אחרות

ריסון והבלגה בעימותים עם המשטרה וגם בעמודים 8427, 8428, 8431

עד 5, 8443 עד 6, בעדות חבר הכנסת בשארה. זו באמת שאלה מורכבת ואני חושב שהיא באמת מרכזית לעבודת הועדה הזאת. נקודת המוצא שלי לניתוח שלה זה המשקל היחסי שאני חושב שהיה באירועי 2000 לדור הסוציולוגי שלאחרונה הייתי שותף להגדרה שלו כדור הזקוף, יחד עם חברתי דוקטור חאוולה אבו באכר, חרתי לכתיבת הספר "הדור הזקוף". הכוונה היא לדור סוציולוגי על פי הגישה של הסוציולוג (לא ברור) שטוען שכשיש קבוצה באוכלוסיה שפחות או יותר כשהיא היתה בין גילאי שבע עשרה לעשרים וחמש, עבר עליה... או עברה עליה חוויה מכוננת, מאחדת, אז מבשילים התנאים להפיכת הקבוצה הזאת לדור סוציולוגי שנבדל מאחרים. אני לא אכנס לתיאוריה הזאת יותר, אפשר להגיד עליה עוד כמה דברים... ואנחנו זיהינו אכן את הילידים, את הערבים אזרחי ישראל, ילידי סוף שנות השבעים ותחילת שנות השמונים כדור שבמובן הזה עברה עליו חוויה מכוננת שמציבה אותו בנפרד מדורות אחרים. יש לו אכן פרופיל סוציו-פוליטי אופייני בעינינו, יש לו הכרה עמוקה בהיותו פלשתיני, בזהותו הפלשתינית וזה הכרה שמתגבשת לאור המודעות שלו או לאור שני תהליכים מקבילים שקורים סביבו. אחד – זה ההצלחות של התנועה הלאומית הפלשתינית בשנות התשעים, הקמת הרשות הפלשתינית וכדומה... זה לא הצלחות שמביאים אותה לסוף דרכה או להגשמת כל מטרותיה, אבל אין ספק שזה עשור של הצלחות בינלאומיות אדירות מבחינת התנועה הלאומית הפלשתינית והשני... והוא רלוונטי לענייננו, זה המודעות הגוברת של הצעירים הערבים בישראל דווקא למגבלות ההישגים של דור ההורים שלהם... דור המנהיגים שעליו דיברתי קודם וכל מה שקשור למצב

המבני הבסיסי של ישראל, זאת אומרת זה דבר ש... זה תסכול שהם מודעים אליו והם מכירים אותו, יחד עם זה שכמובן יש להם הרבה מאוד הערכה גם להישגים. זה דור מתוחכם מאוד, יש לו אקולטורציה ישראלית יותר מאשר לקודמיו, העברית שהם מדברים, ההיכרות שלהם עם החיים בישראל היא הרבה יותר מעמיקה, הוא גם הרבה יותר מודע לזכויות שלו והוא נוטה יותר מקודמיו ל... מה שאפשר לכנות זעם אסרטיבי, כשהוא מרגיש שהזכויות האלה נגזלות או לא ממוצות. במובן הזה, זה הבחנות שאנחנו עומדים מאחוריהן בצורה מאוד חזקה ולכן הסוגייה הזאת של מערכת יחסים בינו לבין אנשים מדור יותר מבוגר שמנסים לנתב אותו או להנהיג אותו בתקופה שהיא תקופה מאוד סוערת, היא אכן חשובה ובחלק מהמקומות שהזכרתי קודם וגם בעמודים 8399 עד 8044... זה כמעט ארבעים עמודים בעדות חבר כנסת בשארה ואחר כך בעמוד 8537 עד 9, בעדות בשארה על השיח הפוליטי החדש וגם בעמוד 8669 עד 8672, זה דו-שיח בין פרופסור שמיר לבין חבר כנסת בשארה בנושא האסרטיביות והמיליטנטיות ועל עימות, כל הדברים האלה באים לידי ביטוי. זה דור שהאכזבה שלו מההתנהלות של ראש הממשלה ברק אחרי בחירות 1999, היא אקוטית, היא עמוקה, היא נחרתה כזלזול וכפגיעה אישית. חלק גדול מהאנשים האלה מצביעים בבחירות בפעם הראשונה... וגם מידת הסבלנות וסף הסובלנות של הדור הזה להבטחות של פוליטיקאים ישראלים הולכת וקטנה וזה גם דור שהפנים היטב את העובדה שבמערכת הפוליטית בישראל ניתן להשיג הישגים של ממש... אם בכלל, רק באמצעות מאבק שיהיה נחוש, בלתי מתפשר, אבל במגבלות החוק.

עו"ד ג'בארין: איך אתה מסכם את היחסים בתור סוציולוג, בתור מי שקרא את העדויות וגם חומר אחר שנוגע לעבודת הועדה הנכבדה שמתייחס לאירועים (לא ברור) והקשרים הסיבתיים שהסתכלת עליהם. באופן כללי... אחר כך בהמשך נגיע לפירוט, האם ניתן לסכם שביחסים בין ההנהגה לבין המפגינים שקורא לו "הדור הזקוף", היתה הסתה מצד ההנהגה שהובילה את המפגינים האלה לעימותים עם המשטרה?

ד"ר דני רבינוביץ': אוקי...

עו"ד ג'בארין: ואחר כך נפרט... זה באופן כללי.

ד"ר דני רבינוביץ': בסדר, אז קודם כל הכותרת הכללית לדברים שאני עומד להגיד, זה שהיחסים הם מאוד מורכבים, הם לא חד-ערכיים. ראשית אני רוצה לכפור מכל וכל בתזה שטוענת שהקאדרים הצעירים שהובילו את ההפגנות ואת המחאה באוקטובר 2000 בשטח היו זקוקים באמת לדחיפה מלמעלה, להסתה, כדי לכוון... להעלות אותם אל הבריקדות... ואני עושה כאן ריפרור מכוון דווקא לאנאלוגיה מההיסטוריה האירופית. אני חושב שהמודעות היתה שם והיא קשורה לדברים שאמרתי במשפטים הקודמים על המהות של הדור הזה. היה להם זעם ותסכול, ותחושה עמוקה בימים הספציפיים, הקריטיים האלה, שגם עמם שהם מזוהים איתו כזכור הרבה יותר מאשר ההורים והסבים שלהם היו מזוהים איתם, עם העם הזה, עם העם הפלשתיני, כשהם היו בגילם, אבל גם הקהילות שבהן הם חיים ביומיום נמצאים תחת איום... בוודאי איום בטחוני ובטיחותי מצד רשויות המדינה. לעניין הזה, אז דווקא הקרבה הסמיוטית בין המושג "הסתה" בת"ו למילה "הסטה" בטי"ת בעברית, היא ממחישה את הטענה שלי היטב. הצעירים האלה, אני טוען, נמצאו...

כבר נמצאו מקדמה (לא ברור) על מסלול של מחאה גוברת, ראה... ראו למשל את אירועי אביב 2000, שמתחילים באוניברסיטאות וממשיכים להיות על המסלול הזה גם היום והם לא זקוקים לאף אחד שיסיט אותם, בטי"ת, מהמסלול שהם כבר נמצאים עליו. מה שמוביל אותם זה מודעות מאוד-מאוד בהירה למצב המבני שבו הם נתונים ושהקהילה שלהם נתונים והמיקום שלהם במערך אזרחות וכוח שהוא בלתי שוויוני, אז זה מצד אחד. אני טוען שהם לא היו זקוקים... בתשובה לשאלתך, עורך דין ג'בארין, הם לא היו זקוקים למישהו שיסית אותם. מצד שני, וזה גם חשוב לי להדגיש, אין פה למיטב הכרתי מצב הפוך שבו הרחוב דוחף את המנהיגים שלו שהם מנותקים והם לא מבינים את הלוח הרוחות למקומות קיצוניים ומיליטנטיים יותר ממה שההנהגה רוצה להיות בהם זה... ולכן אני מתאר את הסיטואציה הזו כמורכבת. מצד אחד זה לא דור שזקוק להסתה לא בת"ו ולא בטי"ת ומצד שני זה גם לא דור שמסית או דוחף את מנהיגיו. אני מדגיש את זה כי זה תמונה שעולה למשל מ-מ-1566, בעמוד הלפני האחרון וב-(לא ברור) גם מדו"חות משטרתיים אחרים שקראתי ויותר מזה, הגרסה הזאת כאילו המנהיגים הערבים בעידן הנוכחי מסלימים את ההתבטאויות שלהם באופן מלאכותי, בצורה שאפילו לא מייצגת את דעותיהם האמיתיות, רק כדי לרצות את שומעיהם ורק כדי ליישר קו עם רחוב סוער, היא גם מושמעת בקביעות בתקשורת הישראלית ובעיניי אין לטענה זאת אחיזה של ממש במציאות. הדור הזקוף לא מרד ואפילו לא תסס כנגד המנהיגים שלו מהדור הקודם, למרות שהם מדור ההורים שלו. כמה מהמנהיגים, כולל אלה שהם המוזהרים בפני הועדה, ממשיכים להיות מושאים לכבוד

ולהערכה רבה ועמוקה אצל הצעירים יותר. נכון שיש פיחות מסוים במעמד החברות בכנסת, אבל הוא נובע בעיקר מהמאזן ה... שהייתי מכנה אותו דל עד דיכאון, של ההישגים של חברי הכנסת הערביים בהבאת שינוי מעמדי בעשורים האחרונים, אבל כל אלה... ואת זה אני מבקש להדגיש, לא יוצרים ריחוק בין רוח הרחוב לבין עמדת המנהיגים. אני חושב שאחת מהסיבות לכך היא זה שהחלק גדול מהצעירים מבינים את טבע המגבלות שבהן נתונים... נתונה ההנהגה ובהן היא מתפקדת. העובדה שהמערכת השלטון בישראל וצורה שבה כוח אלקטורלי-פרלמנטרי למשל, מתורגם או לא מתורגם לכוח שלטוני או להשפעה בנושאים כמו תקציבים ובנושאים כמו חקיקה, אני חושב שהיא לא פוסחת על הצעירים, אני... זה חשוב לי להדגיש שלא מדובר באיזה קבוצה של חמומי מוח שחושבת שצריכים להשיג את כל ההישגים מיד, אבל... וזאת היא הסיטואציה המורכבת, שיש... הכוריאוגרפיה המורכבת שנמצאת בין הדור לבין המנהיגים שלו ואני חושב שהיא באה לידי ביטוי גם באירועים של אוקטובר.

עו"ד ג'בארין: בעניין הזה, אז איך אתה מנתח את הטענה של המוזהרים וועדת המעקב העליונה לאור היחסים האלה בין המפגינים וההנהגה, שההנהגה וועדת המעקב והמוזהרים, אמרו בפני הועדה הנכבדה: "דווקא הרחוב רצה יותר, אנחנו אלה שהכרזנו רק יום אחד – יומיים והפסקנו. הרחוב רצה יותר". עד כמה הטענה הזאת תואמת לניתוח זה בקשר ליחסים בין המפגינים לבין ההנהגה?

ד"ר דני רבינוביץ': אוקי, אז כדי לענות על זה, אני רוצה... ולמרות שלא הוזמנתי כאן כדי לדבר שוב על עובדות שאתם מכירים את פרטי הפרטים שלהן

היטב, אני בכל זאת רוצה להידרש כאן אל הניתוח שלי, לכרוניקה הספציפית של ספטמבר, אוקטובר 2000, מפני שאני רוצה לכוון את הפרשנות שלי על הכרוניקה הזאת ולהראות איך לדעתי היא גרמה למה שבמונחים סוציולוגיים ניתן יהיה... ניתן לכנות איזה שהוא מיזוג והאחדה של הדור הזקוף, דור פעילי השטח עם ההנהגה לכדי ממש ישות אחת והניתוח הזה של האיחוד הזה שקורה ממש במהלך האירועים, יחזיר אותי לסוגייה של הקריאה לריסון והבלגה שהיו או לא היו ואת התשובות לעורך דין ג'בארין, אז אני אעשה כאן איזה מן ככה ריצה מהירה, לצורה שבה אני רואה את הכרוניקה הזאת. בצדק או שלא בצדק, זאת אומרת תוך ניתוח אמיתי או פחות אמיתי של המציאות, אני לא מתייחס לזה כרגע... החוויה הפלשתינית של מה שקורה בקיץ 2000 ואחר כך אל תוך סתיו 2000, בעיקר אחרי 'קמפ דיויד', שונה לחלוטין מהחוויה של רוב הישראלים. בחוויה הפלשתינית ערפאת בקיץ 2000 נגרר לקמפ דיויד בגלל לוח הזמנים של ברק ושל קלינטון, הוא עובר שם משא ומתן תכתיבי, משפיל והצעה שהוא מקבל היא בלתי אפשרית, הוא... שוב, בארגומנטציה ובחוויה הפלשתינית הוא מקבל שם הצעה למדינת קנטונים שסועה, חסרת רצף טריטוריאלי, זרועה התנחלויות ודרכי גישה אליהן שיוצרים תחושה של צבעי זברה, מדינה שהיא נעדרת שליטה על הגבולות שלה, על הביטחון שלה, אין לה חלק ונחלה בירושלים, אין לה פתרון לבעיית הפליטים של 48'. לעומת זאת המצג שמאמצת התקשורת הישראלית הוא אחר לחלוטין ואני מדגיש את זה מפני שהאזרחים ה... ערבים אזרחי ישראלי, הם צרכני תקשורת כמעט אובססיביים, גם של התקשורת הישראלית, הם יודעים כל דבר שנאמר

על הסיטואציה וכמובן בתקופה כזאת שהיא כל כך סוערת. המצג שמאמצת התקשורת הישראלי, זה שהפלשתינים דחו הצעה נדיבה, בחרו במלחמה וה... זה ככה בכותרת כללית, אני לא מפרט את זה יותר... את האזרחים הערבים, הייתי אומר שזה... זה מכניס אותם לתסכול עמוק ותחושה של חוסר מוצא, תחושה של חוסר מוצא לא רק בסיטואציה הספציפית שמתפתחת, אלא אפילו במונחים היסטוריים – פער כל כך גדול בין החוויה שלהם של מה שקורה לבין מה ש... החוויה הישראלית הדומיננטית, שהיא גם מכוננת את השיח והפעילות הפוליטית, נותן להם תחושה שחוסר המוצא הוא עמוק מאוד. אחר כך בא ביקור שרון בהר הבית ב-28, שבעה הרוגים למחרת, ה-29 בספטמבר באירועי יום שישי ומות מוחמד דורא והרוגים רבים בשטחים ביום שבת, ה-30 בספטמבר. אני רוצה להגיד שתי מילים על מות מוחמד דורא, זה סמל שהחריד את כל העולם, אבל אני חושב שהיה בו עומק מיוחד עבור הפלשתינים, כולל אזרחי ישראל. יש כאן תמונה גרפית של ילד חסר אונים שמת בחיקו של אב חסר אונים. זה שני דורות, שגם אם מסתכלים על הגילאים הביולוגיים שלהם, גם אבא של מוחמד דורא שהוא בשנות השלושים שלו, אז זה שני דורות שגדלים תחת כיבוש והם יוצרים עבור ערבים בכל רחבי העולם וגם בישראל, איזה תחושה של זוג קורבנות גרפיים לעליונות ותוקפנות ישראלית מול חלשים. זה... הייתי אומר שקומפוזיציה יותר שלמה ופרסוניפיקציה יותר מלאה מזאת של החוויה הפלשתינית קשה להעלות על הדעת. עכשיו, כל מה שתיארתי עד עכשיו, על ההתפתחות מפוסט קמפ דיוד ועד ה-30 בספטמבר, מוליד... בעיני לפחות, במוצאי שבת, ה-30 בספטמבר, איזה שהוא רגע של אחדות

מובנת מאליה, כמעט ספונטנית, שכמעט גם לא צריך לדבר עליה כל כך הרבה בתוך הציבור הערבי בישראל וזוהי הסיטואציה שבה ועדת המעקב מקבלת החלטה שהשביתה שהיא מכריזה למחרת תלווה בהפגנות...

עו"ד ג'בארין: האם היתה ועדת המעקב... בהקשר הזה, לאור האירועים האלה, לא לקבל ההחלטה של השביתה, היתה אפשרות כזאת?

ד"ר דני רבינוביץ': להערכתך בתוך הסיטואציה הציבורית והפוליטית שועדת המעקב מוצאת את עצמה במוצאי שבת, ה-30 בספטמבר, זה יהיה לא ריאלי להניח שהחלטה אחרת, חוץ מאשר ההחלטה על שביתה, היתה מתקבלת באיזה שהיא תחושה אחרת מאשר דיסוננס ובאיזה שהיא מן תחושה... ולכן אני גם חושב שזאת לא היתה החלטה שועדת המעקב קיבלה בקושי, זה לא נעשה למיטב ידיעתי אחרי דיון נוקב, נניח מסוג הדיון שהיה ב-2 באוקטובר בועדת המעקב, אלא זה דבר שהיה נראה... לא רוצה להשתמש במושג "טבעי", כי שום דבר מהדברים שקרו באותם ימים לא היה טבעי, אבל אני חושב שזה החלטה שמבטאת את האחדות הזאת עם תחושות מאוד רחבות בציבור שמהו... שנפל דבר עמוק מאוד שאי אפשר לעבור על לסדר היום, אני אגיד יותר מזה – אני גם חושב שההחלטה של הועדה שהשביתה שמיועדת למחרת תלווה בתהלכות מחאה בכל קהילה, בכל כפר, בכל עיר ולא נניח בארבעה – חמישה מוקדים אזוריים, כפי שנעשה באירועים אחרים, היא היתה כמעט בלתי נמנעת בגלל הספונטניות, בגלל סדר הזמנים, לארגן מאחר הצהרים של שבת ליום ראשון בבוקר הצהרות אזוריות, זה דבר שהוא לחלוטין בלתי אפשרי ולכן גם את האלמנט הזה בהחלטה שאפשר היה לראות בו אולי

איזה שהיא החלטה של התרת רסן: "נעשה מחר שביתה וכל אחד ייצא לרחוב ויעשה כאוות נפשו", אני חושב ש... אני לא הייתי רוצה את זה בקונטקסט הזה, אני חושב ש... אני חושב שלא היתה בפני הוועדה אפשרות ריאלית אחרת להתחיל לארגן הסעות, להחליט באיזה מקומות יהיו הדברים האלה וכדומה. אני גם...

עו"ד ג'בארין: אתה גם ראית כרוזים בעבר של ועדת המעקב העליונה. עד כמה השביתה הזו חריגה, או למעשה היו שביתות רבות והיא לא חריגה? האם כאן בהקשר הזה יש חריגות מסוימת מעצם הכרזה על שביתה כללית ליום אחד בהיסטוריה של ועדת המעקב?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שהיא בוודאי לא חריגה מבחינת מהות ההחלטה. היו שביתות כלליות לפני כן. אני חושב שמה שכן חריג, זה העובדה שזה הכל נעשה בלחץ אירועים מאוד מאוד תכוף, של שלושה אירועים ששמונה, 29, 30 לספטמבר, שיוצרים סיטואציה שכמעט אי אפשר לתכנן את הדברים. אני חושב ששביתות כלליות שהוכרזו בשנים שלפני כן, נבעו מאיזשהו תהליך של דה-ליברציה. של דיון של מספר ימים וכדומה. אבל במהותה, זה החלטה שהתקבלה גם לפני כן ואני גם חושב ש... לכן גם, גם לא ניתן בעיניי לצפות ממנהיגי הציבור באותה נקודה, להתייחס באופן מיוחד או באופן ספציפי בקריאות ריסון, כי אף אחד באותו רגע לא מעלה על הדעת, מה יקרה למחרת.

עו"ד ג'בארין: הוועדה הנכבדה התעניינה בשאלה החשובה של העניין של הצפי. מה רצף האירועים שהיו בהר הבית, היה לכם את האירוע גם שאתה מזכיר, של מוחמד דורה. האם אתם כהנהגה, צפיתם את האירועים או לא

צפיתם? מה האפשרות של צפי ומהם הדברים שהיו צריכים לנקוט, כדי

שבאמת לא למנוע, כדי למנוע את התפרצות האירועים?

ד"ר דני רבינוביץ': כשאני מסתכל על ההלם, שאני...

השופט תאודור אור: כשאדוני עונה על השאלה הזאת, יזכור נא שהשאלה הזאת

מופנית למנהיגים במגזר הערבי, ולא מנהיגים אחרים ולא משטרה

ולכולם, על רקע של העובדות.

ד"ר דני רבינוביץ': בוודאי. בוודאי. כן. אני חושב שכשאני בודק את תחושות, את

תגובות ההלם, גם של מנהיגים וגם של אנשים מן השורה בימים הבאים,

את העוצמה של ההלם ושל ההפתעה, ואני חוזר עם זה רטרואקטיבית

ל-30 בספטמבר, אני חושב שהאפשרות שהמשטרה תירה, ותירה כדי

להרוג, לא קיימת בתודעה של המנהיגים הערביים. היא לא עולה על

דעתה.

עו"ד ג'בארין: היה אירועי א-רוחא, אום סחאלי, שגם אירועים קשים. מדוע במקרה

הזה לא לצפות אירועים קשים כאלה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שלמרות האירועים הקשים של אום סחאלי ושל רוחא,

היא לא חלק מהאירועים האלה, היא לא חלק מהניסיון של המנהיגים

האלה, וגם לא חלק מהזיכרון הקולקטיבי שלהם, של העשורים שחלפו

בעצם מאז מרץ 1977, כי מאפיינים כאלה, שבהם משטרה יורה כדי

לפזר הפגנה המונית, הם... ובעיקר יורה אש קטלנית, זה דבר ש... אני

חושב שבכל מקרה, וזה נכון לגבי כל תרבות, וגם לגבי התרבות הערבית,

קו הפרדה שעובד, עובר בין פצועים לבין הרוגים, הוא קו הפרדה שהוא

הרבה יותר מאשר מינון או עניין כמותי. זה מין רוביקון, שלמרות

האירועים הקשים באום סחאלי ובא-רוחא, זה רוביקון שכשהמנהיגים

הערביים לא מעלים על הדעת, ולהערכתני גם לא יכולים להעלות על הדעת, בשלושים לספטמבר. אז... זה... It's Too Far Fetched... ולכן גם הבדיקה שבאיזה מידה הם יכלו לצפות, היא צריכה להיעשות ברוח הזאת. אני רוצה להמשיך עם הכרוניקה שלי ולהגיד ככה. שבראשון לאוקטובר יש כבר שני הרוגים ראשונים, בגית ובאום אל פאחם. באום אל פאחם בחור צעיר שימות מפצעיו למחרת. אבל יש גם פצועים רבים, ואחד מהם הוא שיחי' ראאד סלאח. ובראשון לאוקטובר, כשהוועדה מתכנסת שוב לדיון שלה בערב, אז היא, עומדות בפניה כמה אפשרויות. ואני, ואני, ואני, אני מונה אותם שוב, מפני שאני רוצה לייחס את זה למערכת היחסים בינה לבין השטח. רשימה חלקית של האפשרויות האלה. אני לא מונה, אני לא מנסה לטעון שזה רשימה מקיפה. הם יכולים להתכנס ולהכריז על שביתה לזמן בלתי מוגבל. עד שהמצב ישתנה או עד שיופיע, יופע הדרג המדיני, המנהיג הישראלי המתאים וייקח אחריות על מה שקרה באותו יום. הם יכולים להתכנס ולהכריז על שביתה בת יום אחד, שזה מה שהם בסוף עושים, הם יכולים להכריז על שביתה חלקית, הם יכולים גם לא להתכנס כלל. הם היו יכולים לא להחליט, לא לקחת אחריות, לתת לשטח להתנהג כפי שהוא יתנהג, To Take The Course Of Events, ואולי להסלים באופן סטיכי. אני חושב שההחלטה שמתקבלת על יום שביתה אחד נוסף...

עו"ד ג'בארין : זה בראשון ל...

ד"ר דני רבינוביץ' : ... בראשון לאוקטובר, משיחות שאני קיימתי עם אנשים, היא לפחות חלק מהאנשים פירשו אותה בתור קריאה שמתמקדת בתהלוכות אבל על מה שקרה בימים שלפני כן, ולא כהחלטה על הסלמה. ורבים היו

גם, שוב, תחת ההלם של האירוע הקיצוני מאוד שקרה ביום לפני כן, תחת הרושם שהשיא, או אם תרצו השפל, הוא מאחורינו. ולכן, ההחלטה שמתקבלת של יום שבייתה אחד נוסף, אני מבקש לראות אותה על הרצף הזה, ולראות אותה בתור החלטה שיש בה, שיכולה להתפרש בידי הציבור, ואני יודע שחלק מהציבור גם פרש אותה, דווקא כהחלטה מרסנת ולא פותחת...

עו"ד ג'בארין: כאשר היו הרוגים באום אל פאחם או בג'ת, והידיעות הגיעו אחר הצהריים, לקראת הערב, החלטה כזו, לא מעלה את החשש שבאמת האירועים יסלימו ועדיף אולי לא להחליט, או עדיף באמת להחליט החלטה אחרת, לא לשבות?

השופט תאודור אור: האם קודם כל יענה אדוני לחלק הראשון של השאלה. האם העובדה שהיו הרוגים וידעו על הרוגים ביום ראשון בערב, שמענו הרבה עדויות, שזה, זה סימן להסלמה. זה כשלעצמו. כולל עדים במגזר הערבי. האם זה כשלעצמו לא צריך היה להצביע, לא שיהיו תהלוכות לווייה, אלא שזה עלול להיות, אף אחד לא יודע בדיוק מה יקרה, אבל זה עלול להיות יותר קשה בגלל ההרוגים.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שב... יש משקל לטענה הזאת. יש משקל לטענה הזאת. אכן נפל דבר באותו יום. והאפשרות שהאירועים שלמחרת יתפרשו... לא יודע אם יתפרשו, אבל יגלשו לסיטואציות קשות, קיימת. אבל פה אני רוצה להכניס את הצד השני של המטבע הזה. בוא נניח שלחברי ההנהגה מקבלים החלטה של שבייתה ליום אחד ובתוך מגוון הסיכונים והסיכויים שיש מיום כזה, הם לוקחים גם בחשבון את האפשרות שדברים האלה יחזרו על עצמם, אם כי בתחושה שלי, שוב התחושה

הזאת שמה שקרה אתמול, או מה שקרה היום בעצם, זה מקרה קיצוני, חד פעמי, שיא או שפל, גם קיימת, וקיימת חזק. אבל אני לא יכול להתעלם מהאפשרות, שהמחשבה עלתה במוחם שיכול להיות שלמחרת יקרו דברים, דברים נוספים. אבל פה אני רוצה להגיד את הדברים הבאים. בנקודה הזאת, בנקודת הזמן הזאת, של מוצאי האחד באוקטובר, החוויה המכוננת של הציבור הערבי ושל המנהיגים שלו היא של סיטואציה שכבר הוגדרה והוגדרה בידי המשטרה. אני אומר את זה שוב, בחוויה שלהם הסיטואציה הוגדרה בידי המשטרה, באמצעות מטחי הירי הראשונים, כסיטואציה לאומתית קיצונית. זאת אומרת, יש כבר 'אנחנו' ו'הם', יש כאן כבר ניכור שהוא, שהוא ממש אקספוננציאלי. מסוג הדברים, מסוג החוויות המכוננות שאני חושב שנכונות לגבי ציבורים שנמצאים בקונפליקט שלא רואים את הסוף שלו. אני לא רוצה להגיד מלחמה, ולא רוצה להשתמש במושג מלחמה לגבי הסיטואציה הזאת, אבל ברור שהם ואנחנו, עם קווי חציצה ברורים וגראפיים, ובאחריות המשטרה. אפשר להתווכח אם הניתוח הזה נכון או לא נכון. אבל לחוויה שלהם זה קרה, וזה קרה בגלל תוקפנות של הצד השני. וזה הנקודה שבה בניתוח שלי, קורה המיזוג הייחודי הזה, שעליו, שעליו אני דיברתי גם קודם, בין ההנהגה לשטח, זה שמאחד את השורות. ומאחד את השורות בצורה מאוד עמוקה. התחושה שאף צד לא צריך עכשיו להלהיב את הצד השני. אף אחד לא צריך לצקת מוטיבציה אצל הצד השני. יש תחושה של אחדות, שיתוף פעולה מובן מאליו, איזון חוזר מאוד מאוד לא פרובלמטי, אלא להפך, שמחזק, ומשרה השראה הדדית על שני הצדדים. אני חושב שמה שמאפיין פוליטיקה של זהויות, זה

שהרבה פעמים מאבקים מתאפיינים בזה ש... הם נסובים פחות נניח על שאלות כמו נתחים חומריים. כמה אני, או כמה אנחנו נקבל יותר ממשאבי המדינה מול ציבור אחר. ויותר על דברים שנתפשים אצל, אצל הנתונים במאבק הזה, כדברים שהם מגדירי זהות ולפיכך גם קיומיים. אולי לא קיום פיזי, אבל קיומים במובנים אחרים, ואני חושב שאת הנקודות, את הנקודה הזו של הראשון באוקטובר, אחרי ההרג הראשון, זה מה שקורה. ומכונן דגם חדש של שיתוף פעולה בראשון באוקטובר, בין השטח להנהגה, שאולי הוא לא מתבטא בשליטה מפורטת ומדוקדקת של המנהיגים או של מישהו בכלל, בכל מה שקורה בכל אתר ואתר, בכל הפגנה והפגנה, כל תהלוכה ותהלוכה. אבל הוא כן מתורגם לתחושה של אחדות גורל וסולידריות, ונכונות לשלם מחיר אישי וקבוצתי, והתזכורת שאני רוצה כאן להגיד, זה שההנהגה עצמה בראשון באוקטובר חוותה סכנה פיזית. שייחי' ראאד סלאח, שהוא סגן יו"ר ועדת המעקב, הוא נפגע בראשון לעשירי מכדור גומי, כשהוא מנסה להרגיע את הרוחות, קצת מזרחית לצומת אום אל פאחם. וזה מיד מעלה בזיכרון את הפגיעה, פגיעת הירי בחבר הכנסת עזמי בשארה בלוד ב-99', והפגיעה ברגלו של מוחמד זידאן במרס, במרס 2000 בסחנין, ופגיעת אלה של חבר כנסת עיסאם מח'ול, מקבל באירועי כביש חוצה ישראל בתחילת 2000. זאת אומרת, שגם זה מוסיף לתחושת אחדות הגורל והסולידריות.

עו"ד ג'בארין: כן. העידו כאן שורה חברי כנסת ערביים, ואני שוב חוזר לערב הראשון באוקטובר, ולהכריז על השביתה לקראת השני לאוקטובר. יש טענה כזו, אם אתה יכול להתייחס אליה, "לא היינו יכולים להחליט אחרת. כאשר

יש לנו הרוגים, אנחנו לא יכולים לעבור על סדר היום. אנחנו צריכים להעביר מסר, מסר של אזרחות, בהקשר הזה שהדבר הזה לא יחזור ולא ישנה". עד כמה הטענה הזו נכונה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני, על רקע הניתוח של התהליך הסוציולוגי שאני מתאר עכשיו, נוטה לקבל את הטענה הזאת. אני, את הטענה של המנהיגים הערביים. אני טוען שההרוגים והפצועים של הראשון באוקטובר, צרפו למגזר הערבי איזושהי חוויה שהיא במידה רבה נשמת אפו של כל תהליך פוליטי, כל מהלך פוליטי. בוודאי מהלך פוליטי שמערב הפגנות המוניות או הבעה, הבעה של רגשות ברמה כללית, ובמידה רבה זה גם אבן הבוחן האמיתי של האפקטיביות של מהלכים כאלה ומהלכי מחאה בכלל. ויש פה בעצם אירוניה, שבעיניי היא אירוניה רבת עוצמה. ושהתפילה שלי, אני לא אדם דתי, זה שגם היום, אפילו היום, יהיו עוד מספיק אנשים ברי דעת בכוחות הביטחון, שאולי יצליחו ללמוד מהאירוניה הזאת משהו. והאירוניה היא, שדווקא הקברניטים של כוחות הביטחון, שהם האנשים שהכי פחות רוצים שהפלשתינים, גם בגבולות הקו הירוק וגם מעבר לו, יזכו לרגעים מכוננים כאלה, שמחזקים אותם כקולקטיב לאומתי, קולקטיב מאיים, הם בדיוק אלה שמייצרים, באמצעות אירועים כמו הראשון באוקטובר, בדיוק בקביעות עיוורת, ריטואלית, ממש בקביעות של כמעט רובוטים, וקביעות לא מודעת לעצמה, בדיוק את הרגעים האלה. שזה בעיניי, זה ממשיך להדהים אותי כאזרח, כקורא עיתונים. ממש הם דואגים כמעט לאספקה בלתי פוסקת, ריטליאטורית, שחוזרת על עצמה כתגובה, של מומנטים שמשכפלים את החוויה הזאת אצל הפלשתינים, מעמיקים אותה ומנציחים אותה. וזה

חוויה שגם אצל הפלשתינים היא ממכרת. יש כאן התמכרות לכוח שנכון לשני הצדדים. והיא הדדית. ואני חושב שכולנו קורבנות שלה. אני, אני מתנצל על הסטייה הזאת מהדברים ש... אבל אני אגיד במילים פשוטות, שבקונטקסט הסוציולוגי שאנחנו מדברים עליו, נקיטה של המשטרה באמצעים ברוטליים כדי לחזק את הסדר הציבורי, היא דומה בעיניי לנסות לבער את הבערות באמצעות הריסת בתי ספר. זאת אומרת, זה עושה בדיוק את הדבר ההפוך. והשאלה של ההבלגה והריסון והאם במצב לאומתי, קיצוני כזה, שנתפס על ידי הציבור הערבי ו...

עו"ד ג'בארין : מהם האופציות שהיו בפניהם?

ד"ר דני רבינוביץ' : אז האופציה... אחת... אז האופציה שבעצם משתקפת בשאלות הוועדה למוזרים, שבאותן, דווקא באותה נקודה, דווקא כי יש סכנה, דווקא כי הדברים יוצאים, יוצאים משליטה, ההנהגה תתייצב בין המפגינים, בין הציבור שלה לבין המשטרה, אני גם אומר את זה באופן מטאפורי. אני חושב שלהערכת, כניעה מהסוג הזאת, מהסוג הזה, או דרישה לכניעה מהסוג הזה, בנקודה ספציפית הזאת, היא לא ריאלית. אני חושב שעצם ההתייצבות של ההנהגה אל מול המשטרה, או בין המשטרה לבין המפגינים, היתה מתפרשת, גם אצל המנהיגים עצמם, וזה בא לידי ביטוי בדברים שהם אומרים, אבל גם אצל הציבור כלקיחת אחריות של הציבור הערבי על מה שקרה, והסכמה לאשמת הקורבן. זה דבר שבזמן אמיתי הוא עוד יותר קשה אולי מאשר ברטרופקטיבה אחר כך. יכול להיות שהריחוק וההסתכלות הקרה והרציונלית, שמתבקשת כאן על ידי הוועדה, היא היתה יותר אפשרית בניתוח, נניח, חודש-חודשיים אחרי, אחרי מעשה. אבל לצפות שדבר כזה יקרה בזמן

אמיתי, עומד בניגוד משווע בעיניי לתחושה האותנטית גם של ההנהגה וגם של הציבור, שהמטרה ובעיקר הנהגת המחוז הצפוני, הם התוקפנים כאן, ולכן, ולכן זה לא נעשה. אני רוצה להצביע על דבר אחר שכן נעשה. בראשון ובשני לאוקטובר. ובעיקר בלילה שבין הראשון לשני. והיא נקודה מאוד מהותית כאן. מנהיגי הציבור הערבי לא מתנערים, קודם כל מהעובדה שיש סכנה Out There. הם יודעים, אחרי הראשון לאוקטובר, כפי שאדוני ציין, שהסיטואציה הופכת יותר, יותר מסוכנת. אבל הם לא מתנערים גם מהחובה שלהם למזער עד כמה שאפשר את הסכנה לשפיכות דמים, והם עושים בשיפוט שני, כמיטב יכולתם, כדי להשפיע על מי שהם רואים כמקור הבעיה ומקור התוקפנות, זאת אומרת, המטרה. אני מדבר עכשיו על זה שכבר באחד באוקטובר, במהלך האחד באוקטובר, שייח' ראאד סלאח, למשל, עושה מהלך, שמתוך ההיכרות שלי עם העולם הפוליטי של הערבים בישראל, הוא לא מהלך שגרתית. הוא מרים טלפון לנוואף מסאלחה. לא בני ברית טבעיים, לא שיחת טלפון שגרתית שמתנהלת בין השניים האלה כל יום. הוא מתקשר לנוואף מסאלחה, חבר כנסת מפלגת העבודה וכדומה, ומבקש ממנו בראשון לאוקטובר להעביר מסר לשר בן-עמי, שאכן לפי עדותו, בעמוד 9473, מניבה, מניבה פרי אפילו תוך דקות. והירי בצומת אום אל פאחם נפסק. זה מסר ישיר למי שהוא רואה כזה שעומד בראש הפירמידה, שייח' ראאד סלאח מתקשר לנוואף מסאלחה, 'תתקשר לבן-עמי, שיפסיקו לירות באום אל פאחם'. מהלך אחד. מהלך שני...

השופט תאודור אור: סליחה, אדוני יכול למקד את זה בשעה של אותו יום? כי לנו יש

אינפורמציות אחרות למה נפסק הירי באותו יום.

ד"ר דני רבינוביץ': אני מתייחס לעדותו של ראאד... של שייחי' ראאד סלאח בפני הוועדה. בעמוד 9473. אם אני זוכר נכון, זה קורה בשעות הצהריים, סביב שעות הצהריים, אבל אני לא... אני לא מתחרה פה ב... לא בהצלבות המידע שיש לחברי הוועדה, זה מידע נקודתי. אני כן זוכר באופן, באופן, באופן ספציפי, ועו"ד חסאן טבאג'י כאן מהנהן בראשו, שהיתה שיחת טלפון כזאת, ושלפחות בתחושה של שייחי' ראאד סלאח, היא גם השיגה תוצאות. אני שם את זה על רצף עם עוד כמה דברים. בשני באוקטובר, בבוקר, יוצרים חברים מוועדת המעקב מגעים נמרצים הייתי אומר עם, עם צמרת משרד המשטרה. באותו בוקר נערך מפגש בין השר בן-עמי לבין נציגים של ועדת המעקב...

השופט תאודור אור: כמעט בכל, כל אבן שמרימים, אז יש חילוקי דעות.

ד"ר דני רבינוביץ': לא היתה פגישה כזאת?

השופט תאודור אור: היתה פגישה כזאת, זו היתה החלטה של הממשלה ערב קודם, שתהיה פגישה כזאת. כך שמי יזם אותה, זה גם דבר ששנוי במחלוקת. אני רק מסב... מביא את זה לידיעת אדוני.

ד"ר דני רבינוביץ': אוקיי. אני, אני, אני מכיר גרסה...

השופט תאודור אור: (לא נשמע – אינו מדבר למיקרופון)

ד"ר דני רבינוביץ': אני מכיר גרסה, ש... שחברי ועדת המעקב פועלים נמרצות בשני באוקטובר, גם לפני ובמהלך המפגש עם השר בן-עמי, וגם שמגיעים שמתחילים מוועדת המעקב בשני באוקטובר, הם אינסטרומנטליים, אני לא יכול להגיד שהם קובעים את המהלך, אבל הם אינסטרומנטליים לפגישה עם ראש הממשלה בשלישי באוקטובר. אבל...

עו"ד ג'בארין: כן. רציתי שוב לחזור לימים האלה, לשני לאוקטובר... לראשון לאוקטובר, ערב ההחלטה על השביתה לשני לאוקטובר. היסטורית אנחנו יודעים שאין אצל המיעוט הערבי בישראל חוויה קשה של הרג מצד כוחות הביטחון או המשטרה. יש את האירועים של '76, שהם עדיין בזיכרון של יום האדמה. עד כמה החוויה הקשה הזאת השפיעה על הרחוב, והרחוב השפיע על החלטת ועדת המעקב?

ד"ר דני רבינוביץ': אני, טוב, אני חושב שזה באמת, זה רעידת אדמה. כל הקלישאות כאן מוצדקות. קו שבר, קו פרשת מים, תחושה שהדברים לא יכולים להיות מאוחר יותר כפי שהם היו לפני כן, וזה האירועים של הראשון לאוקטובר, וזה כמובן האירועים של השני באוקטובר, שבהם נהרגים יותר אנשים, שבעה אנשים באתרים שונים. זה תחושה שהמדינה, שאולי הייתה עד עכשיו, בתחושה של הציבור הערבי בישראל, מפלה, מדכאת, מרחיקה, מדירה, מזירה הפכה להיות גורם תוקפני, גורם שפונה כנגדינו. אני חושב שהשאלה הזאתי, היא שוב, היא רלוונטית לשאלה של איפה ובאיזה מחיר, ציבורית ופוליטית, אבל אני לא מתכוון למחיר פוליטי במובן... המובן הזול של המילה, אלא מבחינת התחושות, שמאפיינות את הציבור, באיזה מידה מנהיגות יכולה בסיטואציה כזאת, שאנחנו נמצאים, אנחנו במירכאות כפולות, נמצאים תחת התקפה בוטה, חסרת תקדים, אנחנו יכולים לבוא לציבור שלנו ולהגיד: רגע, בעצם אנחנו עכשיו צריכים לקחת את האחריות עלינו. לקחת את האחריות גם במובן של אחריות למה שקורה, אבל גם אחריות במובן הרחב יותר, כאשר התחושה הרחבה, שחוצה את כל הקבוצות במגזר הערבי, אל כל דרגי ההנהגה היא, זה שיש לנו... אנחנו כאן קורבנות של תוקפנות. אני חושב

שזה... זה דבר שהוא... שהוא... שהוא החוויה הבולטת ביותר בימים האלה.

עו"ד ג'בארין: כן, דיברת על בראשון לאוקטובר, צא לראשונה בצורה החדה ביותר והקיצונית ביותר זהויות חדשות, הם ואנחנו, והוועדה הנכבדה התעניינה בשאלה מדוע לא יצאתם לציבור שלכם... אפשר לקבל את זה שוב? לבוא ולהגיד, בראשון באוקטובר, אחרי ההרג, כאשר אתם מכריזים על השביתה לשני באוקטובר, מדוע לא אמרת להם, שאסור לצאת לרחובות? לא להיות קרובים למשטרה, כדי שלא יוצר העימות? עניין של הריסון וההגבלה.

ד"ר דני רבינוביץ: כן, אני חושב ש... אני חושב שבנקודה הזאת, גם אם היה... אם הייתה יוצאת בקשה כזאת, קודם כל, אני... אני הייתי שופט אותה כמשהו, שהוא...

השופט תאודור אור: לא ריאלי, אדוני אמר.

ד"ר דני רבינוביץ: לא ריאלי אמרתי, אבל אני אגיד יותר מזה. אני אגיד גם דיסוננס מבחינת הצורה שאני חושב, שחברי ההנהגה תפסו את עצמם ואת התפקיד הציבורי שלהם באותו רגע. השאלה השנייה זה לגבי האפקטיביות של זה. האם בסיטואציה הקיימת ולאור סערת הרוחות שקיימת, דבר כזה היה משנה בצורה כזו או אחרת את המציאות? אני חושב שממש לא, או אם כן, אז בצורה מינורית. שוב, מדובר כאן לא על זעם, שהוא יציר או תוצאה של האירועים הנקודתיים. האירועים הנקודתיים הם רק... הם רק איזשהו מיזוג וגיבוש של תחושה הרבה יותר עמוקה וארוכה, שקיימת בציבור הזה, הגם שהוא ציבור צעיר. אז אני חושב ש... זאת התשובה שלי לשאלה.

עו"ד ג'בארין : ובעיקר כאשר יש הרג, ואמרנו שלא הייתה חוויה כזאת. יש טענה של המוזהרים, שהיחס שלנו היה (לא ברור) הרגע הזה, כאילו הם העוינים,

כי אנחנו מאשימים אותם. מאיפה האשמה הזו נבעה?

ד"ר דני רבינוביץ : אני חושב שזה מ... זה... זה נובע מה...

עו"ד ג'בארין : ועד כמה טענה זו היא טענה נורמלית במצב שלנו?

ד"ר דני רבינוביץ : כן, אני חושב שזה... זה... זה טענה... אני הייתי מצפה... אני לא

הייתי מצפה לראות משהו אחר, כאשר התוצאות הם כל כך בוטות וכל

כך ברורות בשטח. והעובדה שהכדורים עפים כיוון אחד, העובדה

שאנשים נהרגים, נפצעים, מנהיגים, זה תחושה שאנחנו כולנו, ואני

מדגיש כאן עוד פעם את האחדות של בין ההנהגה לבין... לבין הרחוב,

אנחנו נמצאים תחת התקפה, ולכן היכולת, אני חושב, לשאת את

הדיסטנצייה הזאת, לפנות בעצם... להתיישב שם באמצע ולפנות אל

הציבור ולהגיד : רגע, עלינו מוטלות חובות כאלה ואחרות, אז אני חושב

שזה... שזה... שזה ציפייה לא ריאלית. נניח אפילו... אני אגיד את זה

אפילו... יותר מזה, אני אגיד... אנחנו יודעים כל כך הרבה על מה הורים

אוהבים אמרו על הילדים שלהם באותם... באותם ימים. הם אמרו

עליהם דברים כמו: שמור על עצמך, תתרחק מהרע, אל... אל תלך

למקומות האלה. אני חושב שזה דבר שהורה ערבי יכול היה להגיד

לעצמו, יכול להגיד לילדיו בהרבה יותר קלות. גם מבחינת... לא רק

מבחינת הזה שברור לו לחלוטין, שחשובים לו... חשוב לו חי ילדיו יותר

מאשר כל דבר אחר, אלא גם מבחינת הצורה שהוא... שהוא תופס את

מכלול התפקידים שלו. זה דבר שלהנהגה פוליטית תמיד הרבה יותר

קשה לעשות. אני חושב שזה נכון גם לגבי נניח הסיפורים שאני שומע על

צעירים יהודים במלחמת 48' או בסיטואציות אחרות שהיו, האם ללכת, האם לא ללכת. האם ללכת למקומות המסוכנים, להצטרף למחתרת. אז יש דבר... יש דברים מסוימים שמנהיגות ציבורית יכולה להגיד, ויש דברים אחרים שקורים בתחום המשפחה. בתחום המשפחה אנחנו יודעים שזה קרה באופן אינטנסיבי מאוד. אנחנו מכירים גם כמה מהעדויות של אנשים, שמספרים איך הם התחננו בפני הילדים שלהם לא ללכת, וזה לא עלה בדעתם. אני חושב שמעבירים את הטענה הזו ואת הבקשה הזו, את הדרישה ואת התביעה, את הציפייה הזאת לתחום הציבורי, היא... היא הרבה יותר בעייתית.

עו"ד ג'בארין: קראת את העדויות גם של המוזהרים בפני אוספי החומר, ושלושתם חזרו ואמרו, מלבד העובדה שמדובר על רחוב תוסס, ורחוב קיבל את זה (לא ברור), כי לא כל האירועים של הראשון לאוקטובר, היה לנו חשוב כמנהיגים, להעביר מסר אזרחי לרשויות, לאהוד ברק, שדבר כזה, בתור מיעוט, אנחנו לא יכולים לעבור עליו בשקט. האם... האם חשיבה כזאת, תפיסה כזאת, היא תפיסה רציונלית לאור האירועים הקשים?

ד"ר דני רבינוביץ: אני חושב שבהחלט. אני חושב ש... נניח שב... אחרי הראשון לאוקטובר, אפילו אחרי השני באוקטובר, היה יוצא קול ואומר: אנחנו לא יוצאים יותר לרחובות, או אם אנחנו יוצאים לרחובות, אנחנו עושים את זה בצורה מרוסנת ומבליגה, במידה מסוימת... במידה רבה אפשר... אפשר יהיה לטעון, שהמהלך האזרחי שההנהגה הזאת מובילה, היה מגיע לכישלון, שהוא בלתי מתקבל על הדעת מבחינת המהלך, לא רק של השלושה ימים האלה, של ה-25 שנים שקדמו להם. הרי למה המנהיגות הזאת בנתה את עצמה, ובמידה רבה למה היא בנתה את הכאדרים? היא

בנתה את הכאדרים להציג מחאה אזרחית בפני סיטואציה של אפליה, של קיפוח שהיא חלק בלתי נפרד מהחוויה היומיומית של הערבים בארץ. עכשיו, זה נכון שמחאה כזאת דורשת לפעמים מחר מכל מיני סוגים, וזה נכון שיש קפיצת מדרגה במחיר, שהמחאה הזאת עשויה לדרוש. אבל זו סיטואציה שמנהיגות עומדת בפניה, אם תרצו כל יום. גם מנהיגות של ציבורים יותר חזקים עם ביטחון עצמי... ביטחון עצמי ויכולות ביטחוניות יותר גדולות. האם אנחנו ממשיכים במאבק, למרות שיפלו עוד אנשים במקום כזה ובמקום אחר, בסיטואציה כזאת מסיטואציה אחרת, ואני חושב שמה שקורה אצל מנהיגות בכל מקום בעולם, וזה מיד אפשר לעשות את האנלוגיה גם... גם לאזורנו, זה שפעם אחרי פעם מנהיגים מחליטים, within reason, כן? שהסכנה החדשה... הסכנות, גם החדשות, הסכנות החדשות שעומדות בפנינו בדרכינו למטרתנו, שבמקרה הזה זה הבעת מחאה כנגד ממשל, שנראה לנו יותר ויותר אפלייתי ואפילו עוין, גם המחירים החדשים מצדיקים את המשך המאבק, ואני חושב שמנהיגות ברגע האמת אומרת: אוקי, המחיר הבוקר נעשה לנו קצת יותר מדי גבוה, אז אנחנו... אנחנו משנים כיוון. אנחנו למשל לוקחים את הנשק הכי חזק שלנו, שזה נשק ההפגנה, ואנחנו שמים אותו במחסן למשך תקופה מסוימת עד שהעניינים יירגעו. אני לא יודע אם זה טוב או רע, אבל אני כמעט לא מכיר מנהיגות בעולם, שבסיטואציה אנלוגית הייתה עושה את זה.

עו"ד ג'בארין: בשני לאוקטובר יש עוד הרוגים. מספר גדול יותר. וועדת המעקב (לא ברור) מחליטה לקראת השלישי, לא (לא ברור) הכללית, יום אחר כפי שהחליטה ביום... מה היחס בין החלטה זו בין ההנהגה לרוב? מה

הרחוב רצה? מה ההנהגה החליטה, ואיך אתה משקף את היחסים
האלה?

ד"ר דני רבינוביץ: כן, אני... אני חושב שהחלטה שוב, אפשר היה לפרוס קשת...
קשת דומה של... של אפשרויות שעמדו בפני הוועדה במוצאי השני
לאוקטובר. לזה שפרסתי במוצאי ה-30 לספטמבר, אבל גם כאן
ההחלטה היא החלטה בעיני, שמשקפת אחריות, שמשקפת אולי מינון
אחר גם בגלל מספר הנפגעים היותר גדול. בכל אופן, בתשובה לשאלתך,
היא עושה פחות ממה שהרבה ברחוב היו רוצים לעשות. אחרי שנהרגו
שבעה אנשים ביום אחד, יש... יש קולות שמבקשים לעשות... לעשות
יותר. להמשיך... להמשיך את השביתה אולי באופן בלתי מוגבל, וזו
החלטה שבמפורש בעיני, מעידה על... על רגישות לסיכונים, רגישות
לסיטואציה, ולכן ההחלטה נופלת כפי שהיא נופלת.

עו"ד ג'בארין: ומה... כאילו, מה הרחוב רצה?

ד"ר דני רבינוביץ: ממה... ממה ש...

עו"ד ג'בארין: להערכה... כאילו, אם דיברת על החוויה הקשה של הראשון לאוקטובר,
שני הרוגים, אן יש לנו בשני לאוקטובר שבעה הרוגים. הצפייה ברחוב.

ד"ר דני רבינוביץ: אני חושב שלפחות חלק מהרחוב, חלק בלתי... בלתי מבוטל
מהרחוב רצה עוד. רצה עוד מחאה, בדיוק כמו ההיגיון, מתוך ההיגיון
שדיברתי עליו קודם. הרגו בנו ואנחנו צריכים למחות כנגד זה. אנחנו לא
יכולים שיהרגו בנו, ואנחנו נחזור ונשב בבית ונוותר על תפקידנו האזרחי.
אני חושב שזה היה... זה היה הסנטימנט המוביל, ולכן גם זה... זה
הייתה החשיבה של וועדת המעקב שהייתה, עם וויכוח פנימי יותר עמוק,
שגם פה אני לא... אני לא חושב, שיש... יש נניח הקבוצה שרוצה להמשיך

עם השביתה גם בימים הבאים, היא לא קבוצה שהיא... שאני מזהה אותה בתור חריג קונצפטואלי מהתחושה הכללית של הוועדה, אלא זה אנשים שמבחינתם, המינון שבין החובה האזרחים שלנו להמשיך למחות לבין הסיכונים, הם שופטים אותו על הרצף במקום, שמצדיק בעיניהם להמשיך את זה עוד יום או יומיים, ואחרים, במקרה הזה זה גם היו הרוב, לא. חושבים שלא כדאי, אבל אני חושב שזה... זה סוג הדיון הפנימי שמתקיים. אני חושב שהוא מתקיים בצורה מאוד רגישה וקשובה יצירתית, לא דוגמטית. זה בפירוש הדבר... ההתרשמות החזקה ביותר שלי מה... גם מהעדויות וגם מהדברים שאני יודע שסביב זה, זה שזה... שזה הנהגה שמגלה הרבה מאוד אחריות ועוקבת אחרי הדברים ממש שעה שעה. הרצון... הרצון של חברי הכנסת ושל מנהיגי הציבור הערבי לדעת כל הזמן מה קורה בכל ושיחות הטלפון שמנהלים והכל, זה לא רק מאלה שרוצים לקצור את הקופון הפוליטי, ולהגיד: אוקי, (לא ברור) הגענו ל-3000 במקומות אחרים, אלא זה גם אנשים שמאוד מאוד חרדים למשמעות, ומבינים את ה... את הקשר בין החלטות שלהם לבין מה שקורה בשטח, ולרקע הזה אני גם רואה את הדיון ואת ההחלטות של השני באוקטובר.

עו"ד ג'בארין: כן, אמרת שהיה וויכוח פנימי, ואתה מתייחס גם לאחריות קולקטיבית. עד כמה הוויכוח פנימי היה יכול... כאילו יצר פילוג או כולם גילו... הייתה... הייתה תחושה של אחריות קולקטיבית או למעשה כל אחד ומפלגתו יכול (לא נשמע)?

ד"ר דני רבינוביץ: לא, אני חושב שלמרות שהתקבלה החלטה שמייצגת רוב ולא החלטה פה אחד, ההתיישרות עם ההחלטה הזאת בימים הבאים, הייתה

מלאה גם... גם בשביל אלה, שכנראה בצורה מאוד... בצורה מאוד נמרצת ובישיבה של השני באוקטובר ביקשו המשך... המשך שביתה והמשך האירועים. אני למיטב הבנתי, מהרגע שנפלה ההחלטה, אז היא נתפסה גם אצל... אצל האלמנטים האלה כמחייבת, והם פעלו כנדרש ממנה והוציאו את הכרוזים המתאימים לחבריהם ודאגו שלא יהיה איזה מין שוב, איזה התדרדרות סטיכית כזאת לדברים שלא מקובלים על... על... על הקולקטיב כולו.

עו"ד ג'בארין: כן. אני רוצה לעבור לנושא אחר, שהוועדה הנכבדה משתמשת בטקסטים שונים, כדי לבדוק את אחריות של ההנהגה. כרוזים, שידורי רדיו, ציטוטים מהעיתונות וכו' וכו'. וכל הזמן (לא ברור) הערביים התעקשו ואמרו, כאילו (לא ברור), שתקבלו את ההסבר שלנו, תבינו את הקונטקסט הפוליטי-התרבותי, ולגבי כל שימוש במושג בעייתי, כמו למשל קריאה בכרוזים בימים האלה לעניין שוהדי האל-אברד, שהאידיים. המוזהרים אמרו: אי אפשר לקחת את הטקסט הזה, ולבוא ולומר שלמעשה אנחנו קראנו שיהיו עוד. אתם חייבים להבין את זה בקונטקסט התרבותי-הפוליטי שלנו. וכאן, במישור התיאורטי, הם (לא ברור), כדי שבאמת (לא ברור) עד כמה, באמת הקונטקסט התרבותי הערבי חשוב בהקשר הזה להבנת הטקסטים. מה הבעייתיות כאשר אתה מעביר טקסט כזה לתרבות אחרת ולשפה אחרת?

ד"ר דני רבינוביץ: אוקי. אז קידוד וקליטה ופרשנות של מסרים בכלל, ושל מסרים שקוראים לדברים, לאנשים אחרים לעשות דברים, כולל מסרים של הסתה, הם אני חושב, דורשים רגישות תרבותית ולשונית רבה. מה קורה... השאלה מה קורה, כשמעבירים סימולים מילוליים כמו אמירה,

כמו טקסט כתוב, כמו ציטוט, כמו מטאפורה, כמו סיסמה או קריאת
עדות או כל מיני קונבנציות של דרבון מקונטקסט תרבותי חד-לשוני, זה
שאלה שמעסיקה אנשים שחוקרים תרבות הרבה זמן, וכאנתרופולוג אני
יכול להגיד שזה חלק מרכזי בחשיבה תיאורטית של אנתרופולוגיה
בשנים האחרונים... בשנים... בעשורים האחרונים. באופן הספציפי אני...
אם אני אדרש להגדרה אופרטיבית של השאלה הזאת, אז מהם
המהלכים החשיבתיים, שמתרחשים שגורם, למשל דוגמת משטרת
ישראל או שירות הביטחון הכללי או אפילו מערכת של כלי תקשורת
בעברית, מנסים להעריך משמעויות, והדגש כאן זה על המילה
משמעויות, של כרוזים מפלגתיים או תנועתיים או תרשומת נאומים או
מאמרים פרי עטם של מנהיגים, ובמקרים מסוימים גם ציטוטים
עיתונאיים, שנאמרים מפי הדברים. השאלה הזאת היא רלוונטית מאוד,
כי הדינמיקה של הערכת המשמעות היא במידה רבה, הלו"ז, הלב, של
כל עבודת הערכת מודיעינית, ולכן היא משתקפת העובדה שהערכה
כזאת ופרשנות כזאת נעשית, משתקפת מאוד ברור במוצגים, בסדרה
ארוכה של מוצגים. אני אמנה אותם במהירות. מ 1289 ו-1291 ו-292,
1397, 1566, 1593, 1704, 1707, 2505, 2508, 3914, 3915 ואחרים רבים...

עו"ד ג'בארין : עכשיו נביא דוגמאות מהם...

ד"ר דני רבינוביץ : אני... אני אגיע בהמשך, אבל אני...

השופט תאודור אור : יקריא נא אדוני את המוצגים שהוא מסתמך עליהם. אני לא
קלטתי.

ד"ר דני רבינוביץ : 1289, 1291, 1292, 1397, 1566, 1593, 1704, 1707, 2505, 2508

...

השופט תאודור אור : כן, תודה.

ד"ר דני רבינוביץ : וזה רשימה חלקית. זה קורה בעוד הרבה אחרים. עכשיו, כדי לאפיין את התהליכים שמתרחשים, כחלק ממהלך כזה של פרשנות והערכה, אני רוצה להשתמש בתיאוריה של פרשנות תרבותית, בעיקר כפי שפותחה על ידי קליפורד גירט, אנתרופולוג אמריקאי, בעקבות בלשנים (לא ברור), כמו ריקר ודסוסר. הבחנת הבסיס שלי כאן זה בין אמירה, בצרפתית parole, באנגלית utterance, לבין טקסט. האמירה, זה נקודה חשובה, נעשית בקונטקסט שהוא נתון וידוע. הדובר יודע מי הוא, יודע מי שומעיו, יודע מאיזו עמדה הוא מדבר אליהם, האם יש לו עמדה של סמכות, אולי הוא מנהיג, אולי מישהו שמנסה לשכנע אחרים, אולי הוא מישהו שחסר מעמד ומנסה לבסס את עצמו. ותהיה סיטואציה אשר תהיה, הוא ידע פחות או יותר מה נחשב בעיניו וגם בעיני הקהל שלו כידוע, כמקובל, והוא יכול במידה רב לשלוט על איך הדברים שלו התקבלו. טווח... טווח הפרשנות הוא... של הדברים שלו, הוא לא מצומצם לחלוטין, אבל הוא יחסית די מוגבל. בטקסט קורה דבר אחר, ולכן האבחנה בין אמירה לבין טקסט היא כל כך מהותית כאן. כשאמירה היא נסגרת לתוך טקסט, למשל כשהיא מוקלטת או כשמישהו כותב דברים מפי אחר, מישהו אחר, או כשמישהו מצולם, אחר כך ניתן לחזור אל האמירה הזאת ולחלץ אותה מתוך הקונטקסט, שבו היא נאמרה. לחזור אליה בזמן אחר, במקום אחר, אולי אחרי שהשתנו התנאים, אולי במשקפיים אחרות, כמו שאנחנו אומרים הרבה פעמים, ואז לעשות דברים, שהם לא כל כך קלים להיעשות עם parole, עם אמירה. למשל, אפשר לבחור ממנו רק חלקים. אפשר להתווכח אתו.

אפשר לסתור אתו. אפשר לחפור בו. אשר לפרש אותו בכל מיני דרכים, ואני חושב שזה מה שקורה, וזה אנחנו צריכים להבין, שזה מה שקורה, כשכרוז או נאום או אפילו ציטוט מתוך דברי אחד המנהיגים הערבים, מתגלגל לידי נניח איש איסוף במודיעין במשטרת ישראל, אדם שלא שייך לקהל שאליו יועדה האמירה, ושגם לא שותף למערכת הפרשנית, התרבותית, של אותו קהל. עכשיו, זה לא אומר שהוא לא יכול להבין מה כתוב שם, אני לא... זה ממש לא מה שאני מנסה להגיד ואני גם... יותר מזה, אני גם אגיד שכשלעצמו, העובדה שטקסטים, שאמירות מתגלגלות לטקסטים ומתגלגלות אחר כך לקונטקסטים אחרים, אין בדבר רע, זה קורה כל הזמן, אבל כש... הדברים שנאמרו לקהל ספציפי, שקשת הפרשנות שלו לתוכן הנאמר ידועה מראש לדובר, כשדברים כאלה נתלשים ומועברים לקונטקסט אחר ונקראים בצורה אחרת, אז יכול להיווצר די בקלות פירוש יתר או פירוש חסר לדברים מסוימים שבקונטקסט המקורי המשמעות שלהם, שהיתה משותפת לדובר ולקהל, היתה אחת, אחרת, אולי פחותה, אולי דברים שבקונטקסט המקורי היה יסוד טוב להניח שהם התקבלו בשוויון נפש, בערבון מוגבל, כמובנים מאליהם ופתאום יהפכו להיות דברים מאוד מטרידים, מאוד מאיימים, מאוד חריגים. עכשיו, חלק מנתח הפרשנות הזה שקיים במעבר מקונטקסט לקונטקסט הוא יכול להיות תלוי תרבות נטו, אני אסביר למה אני מתכוון. אני אתן בתור דוגמה את הפרשנות המשטרה של מילה בעברית שהיא די רגילה, המילה "מתלהב". לפני כמה זמן מצאתי כרוז... חוזר שנשלח אלי כשהייתי בן חמש עשרה על ידי ראש השבט שלי בצופים והוא מבקש ממני והוא מבקש ממני לבוא בהתלהבות למחנה

הקיץ בצופים. עכשיו, אם הייתי מראה את זה היום לבתי בת החמש עשרה, זה היה נראה לה מאוד מוזר וגם משעשע שהמדריך שלי משתמש במילה "מתלהב". בתרבות שהיא חיה בה, שזו תרבות מדגישה "קוליות" וריחוק ואולי חוסר מעורבות, המילה "מתלהב" היא מילת גנאי וההזמנה... והיא גם בצופים, והיא גם יוצאת למחנה קיץ, והיא גם מקבלת חוזרים, אבל אם היא היתה רואה את ההזמנה של המדריך שלי שאני אהפוך להיות מתלהב, היא היתה רואה בזה כדין הזמנה לזה שאני אעשה מעצמי צחוק, שאני אהפוך למין ליצן חצר מגוחך, אז זה דוגמה לשינוי קונטקסט פרשני ואני רוצה לעבור מיד לדוגמאות מהפרשנויות של שוטרים.

עו"ד ג'בארין: כן, אבל לפני הדוגמאות... לפני הדוגמאות, היתה טענה ש... המוזהרים גם בפני אוספי החומר, אם שמת לב אמרו: "נכון, הטקסט... כאילו איך הציטוט שלנו הופיע בעיתון והעיתונאים צוטטו, אלה רוח הדברים, אבל זה לא בדיוק... אני לא יכול לעמוד בדיוק האם אמרתי את המילה "הבה" (לא ברור) התקוממות או "אינתיפאדה", לא זוכר שהשתמשתי בזה ולא זוכר... אתה דיברת על התיווך. כאשר המנהיג מדבר ישירות אל הקהל שלו, יש לו שליטה על המילים. עד כמה שליטה הזו נפגעת כאשר היא עוברת מתווך אחר שהוא עיתונאי ובמיוחד על אימרות פוליטיות...

ד"ר דני רבינוביץ': שאלה...

עו"ד ג'בארין: ודקדוקים באימרות פוליטיות.

ד"ר דני רבינוביץ': אוקי, זה... האמת שהיא הערה מאוד חשובה כאן, אם תרצה

התשובה לשאלה שלך זה...

עו"ד ג'בארין : אתה עיתונאי?

ד"ר דני רבינוביץ' : זה קיצור תולדות הפרפרזה ואני (לא ברור) לא רק עיתונאי... לא רק עיתונאי, למרות שאני לא עיתונאי שכל כך מראיין אנשים, פעם אולי עשיתי את זה יותר, אבל כאנתרופולוג זה קורה, אתה יושב עם אנשים, אנשים מספרים לך את הסיפור ואתה מביא אותם לפעמים... בתוך מרכאות כפולות, לפעמים לא בתוך מרכאות כפולות, אבל באמת נוצר שם מרווח שבגלל סיבות של ה... לפעמים עורך הטקסט, נניח... אפילו מי שלוקח את דברי... את הדברים שנאמרו בישיבת המפלגה וסוגר אותם בתוך כרוז. לפעמים העורך מחזיק מעצמו שהוא הבין היטב את רוח הדברים ושאוּלי אפילו יבין את זה יותר טוב וההתנסחות שלו בערבית היא כל כך נפלאה, שהוא לוקח לעצמו דרגה מסוימת של חירות. כמובן שיש... הסיטואציה הזאת יכולה גם להיות פחות אמביוולנטית, אנשים יכולים לעשות את זה אופן יזום ובאופן... עם כוונה... עם כוונה משלהם, אבל הרבה פעמים... ואני לא מתייחס לסיטואציה הזאת, כי אני גם לא חושב שהיא קרתה כל כך הרבה, כשמראיין ערבי (לא רוצה) ב-יכל אלערבי או ב-פנורמה', מראיין מישהו... אני לא מייחס לו כוונת זדון, אבל אני כן מייחס לו מידה מסוימת של פרשנות, ש... אם תרצו, זה גם מוגדר מהתפקיד החברתי שלו כעיתונאי או כמנסח כרוזים, או ככל דבר אחר, אז קורה גם שם... והפרפרזה היא דבר שהוא בלתי נמנע, אני חושב, בתקשורת... בכל סוגים של תקשורת ולכן אני בהחלט יכול להבין למה לפחות בחלק מהמקרים, המוזהרים גם אמרו: "אני זוכר שדיברתי עם העיתונאי הזה, אני זוכר שדיברתי עם הרבה עיתונאים, אלה היו רוח הדברים, אני לא יכול להיות בטוח אם אמרתי "הבה" או "אינתיפאדה".

זאת אומרת זה גם כן איזה שהוא תהליך שקורה בתוך העולם הפרשני שאני מנסה לתאר, והוא בהחלט משמעותי, אבל בעיניי גם... חשוב אפילו יותר להבין מה קורה כשמעבירים את הדברים מקונטקסט של ערבי... או קונטקסט ערבי בערבית לקהל ערבי, לקונטקסט יהודי.

עו"ד ג'בארין: כן, אבל לפני כן... יש טענה גם כלפי עיתונאים, כאילו, שבגלל המסחור בעיתונות, שכאשר אתה בוחר את הציטוט ואפילו אם אתה שם את זה במרכאות, אתה בוחר שהציטוט יהיה ככל שאפשר, יש בו אפארה, excitement מסוימים, כאילו...

ד"ר דני רבינוביץ': כן, כאילו העיתונאי צריך להניח את דעתו של העורך שיחליט אם הכתבה תיכנס, באיזה... במידה של משקל שיש בה... יש בה משהו חדש, יש בה פילפל והעורך רוצה שבכותרת שלו... היא תמשוך את תשומת הלב וישימו אותה במקום יותר גדול בעמוד, ועורך העיתון רוצה שיקראו יותר את העיתון, וכל הדברים האלה הם תורמים לכך שגם עיתונאים... אגב, אני חושב שזה נכון גם לגבי עיתונאים בערבית וגם לגבי עיתונאים בעברית, עשויים לפלפל, מהמילה "פילפל", כל מני דברים שנאמרו להם, שאולי נאמרו בצורה יותר זהירה, אבל זה הרבה יותר קליט והרבה יותר מעניין, והרבה יותר מושך תשומת לב, אם יהיה פתאום כתוב שמנהיג כזה או אחר קרא להתקוממות.

עו"ד ג'בארין: כן. חזרה להעברה מקונטקסט התרבותי... לקונטקסט התרבותי...

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אל לנו...

עו"ד ג'בארין: יש לך דוגמאות מהכרוזים שאתה יכול להביא מושגים בעייתיים כאלה שבאמת...

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אני רוצה לתת אולי כמה דוגמאות, קודם כל ברמה המילולית, כי גם זה דבר ש... המתח הפרשני הזה, זה דבר שקורה גם למילים בודדות, מה... מה משמעות של מושג. ניקח למשל מושג כמו 'נידאל', בדרך כלל מתורגם לעברית כמאבק, אבל 'נידאל' יכול להיות גם ניצחון בתחרות, הוא יכול להיות גם הגנה... הגנה גם כשמישהו מסוכך על מישהו אחר... "מסוכך" בשני כ"פים, באופן פיזי, אבל גם למשל הגנה על טיעון, כשאני... "I make a defense", כמו שאומרים ב... עכשיו, גם כשהוא מובן... גם במובן שלו כמאבק, השימוש שלו בערבית, הקונטקסט שבו בוחרים להשתמש במושג הזה ואולי לא באחרים, הוא לא דווקא רומז על העמדה של כוח מול כוח, אלא להפך, הרבה פעמים על מאבק של מי שזכותו נעשקה, מאבק במובן של להיאבק במישהו יותר חזק, שאיתו נאבק על מיצוי הזכות שלך. צבא למשל לא יכול... זה יהיה מוזר מאוד אם צבא יתחיל להגיד שהוא עוסק בנידאל, צבא שהוא תופס את עצמו כבעל כוח, זה שמור יותר לגופים חלשים שמנסים להחזיר לעצמם איזה שהוא franchise, איזה שהוא משהו שנלקח מהם, אז למשל נידאל מוסלח, מאבק מהסוג הזה שיהיה מזוין, לא מסתדר. אני אתן דוגמה נוספת – מווג'הה, זאת אומרת עימות, עמידה... התייצבות אחד מול... facing up למישהו אחר, גם זה, יש לזה קונוטציות... יכולות להיות לזה די בקלות קונוטציות של עימות עם כל המשמעויות הקשות שלהן, אבל הרבה פעמים מתייחסים לזה קצת כמו facing באנגלית, להבדיל מ-confrontation, כמישהו ש... למשל מי שמתייצב מול המציאות או מול הבעיות, אז הוא עושה facing up, הוא

עושה מווגיהה למציאות, או מי שמאתגר מישהו אחר בהוכחות, בויכוח מילולי בדיון, אז אני... I challenge u עם הטענה הזאת ובדרך כלל בערבית, ברוב המקרים, אין לו משמעות של מאבק מזוין ובוודאי לא של אלימות, והרבה פעמים זה משמעויות שהוא כן יכול לקבל והוא מקבל כשהוא נקרא ומתפרש בידי ישראלים והדוגמה אולי הכי בולטת זה המושג של שאהיד שזה מילולית כמובן עד... עד נאמן, זה גם אחד מכינויי הבורא והמשמעות שזה התגלגל פה... גם בהתחלה, רק בתוך הקונטקסט הדתי האיסלאמי ואחר כך גם בקונטקסטים אחרים, זה מי שמת על קידוש השם, מי שמת על מטרה חיובית והוא גם קורבן וזה יכול להיות מוות פסיבי לחלוטין – נורית או נקלעת למקום מבלי שעשית דבר וכמובן זה יכול לכלול גם אנשים שנהרגו תוך עיסוק אקטיבי בפעולה שהם בחרו לעשות אותה. למשל, בחור מטורעאן שנהרג בחיפה בפיגוע במסעדה, שעבד במסעדה, הוכרז כשאהיד וזה... זה איזה שהיא רגישות...

עו"ד ג'בארין : בכפרו, בכפר שלו.

ד"ר דני רבינוביץ' : בכפר שלו, טורעאן... הוא עבד במסעדה והיה קורבן הפיגוע בחיפה במסעדה והוכרז כשאהיד, זאת אומרת כמובן הזה הוא יכול להיות... כמובן הוא לא המפגע. זאת לעומת העובדה שבקונטקסט התרבותי, הפוליטי, היסטורי של ישראל היום, רוב היהודים מזהים שאהידים – מחבל מתאבד, זה כמעט הפך אצלנו לאנלוגיה אוטומטית, זאת אומרת מי שבחר להביא את חייו לסיום דרמטי בפעולה רצחנית ומטורפת. אפשר להביא דוגמאות נוספות על מג'דרה – טבח... אפילו

המושג שמתוכנן... השאלה הזאת עלתה בעניין אל-אקצא, אני לא אכנס

לזה עכשיו. אני רוצה אבל להמשיך בזה ולהגיד...

עו"ד ג'בארין : לא, אבל כאן לגבי שאהידים...

ד"ר דני רבינוביץ' : כן?

עו"ד ג'בארין : למשל בכרוזים הופיעו דברי הילל לשוהאדה שנפלו באוקטובר.

ד"ר דני רבינוביץ' : שוהאדה (לא ברור)

עו"ד ג'בארין : שוהאדה (לא ברור), השאהידים והטענה שעלתה, כאילו עצם הדברים

האלה, בקונטקסט הזה, איך אתה מתייחס לזה... כלומר אתה (לא ברור)

את התופעה... המוזהרים אמרו: "לא, זה לא... הציבור שלנו לא מבין

את זה ככה", כלומר לא קוראים לציבור שלנו שימותו". איך אתה

יכול...

ד"ר דני רבינוביץ' : אני חושב שלישראלים, יהודים שהם שמכירים כל כך היטב את

התרבות של... תרבות השכול ותרבות ההעלאה על נס של אנשים

שנופלים בשירות מטרה טובה, לא חשוב אם הם נפלו בסערת הקרב

כשהם הובילו לוחמים, או שהם נפלו כי הם נקלעו למקום, זה נורא קל

להבין, האנשים שנפלו בשירותנו... ואני אומר את זה שם כל קולקטיב,

במקרה הזה הקולקטיב הערבי, הם הופכים בבת אחת באמצעות מותם

ובעקבות מותם למייצגים של הדברים הטובים ואנחנו לא מתכחשים

אליהם, שוב, אני... אנחנו כאן הוא ג'נרי, הוא כללי... אנחנו מעלים

אותם על נס כאנשים שבערכים של החיים שלהם ולפעמים גם במוות

שלהם, אנחנו יכולים להזדהות עם האינטרסים שלנו ולא דווקא עם

הפרקטיקות שבעטיין הם מצאו את מותם לכן בעיניי זה טבעי לחלוטין

שגם מי שנהרג והיה קורבן פסיבי... ויש תחושה רחבה בתוך הציבור

הערבי שלפחות חלק מה... או רובם, אפילו אולי כולם של נופלים באוקטובר, נפלו כקורבנות פסיביים, בעיניי זה... אין קשר שבין להעלות על נס את הקורבן שלהם לבין נניח לשלוח אנשים מחר שיעשו את אותן פעולות, מה עוד שהפעולות שבעטיין הם נהרגו, לא נתפסות כחריגות או לא נתפסות כפרעות סדר בידי...

עו"ד ג'בארין : לא נתפסות על ידי מי?

ד"ר דני רבינוביץ' : על ידי המנהיגות הערבית והציבור הערבי.

עו"ד ג'בארין : והציבור... כלומר הציבור הערבי לא תופס את זה?

ד"ר דני רבינוביץ' : הוא תופס את זה כמו שהציבור היהודי תופס... אני יודע מה...

אזכרה לאנשים שנפלו בתל חי, לאו דווקא טרומפלדור עצמו, אבל אחרים שנפלו בתל חי, זה לא אומר שמחר... זה מיד אומר שזה דורש ממני להיות כמוהם, ללכת ולהתיישב באצבע הגליל. אני רוצה אבל לעבור ברשותכם רק להרחבה אחת קטנה של הנושא של פער הפרשנות, כי אני לא רוצה שזה יישמע כאילו שהשאלה היחידה היא האם התרגומים והמתורגמנים מבינים את כל קשת המשמעויות של כל מילה או אם הם החטיאו משהו. לדעתי יש כאן משהו יותר עמוק ופער הפרשנות יכול לנבוע גם מדברים אחרים ולא רק משינוי במשמעות התרבותית של מושג. אני מרחיב כאן את המושג תרבות כשאני מדבר על פער... על הפרשנות התרבותית והוא כולל בו גם תפיסה של היסטוריה, גם תפיסה של אדם של הסיטואציה הפוליטית שהוא נמצא בה ואפילו התפיסות של איום ושל זהות, כל אלה דברים שהם חלק מהתרבות שלנו במובן הרחב של המילה והם יכולים ואכן צובעים את הפרשנות שלנו למסרים שאנחנו נתקלים בהם. הפרשנות הזאת מתגבשת ומושפעת

באופן ישיר מהפרספקטיבה של המעריך ובהמשך גם מזו של אלה שקוראים את ההערכה של המעריך, שניזונים מההערכה הזאת, כי הם מקשיבים להערכה הזאת ומוסיפים עליה גם את הערכתו... אז קליפורד גירד שהזכרתי קודם, מדבר באופן כללי על חקר התרבות, כעיסוק בפרשנות של פרשנות... אנחנו שומעים אחד מהשני את הפרשנות ואנחנו מעבירים את זה וזה התרבות שלנו, אז הצורה שבה המעריך קולט מסרים מילוליים ספציפיים, נובעת גם מיחס, מ-disposition מאוד עמוק ומושרש שיש לו בקשר לכל התהליכים ההיסטוריים וההתפתחויות הפוליטיות שבה הוא נתון ואני חושב שכשמדובר על תפיסת איום אצל אנשים ישראלים כשמעריכים טקסטים בערבית, הרלוונטיות מדברת בעד עצמה ואני חושב... והנקודה הנוספת היא ש... כשתהליך הפרשנות מתרחש מבלי שהמעריך יהיה מודע לדינמיקה שלו, אז יש סכנה מוחשית שהוא יתייחס לקריאת הנתונים שלו כאל אמת מוחלטת שאין בלתה, אי אפשר להבין את הנתונים האלה אחרת, אלה... זהו בעיניי הפער בין מידע לבין ידע, כשהופכים מידע לידע, צריכים להבין שזה עובר דרך כל מני פריזמות ואני לא בטוח שגורמי ההערכה במערכות הביטחוניות שאנחנו עוסקים בהן, מודעים לגמרי לכל התהליך הזה, לכן היה חשוב לי גם להסביר אותו, למרות הסטייה שבדרך כלל לא מתייחסים אליה בסובלנות רבה לעולמות התיאורטיים ואני חושב שהחשוב ביותר זה שכשהמערכת שבונה לעצמה תפיסת מציאות בדרך כזאת והיא לא לחלוטין מודעת לכל הדינמיקה של הפרשנות התרבותית שקורת בה, כשמערכת כזה היא גם מערכת שהיא רבת עוצמה והיא מייצרת מציאות, לא רק מתבוננת בה מהצד, אז מבשילים התנאים

לנבואה שמגשימה את עצמה... והנקודה האחרונה היא לפני שאני אעבור לדברים יותר ספציפיים שקשורים להערכות של המשטרה, זה ש... מה ש... מה שאותי תמיד משך בתיאוריה של פרשנות תרבותית, זה שהיא לא עוסקת רק במה שעושה הפרשן, היא הרבה יותר חזקה מזה, היא בעצם מסבירה לנו שהדינמיקה הזאת והמודעות אליה משפיעה על הדובר, כבר בנקודת ההפקה הראשונה של הדיבור, הדובר מבין אינטואיטיבית, גם מבלי שהוא יודע תיאוריה, שהמסרים שלו לקהל שלו יתפרשו בצורה שנגזרת מהתרבות שמשותפת לו ולקהל ופרשנויות אחרות שהן חיצוניות לתרבות שלו ולא תמיד משקפות את כוונת המסר ואת ההנחה, ואת ההבנה איך הוא יתפרש, הם לא חלק מעולם התודעה שלו כשהוא אומר את המילים האלה, זאת אומרת אנשים לא מתבטאים לפני קהל הציבור שלהם וחושבים כבר על המעריך במשרדי יחידות האיסוף של השב"כ או של המשטרה, או בישיבות של סגל הפיקוד הבכיר, שישמעו הערכה על הדברים האלה. הדבר הזה מנותק ממנו, רוב האמירות לא נאמרות הזאת.

השופט תאודור אור : אני חושב שהבנו את הנקודה הזאת.

ד"ר דני רבינוביץ' : אוקי.

עו"ד ג'בארין : כן, רק...

ד"ר דני רבינוביץ' : אני באמת... ברשותכם, אני אגיד כמה דברים על בניית הידע

הספציפי על ערבים אזרחי ישראל.

עו"ד ג'בארין : לפני כן...

ד"ר דני רבינוביץ' : כן?

עו"ד ג'בארין: לגבי ההתעקשות של המוזהרים בתשובות שלהם לגבי ציטוטים מסוימים, עד כמה אתה רואה אותם... ואתה קראת את העדויות, ואתה קראת גם את הטקסט המקורי, כלומר מה הם הדברים שאמרו בערבית, עד כמה אתה רואה שכאן ההסבר שנזקקו אליו, היה מתאים (לא ברור) עצמה, כלומר באמת היתה... היה צורך להסביר את הקונטקסט הפוליטי ולא לקחת את הציטוט כשלעצמו באופן נפרד?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שבכל מה שקשור להשפעה שיש לדברים על הציבור שאליו הוא מיועד... כשקוראים את הדברים שאמרו מנהיגי הציבור הערבים ובוחנים אותם לאור המערכת התרבותית והמערכת הפרשנית של הקהל שלהם, אז יש... בעיניי, יש... מאוד קשה לקבוע שהדברים האלה... כפי שהם עלו בממצאים ובעדויות של המוזהרים, אכן נוסחו ונועדה ופעלו כהסתה, בעיניי זה... הפרשנות שלי תהיה הרבה יותר מוחלשת, הרבה יותר ממותנת, הרבה יותר... להגיד שהרבה... הרבה מהדברים שנאמרים שם, הם דברים של... אולי אפילו הייתי משתמש במונח: "מובן מאליו". דברים שנאמרים באום אל פאחם או דברים שנקראים באום אל פאחם, אז באום אל פאחם יגידו: "אוקי, מה עוד חדש? אנחנו תחת דיכוי, תחת אפליה, אנחנו צריכים למחות", ב... מי שקורא עיתונים בתל אביב ויקבל כותרת כזאת, יגיד: "שמעו שמיים והאזיני ארץ, הולך להיות כאן מי יודע מה"... ומי שיקרא את אותו דבר באמן יוכל להגיד לעצמו: "מה זה, פלשתינים אזרחי ישראל בוגדים בעמם, מה הם נותנים לגיטימציה כאן בכלל בזה שהם יוצאים למחאה?", אז אני נותן כאן דוגמה לשלושה קונטקסטים, שאפילו לאותו

דיבור, הם נשמעים אחרת לגמרי, וההדגשה שלי זה שבאום אל פאחם, הדברים האלה יישמעו Mundane. רגילים.

עו"ד ג'בארין: זהו, זה חשוב לנו, לעניין של ההסתה. איך הציבור תופס, ורק הדגמה אחרת, אם באמת לחדד את הדברים, ואחר כך נעבור ליחסי המשטרה והאוכלוסייה הערבית. הבאת את הצמתים אום אל פאחם, תל אביב ועמאן. רוצה להביא דוגמה, ותגיד לי איך היא יכולה להתפרש. אני עובד באום אל פאחם, אני אומר 'רבותיי, צריך להיאבק נגד המדינה היהודית, אנחנו רק בעד מדינה דמוקרטית'. אני אומר אותו משפט בתל אביב. 'צריך להיאבק נגד המדינה היהודית, רק להיאבק למען דמו...! ואותו משפט בעמאן. איך יכול כל אחד לפרש את זה?

ד"ר דני רבינוביץ': באום אל פאחם זה יתבטא, זה יתפרש, 'אני צריך, אנחנו צריכים להילחם כנגד העובדה שהמדינה הזאת הגדירה את עצמה כיהודית, כלומר כפרויקט אתנו-טריטוריאלי של העם היהודי, ובכך היא הפכה אותנו לקבוצת שוליים, מנוכרת, שאין לנו חלק ונחלה בה'. זהו המאבק, כפי שהאנשים באום אל פאחם יבינו, כשאומרים...

עו"ד ג'בארין: יש פה חידוש לתושבי אום אל פאחם?

ד"ר דני רבינוביץ': ודאי שלא. בתל אביב זה יישמע כאילו שאנחנו כולנו צריכים מחר בבוקר, לרוב הישראלים, זה יישמע כאלו שמחר בבוקר אנחנו צריכים להילחם באושיות המדינה. אנחנו צריכים לבטל את המדינה, אנחנו צריכים אולי שלא תהיה גם מדינה להחזיר... הרבה ישראלים ישמעו את זה כאילו שזה דרישה להחזיר את הסיטואציה ל-14 במאי 48'. ובעמאן זה יישמע, כפי שאמרתי קודם, כמו איזה מין 'מה אנחנו, מה, מה הדיבורים המוחלשים האלה? מה אתם נותנים לגיטימציה בכלל לזה

שאתם אומרים שכל מה שאתם רוצים זה לשנות את האופי של המדינה ולהפוך אותה ליותר דמוקרטית, זה בעמאן, במקומות אחרים.

עו"ד ג'בארין : רציונליזציה למדינה.

ד"ר דני רבינוביץ' : כן.

עו"ד ג'בארין : עכשיו, לגבי יחסי משטרה ואוכלוסייה ערבית וקניית הידע. המשטרה מקבלת את הדיווחים על האוכלוסייה הערבית. אין במשטרה סוציולוגים. לא במקרה אחד מהעורכי דין שלנו, גם ששאל שוטרים, אמר להם: "אתם לומדים על הסוציולוגיה הערבית? יש לכם סוציו... אתם לא יודעים את זה". אין כאן, שם, המערך הזה, באמת, ידע מובנה על האוכלוסייה הערבית, וגם אין ערבים בתפקידים בכירים. איך היעדר זה יכול להשפיע על הבניית ידע על האוכלוסייה הערבית ולהשפיע על יחס של המשטרה כלפי האוכלוסייה הזו?

ד"ר דני רבינוביץ' : אז קודם כל, אני אקדים ואגיד שאני חושב שמה שקורה במשטרה, בכל מה שקשור לבניית הידע על הערבים, זה מקרה פרטי של בעיה שקיימת להערכתך ולדעת רבים מחבריי באקדמיה, מזה שנים במערכות ממשל אחרות, חשובות, שעוסקות בערבים בישראל. וזה מתבטא במערכות הייעוץ, שתומכות במערכות האלה, במערכות האלה. זה נקודה שהיא בעיניי מאוד מאוד חשובה מבחינת, מבחינת ההסתכלות של הוועדה על השאלה הזאת. אני חושב שייצור הידע אודות הערבים במשטרה, כמו גם במערכות אחרים, הנטייה שלו היא להיות מונוליטי, להיות מאוד חד מימדי, ואולי החשוב ביותר, זה שהמשטרה, וזה מתבטא בכמה מקומות, התחושה כשאתה קורה את הקורפוס של הידע המצטבר, אני קראתי בעיקר דברים שנכתבו במהלך שנות ה-90, זה

שההתייחסות שמקדמי הגנה של המשטרה זה אל הערבים בכללותם כאל אוכלוסייה עוינת, ואולי אפילו כאויבים. אני מתייחס כאן לדו"חות ולהערכות מצב ותזכירים, פרי עטם של כל מיני גורמים. אחד מהם, שאני אגיד עליו עוד כמה דברים בצורה יותר מפורטת, זה יועץ לענייני ערבים של המפכ"ל, מ-1291, 1292, 1599, 1607, 1610. יועץ לענייני ערבים מחוז צפון, מ-1397, יועץ לענייני ערבים משרד לביטחון פנים, 1704, מדור סדר וביטחון באמ"ן מחקר, במשטרת ישראל, מ-2104 עד 2110. מ-2130. 2140. 2143. 2144. ויכול להיות שגם של יחידות מודיעין מרחביות. מה שאני מוצא, בקריאה של הדו"חות ושל הידע המצטבר בגופים האלה, וזה אני אומר שוב, במידה רבה זה נכון גם לגבי גופים אחרים, אפילו מערכת המשפט ובאקדמיה, יש הרבה פעמים, לא תמיד, שיעתוק של ראייה מיליטריסטית של האזרחים הערביים, מה שמתבטא בסופו של דבר בתחושה שהשיטור הוא יותר מיליטריסטי ופחות אזרחי. אי אפשר להתעלם מהעובדה שבעבודת משטרה, אכיפת חוק, יש גם אלמנט, צריך להיות גם אלמנט כוח. וכוח, איך שאנחנו מפרשים אותו, כוח דורש איזושהי רגמנטליזציה, איזושהו שימוש מובנה בכוח וכדומה. אבל באיזון הזה, שבין פן מיליטריסטי לבין פן אזרחי, הפירשון לפחות שלי, זה שהשיטור הוא מיליטריסטי. גם האסטרטגיה, והרבה פעמים גם הטקטיקה שנבחרות, הם צבאיות, ולא משטרותיות אזרחיות. למשל, דוגמה אחת קטנה, זה שבסגירות, בעצם לא כל כך קטנה, היא כאילו שולית, אבל היא עוסקת בתפיסות, קטגוריות מאוד רחבות, בסקירות מאקרו של מערכות הביטחון בישראל, יש חלוקת אחריות שהיא טריטוריאלית. ולא פונקציונלית או לא רק פונקציונלית בין גורמי

הביטחון השונים, זאת אומרת, הרבה פעמים יתארו את המצב ויגידו שהמצב בשטחים הוא תחת הפיקוד של צה"ל, יש פיקוד צפון, פיקוד דרום, פיקוד מרכז, עם כוחות מיוחדים כמו מג"ב, ומשטרת ישראל היא אחראית על הסיטואציה בגבולות הקו הירוק. עכשיו, אני לא כופר עם זה שיש אמת בהיגד כזה, אבל כשלא עושים את האבחנה מיד, בין זה שהפונקציות הם אחרות, אז נוצרת תחושה שלדעתי היא מופנמת להרבה מאוד דרגים במשטרה, שהתפקיד שלנו זה להיות הצבא של גבולות הקו הירוק, ואם הצבא, אז לצבא יש, אני לא משתמש במילה הזאת בקלות, אבל לצבא יש אויב, או יש יריב, והיריב שלו זה האוכלוסייה הערבית.

עו"ד ג'בארין: על זה יש דיעה על בניית קונספציה כלפי הערבים?

ד"ר דני רבינוביץ': אני משוכנע שכן. אני, ואני תיכף אגיד את זה בצורה מאוד, מאוד ספציפית. או יותר ספציפית. המונחים המובילים בשיח של המשטרה זה 'איוס', 'קידום פני רעה', 'מוקדי חיכוך', 'פעילות חבלנית עוינת', 'דפ"אות', מושג צבאי שהתפלאתי לראות בתוך ה...

עו"ד ג'בארין: אני לא יודע מה זה דפ"אות, מר...

ד"ר דני רבינוביץ': דפ"אות זה 'דרכי פעולה אלטרנטיבות, אלטרנטיביות'. זה בדרך כלל משהו שאתה מייחס לצד השני, איך הוא עשוי להתנהג בכל מיני סיטואציות.

עו"ד ג'בארין: זה שוב, על קונטקסט תרבותי אחר.

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אבל אני חושב שזה הרבה יותר מתרבות, כמובן, בהרחבה שאמרנו. אז זה למשל, אני אתן דוגמה. מ-2116 זה ניסוח של 59 עמודים, שיש בו חצי עמוד לקראת הסוף, בטח בעמוד 56...

השופט תאודור אור : מה המספר?

עו"ד ג'בארין : איזה?

ד"ר דני רבינוביץ' : מ-2116. הוא מסמך שמחזיק 59 עמודים. יש בו חצי עמוד על גילויי פח"ע. פעילות חבלנית עוינת.

עו"ד ג'בארין : אתה יכול לציין בפני חברי הוועדה איזה עמוד ולהסתכל על זה? אם אפשר להתעכב קצת על המסמך.

ד"ר דני רבינוביץ' : העמודים, אני חושב שזה עמוד 56 או חמישים... זה אחד העמודים האחרונים. זה העמוד האחרון לפני הסיכום. חצי עמוד שעוסק בגילויי הפח"ע. הכותרת של המסמך, שם המסמך, "האוכלוסייה הערבית בישראל: מוקדי חיכוך, סדר ציבורי ופח"ע". שזה, שזה, אני חיפשתי 'פח"ע' מהעמוד הראשון, ואני מגלה שם הכל. יש שם, יש שם ניתוחים סוציולוגיים מאוד מעניינים של ה... זה מסמך מעניין ומסמך שהרבה חלקים ממנו הוא תקף, אבל המסגור של 'למה אנחנו כותבים מכתב על ערביי ישראל... מסמך על ערביי ישראל' במקרה הספציפי הזה, זה כי אנחנו עוסקים בפח"ע. האיזכור הוא לא רק מאוד קצר, אלא גם במהות שלו הוא מעלה שתיים או שלוש פרשיות נשכחות משנים שקדמו, ואתה לא יוצא ממנו באיזושהי תחושה שהיה צריך לכתוב את המסמך הספציפי הזה בתאריך שלו, מפני שיש כאן מידע חדש או התרשמות, שפעילות חבלנית עוינת הופכת להיות המאפיין של המגזר הערבי. אני, גם המושג אפילו של סקירה דו-שבועית, שזה מושג... דגם צה"לי ותיק, של סקירה שבועית, שהיתה יוצאת בזמנו בהוצאת 'מערכות'. למשל, 2472 עד 2477 זה סדרה של סקירות דו-שבועיות. אני חושב שאין עוד אוכלוסייה בארץ, שיוצאת עליה סקירה דו-שבועית ואחר כך גם דו"חות

של מוקד אמ"ן של המשטרה, וזה כמובן, אני לא נכנס אם מוצדק או לא מוצדק, אני רק חושב שאפילו אדם צעיר שנכנס לעבודה חדשה במשטרה ומגלה שהמשטרה מוצאת לעצמה, או אגף מודיעין של המשטרה מוצא, מוצא לעצמו לנכון להוציא כל שבועיים דו"ח שעוסק במיליון אזרחי ישראל, זה מכניס אדם כזה לתוך איזושהי סוציולוגיה, לתוך איזושהי תווית חשיבה, והתחושה היא שהפונקציה היא אותה פונקציה של הצבא במקומות אחרים, רק שפה... זאת אומרת, ששליטה בגורם עוין, או אפילו אויב, רק שבתוך הקו הירוק, המצב המשפחתי קצת שונה, אז אנחנו משחקים על פי כללים פורמליים אחרים. עכשיו, זה בנוסף, בנוסף לשאלות הפרשנות התרבותית שאמרתי קודם, מוליד בעיניי קונספציה שמחזקת את עצמה, מכוח עצמה, והיא מאשרת ומתקבלת בקלות בידי הממונים. אני מדבר בעיקר על הקונספציה של אגף המודיעין במשטרה ושל היועץ לענייני ערבים. והשאלה שעולה, אני חושב שהדוגמה של ועדת אגרנט והצורה שהיא חשבה על מלחמת ה-73, היא ה... אפשר לנסח אותה במונחים הגליאנים. מהי האפשרות המוחטאת? זאת אומרת, אם אתה בונה את תפיסת המציאות שלך וגם את תפיסת איסוף המידע שלך ואת ההיערכות שלך, על פי הנחה כזאת, כפי שאמרתי, שיש, מדובר באויב שאתה צריך לשלוט בו, אז איזה אפשרות החטאת? מה נשכח כאן במהלך השטף המודיעיני, המיליטריסטי הזה? והתשובה שלי היא כמובן שמה שנשכח כאן, האפשרות שמוחטאת, שמושמת הצידה, ואני תיכף אתייחס למומנט ספציפי שלדעתי שהוא מאוד מאוד חשוב להבין אותו, מתי זה קורה במהלך שנות ה-90...

עו"ד ג'בארין: זה חשוב, כי אם אתה מדבר, משווה את זה ל-73', האם היה מחדל מסוים במודיעין בשנות ה-90, שבאמת אם היו מסתכלים עליו, בודקים אותו, לא, האירועים לא היו...

ד"ר דני רבינוביץ': אני לא אשתמש במילה 'מחדל'. אני אשאר את זה לחברי הוועדה. אבל אני כן אזהה מומנט במהלך שנות ה-90, שקורה דבר שהוא מאוד דומה. קודם כל, קודם כל, שוב, במונחים ההגליאניים, איזה אפשרות החטאנו? החטאנו את האפשרות שהערבים אזרחי ישראל עשויים להיות כוח אזרחי חיובי, פעיל, ששואף לשוויון ושילוב באמצעים חוקיים. את זה, אני לא, אני... אני לא מצאתי בתור, בתור גורם מנחה, מנווט, מגדלור שקיים, מגדלור אלטרנטיבי שקיים אצל, בפעילות המשטרה. לא מצאתי את האפשרות שפעולה משותפת של האזרחים הערבים עם הרוב היהודי, היא לא רק משהו שהוא בגדר אפשרות שהיה מאוד נחמד או נכון פוליטי, פוליטית זה היה נכון, אלא בתור אפשרות שאם היא היתה מתקיימת, היא היתה עשויה להוביל את המדינה לשגשוג ולצמיחה פנימיים, וגם להיות בעלת משמעות בתהליכים חיצוניים. ועל זה אני מדבר, על ההחנקה העקבית בתוך עבודת המשטרה של האופציה האזרחית, וזה בעיניי הכשל, כשל מרכזי של החשיבה הממסדית על ערבים בישראל, לא רק של המשטרה, אלא גם של גורמים אחרים. שנוצר, נוצרת ומשתכפלת חשיבה שבנויה כמהלך של שליטה, שמוציא מכלל אפשרות את אופציית השילוב ולמעשה גם מדכא אותה. ושוב, אני מזכיר שמדובר במערכות שאם... האנלוגיה ל-73' היא חשובה. ב-73' הוחטאה אפשרות שבעצם לא היתה בשליטת ישראל. חשבו כל הזמן שהערבים לא יתקיפו, הערבים תיכננו משהו אחר, זה לא היה

בשליטת ישראל. פה מחטיאים אפשרות, שהיא כן אפשר להשפיע ולנווט

אותה ולנתב אותה באמצעות גורמי השלטון.

עו"ד ג'בארין : אתה יכול ליישם את זה על המסמכים?

ד"ר דני רבינוביץ' : כן.

עו"ד ג'בארין : באמת התהליך הזה נוצר.

ד"ר דני רבינוביץ' : אני, אני רוצה לזהות, לנסות לזהות מומנט שבו הקונספציה

הזאת מתגבשת או אולי מתגבשת מחדש. ואיך היא הופכת להיות

דינמיקה מסוימת, בעייתית בעיניי, שבו היא הופכת להיות הבון טון

היחיד האפשרי בתוך המשטרה בסוף שנות ה-90. וגם לשאול שאלות,

האם קונספציה כזאת עוברת תהליכי רענון, בדיקה, חשיבה מחדש, עיון

מחדש, במהלך הזמן, כפי שקונספציה מובילה צריכה להוביל בכל

מערכת שלטון. שקילה תקופתית מול אלטרנטיבות וכדומה. אני

אתייחס למ-1292. שזה מסמך חשוב.

השופט תאודור אור : 1...?

ד"ר דני רבינוביץ' : 292... שמונה במאי '94, יועץ...

עו"ד ג'בארין : דקה... אבקש שיעיינו בו... כן.

ד"ר דני רבינוביץ' : יועץ לענייני ערבים של המפכ"ל, ניצב משנה ראובן לוי, כותב

מסמך אסטרטגי, שמכונה "ערביי ישראל: ניתוח תהליכים ומגמות". לב

המסמך הוא מקובל אולי במסמכים מהסוג הזה, זה שני סטים של

הנחות עבודה. שני סטים מתחרים של הנחות עבודה. מנוגדות. וגם יש

הכרעה ביניהם. הוא מבסס את זה גם על, על דברים שמתפרסמים

באקדמיה בשנים שלפני כן, והוא אומר ככה. האפשרות האחת, סט אחד

של הנחת עבודה, "יחסי המגזר הערבי עם המדינה נמצאים בתנועה על

ציר עימות", שמופיע בסעיף 9 של הנייר הזה. הסט השני של הנחות, "היחסים נמצאים בתנועה על ציר השתלבות והשגת שוויון", סעיף 10. הכרעה של היועץ לענייני ערבים של המפכ"ל היא ברורה, והיא באה בסעיף 12. הוא מכריע בעד סט ההנחות הראשון. אני על כך לא בא אליו בטרוניה. הוא מבצע, עושה את תפקידו. וזה מתבטא בסעיף 12, בהמלצה ברורה שלו. "על משטרת ישראל", ואני מצטט, "לאמץ כהנחת עבודה, לעתיד הרחוק, גם בהקשר לפריסתה במגזר הערבי בעתיד, את הערכת המודיעין לחומרה (תרחיש העימות)", סוגריים במקור, נקודה. "לפיכך יש להתכונן לדפ"אות הבאות מצד ערביי ישראל". וכאן בא פירוט של הקצנה, אלימות, מרי אזרחי ממושך, שיתוף פעולה עם השטחים לצרכי פיגועים וכדומה. מרגע זה ועד היום, אני יכול להגיד, מההיכרות שלי עם החומר, שכל הסקירות של ניצב משנה ראובן לוי, שבינתיים עלה לדרגת תת ניצב, ולמיטב ידיעתי הוא עדיין היועץ לענייני ערבים של המפכ"ל, כל הסקירות שלו נכתבות כאילו זאתי ההכרעה הברורה והמלאה של משטרת ישראל. זאתי הנחת העבודה ובאמצעותה, במידה רבה, גם של מדינת ישראל. אם אנחנו מתייחסים למשטרת ישראל כמוציאה לפועל מדיניות של הממשלה, של המדינה. השאלה שאני שואל, האם זה אכן כך. זאת אומרת, האם אכן נפלה החלטה, בעקבות המלצה מה-8 במאי '94, שהנחת העבודה לחומרה, והערכת המודיעין היא הופכת להיות ההכרעה, הכרעת המדיניות המרכזית, הקונספציה אם תרצו, של משטרת ישראל. אם כן, אז יש לזה משמעויות מרחיקות לכת. לא רק לבניית הידע שאני מדבר עליו, אלא גם דברים שהם מעבר. האם ההכרעה הזאת אכן אומצה בצורה מערכתית סדורה,

שמשקפת את מדיניות ממשלת ישראל, ממשלות ישראל? אני לא נכנס
כאן לשאלה, האם היא הערכה נכונה לזמנה. האם במאי '94, תקופה
תהליך שלום, ממשלת רבין, הרבה משאבים הולכים למגזר הערבי,
ערבים רבים טוענים שזה תקופת הזוהר, שבה קיבלו הרבה מאוד חינוך
וכדומה, האם זה היה התקופה הנכונה לעשות את ההכרעה הזאת? הוא
איש מקצוע והוא הכריע את ההכרעה שלו. עכשיו, אני שואל שוב. האם
זה עומד היה ככה? האם המשטרה אכן מאמצת את הגישה הזאת,
והופכת אותה לגישה, להנחת העבודה? עכשיו, לא היו בפניי כמובן כל
המסמכים, שכל מה שקרה במשטרה בעניינים האלה. אבל מסמך מעניין
אחד כן ראיתי, ועליו אני רוצה להסב את תשומת לב הוועדה. ב-5
בדצמבר 2000, כותב, כותרת...

עו"ד ג'בארין : מה...

ד"ר דני רבינוביץ' : מ-1599. כותב היועץ לענייני ערבים מפכ"ל...

עו"ד ג'בארין : מ-159...

ד"ר דני רבינוביץ' : 1599. מסמך שנקרא "כרוניקה של טיפול משטרת ישראל
במגמות הקצנה בקרב הערבים בישראל ובתכנית לעיבוי פריסתה במגזר
זה".

פרופ' שמעון שמיר : (לא ברור) ברשותך...

ד"ר דני רבינוביץ' : מ-1599.

פרופ' שמעון שמיר : כן.

ד"ר דני רבינוביץ' : המסמך הזה כולל סקירה של כל מה שקרה בתקופת שחל,
תקופת קהלני, תקופת בן-עמי. אני מזכיר, שהכותב הוא מחזיק בתפקיד
המפתח לאורך כל התקופה הזאת, ואני לא רוצה כאן לעשות

טריוויליזציה, אבל יש בזה אלמנטים של מישהו שמסכם, אולי לא את מפעל חייו, אבל את מהלך מרכזי שלו בשנות ה-90. שהוא היה מוקד, מוקד הפעילות שלו. והוא סוקר את תקופת שחל, תקופת קהלני, תקופת בן-עמי. הוא מתאר את המהלכים שבאו אחרי הדו"ח הזה, מ-1994. הוא מתאר את זה בסעיף 8, במ-1599. עכשיו התיאור הזה הוא קצת עמום. כתוב שם, שהסקירה הוצגה למנכ"ל, בסעיף 8, בדיווח, בנייר מדצמבר 2000, במ-1599, כתוב שם שהסקירה הוצגה למנכ"ל, 7... אני מצטט: "קיבל את עיקרי המלצות הצוות לתיגבור המגזר הערבי, בתכנית רב-שנתית, ושיבח את אופן הצגת הבעיה בכללותה והעמדת הבעיה בסדר עדיפות הנכון במשטרת ישראל". סימן הציטוט למשפט האחרון מופיע גם במ-1599. המילים "אופן הצגת הבעיה בכללותה", זה אומר שזה המילים של המפכ"ל. "אופן הצגת הבעיה... שיבח את אופן הצגת הבעיה בכללותה והעמדת הבעיה בסדר העדיפות הנכון במשטרת ישראל". עכשיו, אין כאן איזכור של קבלה גורפת של ההכרעה הפרשנית של מסמך מאי 1994. אני אומר כאן אמירה ספקולטיבית, אני משוכנע לוועדה יהיו דרכים הרבה יותר משכנעות מאשר שאני יכול להציע, לבדוק את העניין הזה. אבל התחושה שלי זה, שאם היתה הכרעה מערכתית סדורה, מנומקת, מאורגנת של אימוץ מערכתית סדור ומאורגן של ההכרעה של לוי ממאי '94, היה הדבר נוגע לידי ביטוי במסמך הזה, של 1599. ואין איזכור של קבלה גורפת כזאת של הכרעה. יותר מזה... אני לפחות, שוב, לא ראיתי וזה דברים שהועדה תצטרך לתת... אולי תרצה לתת עליהם את הדלת, אין איזכור של שום דיון קונספטואלי בשנים שבאות אחרי זה בהנחה הזאת ובמהלך שנות ה-90. אני מזכיר

שוב, יש כאן הכרעה ברורה בין מסלול עימות למסלול שוויון, זה דבר שהרבה כותבים עליו בתקשורת, באקדמיה, למה אנחנו מתכוננים, לעומת זאת יש עוד איזכורים של החלטות אופרטיביות ותקציביות שעל פי הפרשנות של לוי נובעות מתוך ההכרעה שלו מ-94'. יחד עם זאת וזה לא מפתיע, הסקירות של היועץ לענייני הערבים של המפכ"ל ממשיכות להיות עקביות לחלוטין לאורך כל שנות ה-90. הנחת העבודה שלו לאורך כל שנות ה-90 זה שהולכים לקראת עימות... אני אגיד אפילו יותר מזה, הוא גם מפרש את תהליך אוסלו מול הפלשתינים, כתהליך שיגביר את הסכנה לעימות בתוך ישראל עם ערבים אזרחי ישראל והמערכת ממשיכה להישטף בדיווחים תקופתיים והערכות מצב, וסיכומי דיון שנכתבים על ידי אדם שההכרעה הקונספטואלית שלו ברורה ומקובעת... ואני אגיד גם שהעבודה שלו... לפחות כמי שמסתכל על הטקסטים, היא לא נראית לי לא רק עקבית, אלא גם עם הרבה מאוד חריצות ונחישות ו... אבל גם כן חד-ממדיות.

עו"ד ג'בארין : אבל מה האלטרנטיבות? מה האלטרנטיבות האחרות?

ד"ר דני רבינוביץ' : קודם כל אני אגיד ש... שוב, אני לא טוען מראש שזה רע שבמערכות מסוימות יהיו אנשים עקביים, דוגמת (לא ברור) שאומרים כל הזמן ככה וככה וככה, אבל מה שחסר לי בעבודת המשטרה, לפחות לא ראיתי לזה עדות, זה דברים שינסו לעשות... לנקוט בצעדים גם ברוח האלטרנטיבה, למשל אני מייחס... אני חושב שאפשר אולי ליחס את העובדה שלמשטרת ישראל אין מערכת תקינה של תקשורת עם מנהיגי ציבור ערבי ברמות הגבוהות ביותר לאורך כל התקופה הזאת, מה שאני חושב, מתבטא גם באירועים באירועי אוקטובר. יש להם צינורות

למסירת הוראות, למסירת פקודות, בדרך כלל בצורה... שאני מניח שהיא לקונית, מן הסתם מנכרת ומקוממת. אני אתן דוגמה חיובית דווקא: אני מתעניין בכביש חוצה ישראל ולפני כמה שבועות היה סיכון למשבר גם באדמות באקה אל גרבייה וגית ושמה שמעתי מאנשים שפעילים במאבק שמשטרת עירון ומפקד משטרת עירון נכנסו באופן פרו-אקטיבי, עוד לפני שהתחילו סימנים של אלימות בשטח או משהו כזה, בגלל חשש שלהם מהאלימות בשטח, אז מפקד משטרת עירון, נדמה לי מישהו בדרגת סגן ניצב, יהודי, נכנס לעובי הקורה של הסיטואציה בין חברי הכביש חוצה ישראל ואנשי גית ובאקה אל גרבייה ושני הצדדים משבחים אותו. זה אני מביא בתור דוגמה כמי ש... נכון להיום לפחות, הולך בכיוון שאומר: "לא חייבים ללכת כאן לעימות"... נכון שהוא עוסק בעניינים נקודתיים, הוא לא עוסק בהערכות מודיעין מקרו, אבל זה מסוג הדברים שאני חושב שנשללו... הבנייה של מערכות תקשורת ברמות הגבוהות בין הציבור הערבי לבין המשטרה, נשללת... שוב, מבלי שיש דיון ומחליטים לא לעשות את זה, נשללת מפני שהנחת העבודה והמערכת מפומפמת באופן בלתי פוסק בעובדה שאנחנו הולכים לקראת עימות, לפחות ככה אני מבין את זה. אני חושב שזה אולי קשור לעובדה שגם המוכנות לפעול בשטח בזמן ההפגנות כנגד אלמנטים שאולי יש להם כוונה מראש... אלמנטים, כוונה מראש לפעול בצורה אלימה, היא לא ממוקדת, אלא יותר מכוונת המון. זה דבר שעולה, אני חושב בצורה מאוד חזקה, מדו"ח מיילס, מ-4092, על דרכי הפעולה של המשטרה. את האלמנט הספציפי הזה אני מייחס אולי לאפשרות שהאלטרנטיבה נשללה. זה קשור להצטיידות שלא כולל... כולל יותר

ציוד שהוא מכוון פגיעה ואני חושב שזה... אפשר כמובן לעשות את
הקישור, כל הדרך עד לפרקטיקות שאכן המשטרה נקטה בהן באוקטובר
2000.

עו"ד ג'בארין: איך הבנתך לקונספציה הזו משפיעה על הבנת האירועים והחרפתם (לא
ברור) אל-רוחא, אום סחלה, סחנין ואוקטובר?

ד"ר דני רבינוביץ': מצד המשטרה?

עו"ד ג'בארין: כן.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שהאירועים האלה הם...

עו"ד ג'בארין: מה השפעת הקונספציה? איך היא השפיעה על ההחרפה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שזה בדיוק המקרה... זה בדיוק הסכנה שבנבואה

שמגשימה את עצמה, מפני שאם ההנחה היא הנחה שזה מה שהולך

לקרות, אז כל... להפך, אני חושב שאפילו כל מאפיין קל ערך ופחות, יש

נטייה לעשות עליו פרשנות יתר, יש נטייה לעשות עליו פרשנות יתר גם כי

אנשים מאמינים בזה וגם כי במידה מסוימת... אני לא טוען שזה

המקרה, אבל אני חושב שזה דינמיקה שצריכה לקחת בחשבון (לא ברור)

ויש אנשים שהם כבר כרוכים... הקריירות שלהם כרוכות בהערכות

כאלה, בבניית כוח שהולכת עם זה. אני לא אומר חד משמעית שזה מה

שקרה כאן, אבל אני חושב שהמשטרה כבר מושקעת בדבר זה ויש לה

נטייה לעשות פרשנות יתר כשבאות הפגנות, כשבאות אמירות... אני...

לכן אמרתי שזה בא לידי ביטוי גם בניירות שהמשטרה מוציאה על

התנהגות מנהיגים. אם אנחנו הולכים לקראת עימות, אז העובדה

שמנהיג קם וטוען לשוויון אזרחי, בעיני היועץ לענייני ערבים של

המפכ"ל זאת בעיה, הוא... אני לא זוכר כרגע את הנייר שבו ראיתי את

זה, אבל אחת מהבעיות זו דרישה לשוויון, זה מוגדר כבעיה, מפני שזה נתפס בתוך trajectory, בתוך כיוון, בתוך מהלך שמבחינת הכותב שהוא מעצב דעת הקהל המשטרית במידה רבה, הוא... זה הכיוון שהוא הולך... אנחנו הולכים אליו, אנחנו הולכים לעימות ויהיו לו כל מני דברים, אז אום אל סחלה ואל-רוחא, ומקומות אחרים, זה בסך הכל מבשרי הפיצוץ הגדול... ממש ראייה דטרמיניסטית.

עו"ד ג'בארין: האם הבנת הקונספציה הזו מאששת או לא מאששת את הטענה של המוזהרים כאן שאמרו והסבירו לחברי הועדה הנכבדה שצריך להבין שהמשטרה במקרים מסוימים מתנהגת אלינו כאויבים (לא נשמע) עד כמה זה קשור לקונספציה?

ד"ר דני רבינוביץ': בעיניי זה אישוש חד משמעי. אני... שוב, הדוגמה שלי דווקא של ג'ת ובאקה אל גרבייה, מראה שזה לא דבר שחייב להיות הרמטי, שהוא... שאין בו חריגים ויכולים להיות בו חריגים, אבל אני חושב שהתחושה ש... אני גיבשתי את הדברים שגיבשתי על סמך החומרים שקראתי ועל סמך זה הדברים שאני מדבר... אבל אנשים שנמצאים בקו המגע ב-interface הזה, כמו המנהיגים הערביים מול המשטרה ורואים פעם אחרי פעם איך הדברים מחלחלים ויורדים אל דרגי השטח, אני חושב שאצלהם התחושה הזאת שמתייחסים אליהם כאויב, היא היתה צריכה להיות ואני משוכנע שהיא גם הפכה להיות הרבה יותר חזקה, הרבה יותר מרכזית בתפיסה שלה. אני רוצה להגיד כאן עוד דבר ברשות הועדה, כי זה לא דבר שעולה ישירות מתוך המסמכים, אבל אני חושב שאפשר להגיד עליהם... אני יכול להגיד עליהם משהו בתור... מידע כללי, נקרא לזה ככה. גאוות יחידה בגופים מבצעיים, צבאיים, פרה-צבאיים,

היא דבר חשוב, מטפחים אותה לפעמים. בשדה קרב או אפילו במגרש הספורט, גאוות היחידה וסולידאריות, ולכידות וכדומה, זה דבר שהוא מאוד-מאוד חשוב. ממקרים שאני נחשפתי לזה, התחושה שלי זה שכשמדובר במשימות שיטור, גם כשיחידה צבאית וגם יחידה משטרתית, מפרשת את הסיטואציה במונחים של הגאווה האישית שלה ואולי אפילו הכבוד האישי שלה, זה סיטואציה הרסנית. אני... אני לא יודע לנסח את הדברים שלי במונחים של המלצה, אבל התחושה שלי שלפחות בחלק מהסיטואציות ליחידות מסוימות במשטרה, היה להן תחושה... כמו שאולי זה נכון לגבי יחידות מסוימות בצבא בשטחים היום, שמה שעומד כאן על הפרק זה לא רק התמונה הכללית של האינטרס שבשירותו אני נמצא כאן (לא ברור) אלא גם הכבוד שלנו כיחידה כזאת או יחידה אחרת. בסיטואציה של שיטור בעיניי זה דבר שהוא מעוור ומטשטש לחלוטין את המטרה האמיתית של הפעולה ויכול להיות הרסני ורצחני... אבל זה... שוב, זה לא דברים שעלו מתוך נתונים, אני אומר את זה בתור מאמר מוסגר.

עו"ד ג'בארין: כן, נעבור לנושא אחר. אתה חקרת את התנועה האיסלמית בראשות שיחי' ראאד סלאח. אם אתה יכול להתייחס (לא ברור) שלה וליחס שלה ככל שזה נוגע לאוכלוסיה שהיא משרתת, עובדת או מייצגת אותה והיחס שלה אל הרשויות ואל השלטון?

ד"ר דני רבינוביץ': כן. אז קודם כל באמת מהמחקר שלי באום אל פאחם, שעוסק בהנהגת העיר בידי השיחי' ראאד סלאח והתנועה האיסלמית, באמת עולים בצורה ברורה ביותר וגם פרסמתי את זה, הצדדים הפרגמטיים של התנועה. אני לא חושב שאני מחדש כאן משהו לועדה, אבל אני כן

אזכיר שההתרשמות העיקרית שלי שבזמנה היא היתה מפתיעה, אבל אחר כך היא התאשרה בהרבה מחקרים אחרים, זה תנועה שהיחס שלה לשלטון... לשלטון הספציפי בישראל, הוא ענייני. יש בה מעורבות מאוד חיובית בחברה שבה היא מתקיימת, זה לא... אני מעולם לא התרשמתי שזה תנועה שקמה אך ורק כדי לתפוס שלטון, שלטון מקומי למשל, אלא זו תנועה שמודעת היטב ובכמה מן המקרים אפילו מוכנה לראשונה לחשוף בעיות חברתיות אמיתיות שקיימות, כמו סמים, כמו זנות, כמו בהרות בסיטואציות מסוימות והיא מאוד-מאוד קשובה לבעיות שקיימות באוכלוסיה שלה. אני חושב שבעניין הזה היא לא שונה מתנועות פונדמנטליסטיות אחרות, דתיות בארץ ובעולם. את הקשב הזה לקהילה אנחנו מכירים תמיד, אני חושב שלתנועה מהסוג הזה אין סיכוי להפוך להיות תנועה פופולרית כפי שהתנועה האיסלמית הפכה, בלי הקשב הזה. עכשיו, מה שאני שם לב אליו, זה שהפרשנות הישראלית לתנועה האיסלמית מדגישה הרבה מאוד פעמים... וזה מאוד בולט בתקשורת, שהפעילות האזרחית שלה היא בעצם רק כסות, שזה איזה מן פיתוי להמונים, פיתוי וכיסוי, שמה שבאמת חשוב להבין... שוב אני עושה פרפרזה על ההתייחסות הישראלית הרבה פעמים, זה שלתנועה הזאת יש agenda ארוכת טווח מסוכנת של החלפת המדינה במדינת 'שארע' ולכן הדברים האזרחיים של התנועה הזאת מתגמדים או מקבלים פרופורציה אחרת ונתפסים אחרת. עכשיו, אני לא בא להכחיש כאן את העובדה שלתנועה האיסלמית agenda ארוכת טווח, הרצון להנהיג מדינת 'שארע', להנהיג במובן של to institute, לאו דווקא to lead. הרצון להנהיג מדינת 'שארע', הוא קיים אצלם כחזון, אבל

השאלה היא... שאני מציב כאן, זה מה המשקל של החזון הזה גם באורכות הפעולה ובאפקטיביות של התנועה הזאת בשטח וגם מה המשמעות שלו כסיכום של ממש, מפני שאני אומר שוב – חזון של שינוי אופי המדינה... המדינה הספציפית הזאת ומדינות אחרות, קיים גם בתנועות אחרות, דתיות, לאומניות קיצוניות וכדומה... יש תנועות פוליטיות בישראל שהיו רוצות לראות כאן מדינת הלכה ויש תנועות שהיו רוצות לראות כאן מדינה בלי ערבים וכדומה. התחושה שלי זה שבמקרה של התנועה האיסלמית, הראייה הישראלית שלה... אז כשמנסים לאזן בין פעולה אזרחית אפשרית שאכן מתנהלת לבין חזון שהוא לחלוטין לא ריאלי, לא בעיניי וגם לא בעיניי הנהגת התנועה, אז הרבה פעמים יש הפרזה בהערכה... בהערכות של הציבור הישראלי וגם של הממסד "לטובת", במרכאות כפולות, או "לרעת" החזון והפעמונים של האזהרה מצלצלים הרבה יותר מדיד מהר ואני חושב שהנוק של אלרמיזם בקונטקסט הזה עשוי להיות הרבה יותר גדול מאשר... של עצם הסכנה, אם רוצים לראות אותה כסכנה שהיתה ובעיניי היא תישאר זניחה. זה... ככה הערת פתיחה אחת שלי. הערת פתיחה שנייה זה ש... אני רק רוצה להזכיר אותה במשפט, זה שלמנהיגים האיסלמיים שהם לא חברי כנסת, יש מלכוד שהוא אקוטי במיוחד ושהוא קשור גם למתח הזה שבין פעולה אזרחית לבין חזון פוליטי, וזה שהמדינה מצד אחד מטילה עליהם אחריות, אבל מצד שני אין להם חסינות, הם במובן הזה... אפשר יחסית בקלות, אולי אפילו יותר מאשר אצל חברי כנסת, לטעון שבגלל הדברים שהם אומרים ברמת החזון, הם יכולים גם מהם

או להגביל אותם, הדברים שהם עושים בתחום האזרחי וזאת סיטואציה שאני יודע שמעסיקה את התנועה הזאת ואת המנהיגים שלה.

עו"ד ג'בארין: חברי הועדה הנכבדה התייחסו ושאלו את ההנהגה של התנועה האיסלמית, שיח' ראאד סלאח בעיקר, לגבי ההצהרות של התנועה בכל הקשור "אל-אקצא בסכנה" ועלה בין השאלות העניין: האם באמת לא היתה הגזמה מצד התנועה האיסלמית בכל הנושא הזה, קריאות האזהרה החוזרות ונשנות כל שנה... במשך חמש שנים, האם לא היה בהן הגזמה שזה למעשה גם תרם במידה מסוימת לאירועים. מה היא תגובתך?

ד"ר דני רבינוביץ': אוקי. אני אגיד ככה, קודם כל כהערת הקדמה: אני לא שותף לרוב ההערכות... לכל ההערכות, הייתי אומר, של התנועה האיסלמית על הסכנה הפיזית שנשקפת לחארם אל-שריף ולמתחם. לא מקבל את ההערכות של התנועה האיסלמית על הסכנה הזאת. אם האדונים הנכבדים, שיח' ראאד סלאח או חבר כנסת דהמשה וחבריו היו מבקשים להתייעץ איתי, אז הייתי מציע להם את הידע המוגבל שיש לי על... הטופוגרפיה של הר הבית ועל ארכיטקטורה, ועל המבנה ההנדסי וגם על מה שאני מעריך שהן הכוונות האמיתיות של... ומגבלות הפעולה של ממשלות ישראל והייתי אומר להם שרוב ההערכות שלהם והפרשנויות שלהם זה הערכות יתר, אבל הצורה שבה אני רואה את העובדות או הצורה שבה אני מעריך את העובדות והצורה שבה אני מעריך סיכונים, אפילו אם הייתי טוען שהם יותר ריאליים מאשר הטיעונים שלהם, זה לא חזות הכל במקרה הזה. הסוגייה שעומדת על הפרק ואני חושב שהיא באה... והיא באה לידי ביטוי גם בצורה שחברי הועדה ניסחו את

השאלות שלהם, זה האם יש כאן הגזמה מודעת, האם... אולי אפילו הגזמה צינית מצדם של מנהיגי התנועה האיסלמית, שלקחו את מה שקורה סביב הר הבית וכדי לעשות בו קרדום, לחפור בו בעבודתם הפוליטית – ניפחו את זה מעבר לכל פרופורציה. כאן אני טוען באופן קטגורי שלא, שמי שיטען שנעשתה כאן הגזמה מודעת וצינית מצדם, מתעלם מכמה נושאים שהם בעיניי מאוד-מאוד מרכזיים בתודעה שלהם וחייבים להבין אותם. אפשר כמובן, שוב, לנהל איתם ויכוחים האם הם מפרשים אותם במינוח הכי מדויק, אבל אני חושב שאי אפשר להתעלם מהעובדה שעולם התודעה שלהם סביב הר הבית בנוי מכמה דברים מאוד-מאוד מרכזיים, אני חושב שחלק מהם עלו בפני הועדה, אני אמנה אותם בקיצור. קודם כל כמובן זה מדובר במתחם השני בקדושתו לאיסלאם. "המקום השני מבחינת קדושתו" (ערבית), הדברים ידועים. שנית, יש להם תחושת חרדה שנובעת מעצם נוכחות הכיבוש בירושלים וגם מהעמידות שלו לאורך זמן. שלישית, יותר מפלשתינים אחרים ומערבים בכלל, הם... יש להם תחושה, לאנשי התנועה האיסלמית, שהם מודעים ביתר אינטנסיביות ואולי גם ביתר דיוק למיקום המרכזי שיש ביניהם להר הבית בשיח הישראלי. הם רואים את עצמם כשומרים מטווח קרוב על תחום... או כמודעים מטווח קרוב על תחום... שיח על הר הבית בתוך ישראל, שאחיהם הערבים במקומות אחרים לא מספיק קרובים, לא מספיק מבינים עברית, לא מספיק מתעניינים... "נרדמו בשמירה". אני חושב שכניסת חיילים ושוטרים ישראלים... עצם הכניסה למתחם נראית בעיניהם נוראה, שלא לדבר על מקרי הרג בידי שוטרים וחיילים. העובדה שמפעם לפעם, תחת ארגומנטים כאלה ואחרים

השלטונות מונעים כניסה של מתפללים למתחם, היא נקלטת אצלם...
שבו, בפרשנות שלהם, כאירוע... כהליך מאוד-מאוד משמעותי.
החפירות מטרידות אותם ביותר. יודעים עליהם הכל, לא יודעים עליהם
הכל. זה שאלה שהיא פתוחה. נאמני הר הבית כמובן, ודבר נוסף, שהובא
לידיעתי רק לאחרונה, שיש ערבים רבים שמאמינים, ואני אגיד את זה
לאט, מאמינים, משוכנעים, שמסגד אל-אקצה בנוי מאבני (לא נשמע-
בעיה במיקרופון) בגרסה הזאת (לא נשמע-בעיה במיקרופון) שלה, וגם
לא זה ש... עכשיו, (לא נשמע-בעיה במיקרופון) כמובן שלדבר... הדבר
הזה, מזריק משמעויות נוספות לכל מיני דברים, שהם רואים את
היהודים (לא נשמע-בעיה במיקרופון) אותם, ואני מסכם ואומר, שדווקא
ההיכרות של הערבים (לא נשמע-בעיה במיקרופון) והתחושה שלהם,
שהיא יותר... שהיא יותר מאחרים בעולם המוסלמי, הם אלה שמבינים
את זה נכון, זה מגביר אצלם אתל מידת העוררות ואת הרגישות לסוגיה,
ואני חושב שזה הקונטקסט, שבו אני הייתי מנסה להסביר את עוצמת
האזהרות שלהם לפני ובמהלך אירועי אוקטובר 2000, ולא דווקא בתור
איזה מין יצירה מלאכותית של מתח במשהו שברור לחלוטין (לא ברור),
שהוא... שהוא בנבולנטי וחסר בעייתיות.

עו"ד ג'בארין: שאלה אחרונה. אתה קראת את מכתבי האזהרה שיצאו נגד שלושת
המוזהרים, ולגבי... אבקש התייחסות שלך, כהתייחסות מסכמת לגבי
שאלת האחריות. (לא ברור) אחריות יש לו שני (לא ברור). אחריות
בהתרחשות האירועים, או שיהיה לו אחריות בתור מנהיגים. מה אתה
מסכם?

ד"ר דני רבינוביץ : אני חושב שה... אני הייתי... אני נמנע לחלוטין מלהטיל אחריות על המנהיגים הערבים על עצם האירועים, לא על היקפם ולא על עצם קיומם. אני חושב שבמובן הזה בוויכוח ההיסטורי הגדול על מקומו של המנהיג כיוצר תהליכים או כ... או כמצטרף אליהם, אני חושב שהסיטואציה, שבו... שבו נמצאה... נמצא המיעוט הערבי בישראל ערב ובמהלך האירועים של אוקטובר, היו כאלה ש... הסיטואציה הייתה כזאת, שהמרכיבים היו קיימים שם, ולכן אני לא... אני לא רואה בהם אחראים לעצם האירועים ולהיקפם ול...

השופט תאודור אור : שליחה (לא נשמע), המרכיבים היו?

ד"ר דני רבינוביץ : לא, המרכיבים של הסיטואציה כבר היו שם, ולכם אני לא רואה באחריות במובן של אחריות... אחריות לעצם התגלגלות האירועים, ולמידת הבנתי את המושג המשפטי אחריות שילוחית, גם... גם מזה הייתי נמנע, אבל אני לא משוכנע, שאני מכיר אותו לחלוטין. בנושא אחריות במובן של אחריות, כמי שעסוק מהלכים חיוביים או לפחות מהלכים של... של... של הבלגה, אני התרשמתי ונשתכנעתי, שאת כל הדברים שהיו... את כל האמצעים שעמדו לרשותם כדי... כדי למתן את הנזקים שיכולים להיות, הם עשו והם עשו את זה מתוך אחריות.

עו"ד ג'בארין : תודה רבה.

השופט תאודור אור : תודה רבה. תודה רבה בשלב זה. אנחנו נעשה הפסקה לחצי שעה, ולאחר מכן יהיו לחברי הוועדה כמה שאלות. תודה רבה.

(לאחר ההפסקה)

השופט תאודור אור : בקשה לשבת. מר רבינוביץ, אם אדוני ירגיש צורך לשבת, יגיד לנו, נוכל לדאוג גם לזה.

ד"ר דני רבינוביץ : תודה.

פרופ' שמעון שמיר : ד"ר רבינוביץ, קראנו ושמענו בעניין את דבריך. אני גם מודה לך על ששלחת לנו בשעתו את החוברת הזאת "אחרי השבר", ונתת לנו לעיון את הספר שלך על נצרת. הספקתי גם לקרוא את ספרך החדש "הדור הזקוף", ואני ארשה לעצמי לשאול כמה שאלות גם מתוך הספר ולא רק מתוך הדברים שהצגת בפנינו. שאלותיי יעסקו כולם בסוגיה של ההנהגה וזיקתה לאירועים באוקטובר, אבל לפני כן שאלה אחת ואחת בלבד, שנוגעת לרקע ההיסטורי, שתהיה אולי אקדמאית במידה מסוימת, אבל היא נוגעת במישרין לדברים שהצגת בפנינו. אתה פתחת וסיפרת על דוח במתווכים, על תקופת המוכתרים, על מערכת השליטה הזאת, שהממשל יצר, ואני שואל את עצמי, האם הדברים האלה לא עקורים במעט מן ההקשר של הזמן והמקום? אתה וודאי קראת את ספרו של גבריאל בר, "המוכתר הכפרי בארץ ישראל", וכאנתרופולוג, אתה וודאי מכיר גם את המחקרים על האומגה, שהוא המוכתר במצרים, גם בארצות אחרות. אתה מודע לכך, שכך זה היה. ישראל... מדינת ישראל ירשה שיטה קיימת, אולי הוסיפה, אולי גרעה, אבל בעיקרו של דבר, זה ההקשר הנכון לאירועים או לפחות אחד מהם, שאי אפשר להתעלם ממנו. אני רוצה להיות מאוד ברור. אני לא רוצה להגן על השיטה הזאת, אני לא חושב שהיא הייתה הכרחית, ואני חושב שכשמדינת ישראל התנערה ממנה בסופו של דבר, זה היה לברכה. ושיטה לא רשמה פרקים מזהירים בתולדות המדינה, אבל צריך להבין את זה בהקשר הנכון, ואני מעלה את זה, משום שמתעורר אצלי לפעמים הרושם, שדבריך הם מושפעים, כמעט מוכתבים, מתוך פריזמה צרה יותר של העימות היהודי-ערבי,

במקום לראות את הדברים בהקשר רחב יותר, ודווקא אתה, שכל כך מרבה לכתוב וגם לומר לפנינו על ה... כנגד אלה, שהם... יש להם גישה חד-ממדית, לדברידך, על בניית הידע, על המעריכים האלה, שהם לא מודעים לדינמיקה, שבה הם נתונים וכס הלאה וכן הלאה, האם אתה מודע לפריזמה שלך?

ד"ר דני רבינוביץ: אני אגיד יותר מזה. אני מודע לפריזמה שלי, ואני אפילו מודה לך על הרחבת ה... על הרחבת היריעה, והאזכור שאנחנו לא מדברים כאן על מערכת, שהומצאה באופן ראשוני על ידי מדינת ישראל.

פרופ' שמעון שמיר: כי אמרת הממשל יצר. אלה היו מלותיך.

ד"ר דני רבינוביץ: אה נכון, אז אני... כשאני מדבר על מה שהממשל יצר, הממשל יצר את ה... את המיסוד, שלמקרה הפרטי הישראלי של מערכות... מערכות היחסים הקליינטליסטיות האלה, שכמו שאתה אומר נכון, קיימות והיו קיימות במקומות אחרים במזרח התיכון, והדבר שהוא משמעותי לגבי מחקרים אחרים, שעוסקים בתופעה הזאת, ועוסקים במופע הספציפי שלה למדינת ישראל, ואני מקבל את... את... את מה שאתה אומר, על זה שיש לזה קונטקסט הרבה יותר רחב. אני חושב שמה מעניין למשל במחקרים שעוסקים בסוגייה הספציפית הזאת בישראל, כמו למשל של אבנר כהן ואחר כך של אילן לוסטיג, הנרי רוזנצוול, זה הכל מחקרים של שנות החמישים והשישים, שהם כמעט בזמן אמיתי. לוסטיג טיפה יותר מאוחר. או סקוט עתרון, ש... אנתרופולוג שעוסק בשאלה של החמולה של המוכתר, בכולם יש אכן מודעות, שאני רק יכול להתנצל שאולי לא התחלתי ממנה, אבל לא רציתי להרחיק את עדותי יותר מדי, שזה... זה אכן דפוס, שאנחנו

מכירים במזרח התיכון. יכול להיות שיש וויכוח בין החוקרים האם זה דפוס, שמקורו בהעדפות הקולניאליסטיות או בדפוסים התרבותיים. יש כאלה שיטענו: כן, זה בכלל זה נובע מתוך השטח. זה חברה מסוימת עם דפוסים...

פרופ' שמעון שמיר: כן, אני חושב שבעצם ענית לי כבר, בכך שאמרת שיש אכן ממד אחר.

ד"ר דני רבינוביץ: בהחלט. כן.

פרופ' שמעון שמיר: והיה אפשר להזכיר אותו. כשאנחנו מגיעים לאירועי אוקטובר, החשש שלי מפני שליטה של פריזמה מסוימת בדבריד, אולי אפילו הטעיה מסוימת, מתחזק והדברים עולים בצורה מאוד מאוד בולטת מתוך הספר שלך. ברשותך, אפנה באמת אל הספר. אתה מתייחס בכמה מקומות לאירועי אוקטובר עצמם. אם אנחנו לוקחים למשל בעמוד 18 של הספר, אתה מתמצת את האירועים. והנה איך הם נראים בעיניך: "מה עשו הערבים בעימות הזה? הם הציתו סניפי דואר, בנקים, תחנות דלק ומבנים, שהמפגינים זיהו עם המדינה. אקט פוליטי. מה עשו היהודים? שברו חנויות בבעלות פלשתינים. בנצרת עילית התארגנה, התבצעה ביום הכיפורים התנפלות של מאות יהודים על שכונות פלשתיניות בנצרת וכן הלאה". כלומר, מה יהודים עושים? היהודים עושים פוגרום. היהודים פועלים באופן גזעני. נהרגו 13 פלשתינים. אף מילה על כך שנהרג גם יהודי באבן על כביש חיפה-תל-אביב.

ד"ר דני רבינוביץ: (לא ברור).

פרופ' שמעון שמיר: בקשה?

ד"ר דני רבינוביץ: ליד ג'סטר אל-זעתר.

פרופ' שמעון שמיר: נכון, ליד ג'סטר אל-זעתר. זה פשוט לא קיים אצלך. למעלה מזאת, כל האלימות לא קיימת אצלך. כל ה... בכל התיאור אין אף זורק אבנים. אין אף התנפלות על תנועה בכבישים. אין שום דבר על יהודים, שהוציאו אותם מתוך רכב כדי להכות אותם, על אוטובוסים ששרפו. ממד האלימות איננו. גם באופן סמנטי, שאתה כל כך רגיש אליו, ואמרת לנו דברים מאוד מעניינים על איך על ידי כל מיני מילים יוצרים תמונות מסוימות. אצלך יש רק או מפגינים, הם עולים לבריקדות, אמרת את זה גם היום. אי אפשר לדעת בדיוק בשביל מה הם עלו על הבריקדות, מה עשו על הבריקדות. כל זה לא ברור, ויש לך גם בעמוד 52, אירועי השטח, כשאתה עצמך מלגלג, די בצדק לדעתי, על כך שהיהודים מדברים תמיד על מאורעות ועל אירועים, אז הנה, גם אצלך אירועי שטח. אתה בוחר לתאר רק אירוע אחד במפורט, וזה האירוע של הקניון בשמיני לאוקטובר, ומה קורה שם לפי התיאור שלך? היהודים מיידים אבנים, עושים פוגרום. מה הערבים עושים? הם רק צפו. פשוט הסתכלו. מה עוד היהודים... מה המשטרה עשתה? משטרה מיקמה צלפים. לחלוטין לא נכון. איזה, המפקד המשטרה במקום, נפגע בראשו מאבן שנזרקה עליו. איפה זה? איפה כל הדברים האלה? איך אתה נותן 200 עמוד, בלי שום התייחסות לאלימות של המפגינים הערבים? אני שואל אותך את זה, בבקשה שתשכנע אותי ואת הוועדה, שהגישה שלך היא באמת גישה של חוקר המנסה להיות אובייקטיבי ככל יכולתו.

ד"ר דני רבינוביץ: אני לא... לא אנסה לשכנע ולא אוכל לשכנע ולא מתכוון לשכנע, שהדברים האלה לא קרו. קודם כל, נקודה... נקודה... נקודה ראשונה. נזרקו אבנים ונעצרו רכבים ודברים מהסוג הזה קרו. אני חושב אבל,

שהספר הזה נכתב קודם כל, מתוך... מתוך קונטקסט תקשורתי בתודעה היהודית, שלפחות בתקופת הכתיבה שלו וגם כתיבת... תקופת הכתיבה היא חוויה, וכמו שאתה אומר, היא מייצרת פה זמני, אחרון שיוכל להתנער מזה. היא נכתבת... הוא נכתב לתוך... בתוך עולם ש... אני חושב שזה נכון אפילו יותר לגבי, מאשר לחברתי לכתיבת הספר, הוא... הוא מופצץ בתפיסה, שהיא תקשורתית מסוימת של הדברים שקורים. אני כותב את זה מתוך רוויה, מתוך רוויה הפוכה, של... מזאת שאתה מתאר. אני כלך הזמן מספרים לי איך הכל מתחיל מאלימות או מנסים לשכנע אותי. המושג אלימות בכלל, הוא מושג שבעצם המושג... בעצם העובדה שהוא טעון, הוא תלוי-קונטקסט. לא כל זריקת אבן בכל סיטואציה שהיא, היא עוברת באופן... באופן חד משמעי בעיני את ה... את ה... את הקו בין מחאה לבין... לבין אלימות. עכשיו, זה נכון ש...

פרופ' שמעון שמיר: סליחה. איפה בדיוק... איזו אבן היא לא אלימה והיא אבן היא כן אלימה?

ד"ר דני רבינוביץ: אני חושב שאבן שבאה אחרי שנורו יריות באוויר, או אחרי שנפגעו אנשים, אני תופס אותה כבר אחרת, מאשר אבן שנזרקת במקום... אבן שמישהו הולך אתה בכיס, עובר על פני חלון ראוה ברחוב שקט, ומוציא מהכיס וזורק על החלון, שונה מאשר אבן, שבאה אחרי שלושים שנות כיבוש ואחרי סדרת אירועים, שעברו על כפרך ב... אני מדבר עכשיו נניח במקרה של השטחים. הקונטקסט כמובן הוא כמובן... הוא כמובן מאוד רחב ומאוד... ואני... וקטונתי גם מלנסות ולארגן את כל הרצף, ולאפיין כל אחד מהאירועים. הספר הזה נכתב מתוך תחושה, שיש כאן פרספקטיבה שהיא בתת-ייצוג, שהיא לא מוזכרת. זה... זה...

זה נכון שאנחנו... שאנחנו לא מפרטים שם את כל האירועים הקשים, שמתחילים מהצד ה... מהצד הערבי, אבל אני חושב, שהעובדה שאנחנו כן מתייחסים לעובדה שהיו הצתות והיו פגיעה... והיה פגיעה ב... ברכוש ציבורי, יכולה לקצת להניח את הדעת, שאנחנו לא... לא באים כאן בצורה מגויסת כדי להסתיר חלק שלם של האירועים. אני גם מזכיר, שאמנם יש כאן 200 עמודים, אבל רק 8 או 10 אני חושב, אם אני זוכר נכון, עוסקים באירועי אוקטובר, אז חטא המינון, שאנחנו עושים לשיטתך הוא... אני... אני רוצה להכניס אותו לתוך פרופורציה קצת אחרת.

פרופ' שמעון שמיר: הספר עוסק בדור הזקוף. מהדור הזקוף, כמו שאתה בעצמך אומר באחד המקומות, הם אלה אנשים, אני מצטט: "מתכוונים להיאבק על זכויותיהם בדרכים חדשות". זה כבר מתוך החלק שאיננו עוסק דווקא באירועים. "אלה אנשים, שנאבקים בדרכים חדשות". הדרכים החדשות האלה כוללות גם את הפנייה לאלימות? מי שהתפרע, אלה שהתפרעו, אני חס וחלילה לא מדבר על כל המגזר הערבי, אבל אלה שהתפרעו, והיו אלפים כאלה, הם ביטאו את הדור הזקוף לפי הבנתך?

ד"ר דני רבינוביץ: לדעתי לא. הם בוודאי לא הביטוי המרכזי. אמרתי בהתחלה, שאם אנחנו ניקח את ה... את הרעיונות המרכזיים של קארן מנהיים, ונלך אתם ליותר... ליותר... ביתר פירוט, מאשר הלכתי, אז נראה שבכל... דור הוא לא מונוליתי. זאת אומרת, יש לו מבשרי דור ויש לו גרעין, גרעין של אנשים, ויש לו שוליים. עכשיו, אני... אני לא חושב, שהפנייה להפגנות, נקרא להן הפגנות מיליטנטיות, אני... אני לא משתמש כאן במושג אלימות, אלא הפגנות מיליטנטיות...

פרופ' שמעון שמיר : מדוע?

ד"ר דני רבינוביץ : זהו... כי... כי אני אומר שוב, שלא כל הפגנה מיליטנטית היא אלימה.

פרופ' שמעון שמיר : אבל יש אלימות?

ד"ר דני רבינוביץ : אני אומר שוב, שהפנייה להפגנות מיליטנטיות, שבשוליהם יכול להיות להתפתח אלימות, היא לא בעיני מה שמאפיין את הדרכים החדשות, שאני רואה שהדור... הדור הזקוף ילך בהם. הוא כן ילך בדרכים אחרות. בדרכים שמנצלות כל פרצה אפשרית מבחינתו, בתוך המרחב האזרחי שנותנים לו, דרכים פרופסיונליות ודרכים משפטיות ודרכים פוליטיות ואחרות, ובמובן הזה הוא יהיה עוד יותר אסרטיבי ועוד יותר עומד על זכויותיו. אני לא חושב שהצפי המרכזי, שיוליך את הדור הזקוף או לפחות את מנהיגיו ומבשריו והגרעין שלו, הוא בהכרח הצפי, שהולך לכיוון יותר מיליטנטי במובן הפיזי. אני לא שולל... אני לא שולל על סף אפשרות, שזה יקרה. אני חושב שזה אחת מהסכנות, שאנחנו נמצאים בפניה, אבל...

פרופ' שמעון שמיר : אני לא... אני לא התייחסתי לצפי. אני התייחסתי לאותם אירועים באוקטובר עצמם, שאתה מסביר לנו עכשיו, שהם חורגים מדפוסי ההתנהגות של הדור הזקוף. יש לנו הרבה התבטאויות, ועוד ניכנס לשאלה של בין תרבותיות, פרשנות של טקסטים, אבל עם אותיות ברורות מאוד, שלא יכולות להיות שנויות במחלוקת, של אנשי ציבור ערבים, שמביעים גאווה רבה בדור הזה, כפי שביטא את עצמו באירועי אוקטובר.

ד"ר דני רבינוביץ : אני...

פרופ' שמעון שמיר: כלומר, הם בניגוד לך, אינם רואים בכך איזושהי סטייה מן הכיוון שחדש הכללי.

ד"ר דני רבינוביץ: השאלה היא מה הוא הכך הזה, שאתה אומר: רואים בכך. אני חושב שבחוויה, גם של הדור הזה וגם של המנהיגים, מה שנעשה באירועי אוקטובר, זה יותר עמידה על זכויות ויותר נכונות לשלם מחיר בסיטואציה, שהם מפרשים את עצמם כהרבה יותר פסיביים. אולי לא פסיביים באופן טוטאלי, אבל הם חווים את עצמם, כאלה שנאבקים על זכויות ומתייצבים באופן פסיבי, מוכנים...

פרופ' שמעון שמיר: באופן פסיבי?

ד"ר דני רבינוביץ: כן. בחוויה שלהם. אל מול כוח שהוא תוקפני כלפיהם. זאת אומרת, הם לא... הם לא לוקחי היוזמה, אלא הם אלה שעומדים. עכשיו כחלק... חלק מהמקרים זה כוחות, שמופעלים עליהם לאורך שנים, והם כוחות של אפליה ודיכוי. אני... חלק מהמקרים זה ממש חוויה, שהם באים כהפגנה נינוחה ונתקלים בכוח פיזי שלפניהם, ולכן... מהו.. המהות של מה שהם עושים לדעתי, היא... היא המקום, שבו אני... שבו אנחנו חלוקים, כי הם לא חווים את עצמם, כמי ש... כמי שיוצאים לדרך חדשה, שהמשמעות שלה זה להיות יותר פרו-אקטיביים, וליזום יותר פגיעה פיזית, אלא הם חווים את עצמם כיוצאים לדרך חדשה, שבו רמת הנכונות והמוכנות שלהם לעמוד ו-*to face the music*, גם כשה-*music* היא כואבת והיא גובה מחיר בגוף, היא הרבה יותר גדולה מאשר הייתה קודם.

פרופ' שמעון שמיר: אני שואל...

השופט תאודור אור : סליחה. אבחנה... אני רוצה פשוט להבין מה שאדוני אמר. בין מה שהם עושים בפועל ומה שהם חווים. זאת האבחנה שאדוני עושה?

פרופ' שמעון שמיר : לאורך כל הדרך.

ד"ר דני רבינוביץ : אני חושב ש... אני... אני חושב שחלק מהמקומות, שבהם חשבתי שאני יכול להבהיר דברים, זה כנראה להגיד, שהצורה שבה אנשים חווים את הסיטואציה שבה הם נתונים, היא... היא המסביר הטוב ביותר למה שהם עושים.

השופט תאודור אור : השאלה היא מצליחה... אדוני מציע לנו כוועדה, שאנחנו נשפוט את האנשים לפי מה שהם חווים או לפי מה שהם עושים? מה אדוני מציע לנו?

ד"ר דני רבינוביץ : אני מציע שה... שהשיפוט חייב לכלול את שני האלמנטים האלה ביחד. כי תראה, אם... אם... אם יורשה לי. הרי המערכת המשפטית חווה את עצמה וכל מערת שיפוטית חווה את עצמה, כאילו שיש בידיה את אמות המידה האובייקטיביות האולטימטיביות, ובהם מעשיו של אדם ולא דמותו ולא שום דבר אחר. אם יעמדו לזכותו או לחובתו. אני חושב שבסיטואציה, כמו שאנחנו נמצאים בה, עצם השאלה מי ירה ומי זרק, היא שאלה מהותית. היא השאלה המרכזית, אבל המקום שממנו אדם הגיע או הקבוצה הגיעה, היא חלק בלתי נפרד מהשאלה. לכן זה שאלה כל כך מורכבת. אחרת זה היה עניין של למצוא את הראיות ולהגיד זרק לא זרק, ירה לא ירה.

השופט תאודור אור : כן.

פרופ' שמעון שמיר : אני שואל את עצמי ואותך, האם התמונה שאתה נותן מן הצורה, שבה האנשים במגזר הערבי חוו את האירועים, היא לא מזלזלת קצת גם

בתבונה שלהם? היא נותנת איזה visual... אני רואה פה אפילו איזה מין התנשאות. ככה אנשים האלה מרגישים, זאתי החוויה שהם עברו, ככה הם רואים את זה. נכון או לא נכון, מה שחשוב להבין מה הם מרגישים ואיך היא... מה הפרספקטיבה שלהם. אני לא חושב שהם שותפים לחלוטין לאותן החוויות, שאתה מגיש לנו. אני אתן לך דוגמה קונקרטית, כי אנחנו חייבים להיות קונקרטיים. המלל לא יעזור הרבה. בעראבה יצאו מפגינים, שני קילומטר צפונה מן הישוב שלהם, בביקוש אחרי שוטרים, בביקוש אחרי איזושהי פעולה אלימה נגד מה שהם רצו לצאת נגדו. זאתי החוויה הפסיבית, זאתי החוויה של ההגנה על זכויות, כמו שאתה מתאר? אלה הם דברים קונקרטיים. אתה לא יכול למהול את המשמעות המעשית, שאירועים קונקרטיים, על ידי תיאורים פסיכולוגיים, תיאורים של חוויות, של התרשמויות סובייקטיביות. קרו גם דברים בפועל.

ד"ר דני רבינוביץ: קודם כל, אני הייתי מבקש בתוקף להחריף את המושג שהשתמשת בו של התנשאות, ולשים במקומו את המושג אמפתיה. אני חושב שאני מסתכל על הדברים האלה, תוך הקשבה ארוכת שנים לסנטימנטים שאני שומע מאנשים במגזר הערבי, וההצעה כאילו שאני... כאילו שאני מתנשא ואולי שם דברים בפיהם היא... היא זרה לי. הדוגמה של עראבה היא דוגמה טובה. היא באמת מראה, שהסיטואציה שאנחנו מדברים, הסיטואציות שאנחנו מדברים כאן, הם לא מאור אחד. אני... אני אעשה... אני אמרתי קודם, שאני... שאני רוצה, כשאני מדבר על התחושה של הפסיביות, אני מדבר גם על זה... גם על פסיביות בסיטואציות פיזיות. זאת אומרת, מה קרה הבוקר, כשיצאנו ל...

פרופ' שמעון שמיר : אתה מגדיר את האירוע בלוטס, שני קילומטר צפונית לעראבה,

כאירוע פסיבי?

ד"ר דני רבינוביץ : אני...

פרופ' שמעון שמיר : רוצה להבין את המושגים שלך.

ד"ר דני רבינוביץ : כמי שבמקרה שמע במוצאי שבת האחרון, תיאור מאוד... של

מישהו שהיה שם, אני חושב שהסיטואציה הספציפית, שבה נורו הנערים

שם או לפחות אחד מהם, היה סיטואציה שבה הוא היה במצב ניח תחת

עץ הזית, יושב. וזה נכון גם לגבי עוד אירוע אחר, שבו מישהו ישב על אבן

ונורה ברגלו, ואחר מת מאיבוד דם. אבל אני רוצה... אני רוצה להגיד,

שחווית הפסיביות וחווית העובדה, שאנחנו... שאנחנו, כמגזר ערבי,

בספיגה ולא בהתקפה, באה בשני מובנים. האחד זה במובן הקונקרטי,

שבאמת אני מקבל את ה... את ה... את הטענה שלך, שאפשר לעבור

אירוע-אירוע ולהגיד: בחלק מהמקומות זה היה יותר פסיבי, בחלק

מהמקומות אחר, פחות פסיבי. ואני לא מכיר את חומר הראיות כמוכם,

ויכול מאוד להיות שבחלק מהסיטואציות, אתם תראו לי שחור על גבי

לבן, באותות ובמופתים, שאכן היה... הצעירים הערבים שנפגעו, היו

כרוכים בפעילות אקטיבית, אבל אני אומר, שחוץ מהדבר הקונקרטי של

מה קרה באותו בוקר, כשיצאנו לצומת, יש גם התחושה, שמתמשכת

ונבנית לאורך שנים, שאנחנו... אנחנו בכוננות ספיגה ואנחנו סובלים כל

מיני דברים לאורך הרבה מאוד זמן. הרי זה חלק בלתי נפרד

מסיטואציות של... של עימות או של מאבק פוליטי. לא כל מאבק פוליטי

זה אבנים מפה וכדורים משם.

פרופ' שמעון שמיר : בתיאור שלהם צריך לכלול את שני הממדים, אתה מסכים.

ד"ר דני רבינוביץ: אני מסכים. אני מסכים. אבל אני... אני מדגיש את הקונטקסט

הרחב יותר, של תחושה של נרדפות ושל דיכוי ושל אפליה, ש... שנותנת...

שיוצרת חוויה, שאני חושב שאסור להתעלם ממנה.

פרופ' שמעון שמיר: טוב, לעניין הרטוריקה של הדור החדש, שיש לו סגנון פוליטי

חדש. הסברת בהרחבה ובצורה באמת מהירת עיניים את העובדה, שכאן

מוצגות תביעות במלואן של אנשים, שהם אינם מרגישים את עצמם

תלויים בממסד. הם דורשים את הזכויות שלהם, הם מביעים את הזהות

שלהם. אפילו זה עם אסרטיבי, כל זה הוא לגיטימי, ומוסבר על ידיך

וקשה לראות פה משהו, שהוא שנוי במחלוקת. השאלה היא אם ההסבר

שלך גולש גם, לכסות את אותם המקרים, שבהם ההתבטאויות של אנשי

ציבור היו מעבר לתביעת זכויות והבעת זהות, אלא התייחסו במפורש

לאלימות. אני עוד אגיע לשאלה של בין-תרבותיות ופרשנות וכן הלאה,

אבל יש התבטאויות שהם מעבר לכל אפשרות של ספק, מביעות תמיכה

באלימות. כאשר... ונאמרים לא בהקשרים שאפשר לבוא ולומר,

הפרשנות יכולה להיות לכאן ולכאן, אלא אפילו בפנינו, בפני הוועדה

הזאת, בעברית, כשאנשים אמרו: "זריקת אבנים היא לא אלימות"

באופן קטגורי, לא כמו שאתה אמרת, שיש מקרים אולי כאלה וכאלה.

במצב שבו אבן הרגה יהודי, במצב שבו אבן פצעה שוטרים, במצב שבו

אבן פגעה בכלי רכב יהודיים, שעברו ב... של יהודים, שעברו בכבישים.

ישנם דברים שהם בפירוש חורגים מעבר להבעת זהות ודרישת זכויות.

האם גם את הרטוריקה הזאת, אתה רואה לחף זכות, כמו שאתה מציג

את זה, באותו ההקשר של ההסבר שלך?

ד"ר דני רבינוביץ : תראה, אני... זה... זה באמת... זה באמת הנקודות, שבהם, בתוך הקונטקסט של מאבק אזרחי, השאלות האלה הופכות להיות שאלות מורכבות. הם לא קלות גם לי. אני לא רוצה להציג כאן איזושהי עמדה, שהתשובה שלי היא... היא חד משמעית או חד ערכית או אוטומטית. זה אכן מעורר... מעורר שאלות, במיוחד כשהפגיעה היא באזרחים יהודים. אני חושב שאמרתי מספיק על מערכת היחסים עם המשטרה, כדי שזה יציב איזושהו... איזושהו קונטקסט לעומתי, של לדעת... לדעת... לדעת הערבים נקבע בידי המשטרה, אבל כשמדובר באזרחים, השאלה הזאת היא באמת מופיעה כאן בכל הכובד שלה. אני חושב שצריכים בכלל להסתכל בהיבט... בהיבט רחב על מה קורה, כשמאבקים מסלימים. ומאבקים מסלימים, וכמאבק מתחיל להיות פיזי, אז אנחנו... אנחנו יודעים שמיד בשני הצדדים, נעשות... נעשה השיקול או נעשה הדיון הענייני, ולפעמים הפחות ענייני ולפעמים היותר רגשי ויותר יצרי, ולפעמים היותר רציונלי. על מה אנחנו עושים, כשצד השני יעשה את הדבר הבא? ואל מול... אל מול השאלה שאתה מציע, שאגב אני רק אגיד עוד משפט אחד. אני לא ראיתי, לפחות בכל המקומות שאני מצאתי, מקומות שבהם יש endorsement, ממש אימוץ של: אנחנו צריכים לעסוק (לא ברור). יש כמו שאתה אומר, מסגור של פעולות מסוימות (לא ברור). זאת אומרת, שאינם אלימות, אבל אני לא ראיתי ממש קריאה לאלימות במובן הזה. וכש... אני חוזר לעניין הקודם שאמרתי. מה... מה קורה כשיש הסלמה? מה קורה כשהצד השני מסלים, ואיך... ואיך המנהיגות, עוד יותר מאשר הפעיל עצמו או הלוחם עצמו, אם אנחנו עושים את האנלוגיה לצבא, מה... מה צריך להגיד מנהיג בסיטואציה,

שנתפסת על ידי כולם כקרבית, כמלחמתית, כשהצד השני נתפס כ... או בפועל עולה מדרגה? ואניח אמרתי את זה גם קודם בעדות שלי, שהדילמה שעומדת בפני המנהיגות זה לא... זה לא יהיה הוגן אני חושב, לצמצם אותו רק לשאלה: האם הם... האם אנחנו נשמור על... על... על גבולות המאבק, כדי שהוא לא... כדי שאף אחד לא יזב ממנו דם, או האם אנחנו נסתכל על המאבק גם בהיבט הרבה יותר רחב. אם הצד השני מסלים, אז מה... איך תופס את עצמו... איך... מה... איך יהי סביר לצפות ממנהיג, שיתפוס את תפקידו...

פרופ' שמעון שמיר: אני רוצה להבין את הסיטואציה (לא ברור). כשאתה אומר: הצד השני מסלים...

ד"ר דני רבינוביץ: משטרת ישראל יורה.

פרופ' שמעון שמיר: אתה מתכוון מבחינת היחס למגזר בכלל ויחס למשטרה, או מבחינת האירועים הקונקרטיים בשטח?

ד"ר דני רבינוביץ: משטרת ישראל ירתה... ירתה בנו הבוקר, ואני... ואני... ואז אני אומר, שאל מול ה... השאלה וההתלבטות שאתה מעלה, אז עומדת מיד השאלה של איך מנהיגים תופסים את תפקידם, במיוחד בתקופה שיש הסלמה. ומה אומר הסלמה? זה אומר שאין לי... אין לי כמובן, נניח אני בתפקיד המנהיג, אין לי שליטה על השלבים הבאים של ההסלמה, ויכול להיות שזה שאני מחליט לשלוח את אנשי ולעודד אותם לעשות דברים מסוימים, יעלה אחר כך במחיר יותר יקר משני הצדדים. אנחנו... אני חושב שאנחנו רואים לאורך כל ההיסטוריה האנושי, איך... איך מנהיגים נכנסים לתוך הדפוס הזה פעם אחרי פעם, ובמידה מסוימת, מה שאתה מבקש ממני לעשות או שאתה... אתה מעודד אותי לעשות, זה להגיד:

אוקי, אנחנו היינו... אנחנו צריכים לצפות מהערבים... מהמנהיגים הערבים בסיטואציה הזאת, לעשות משהו שבעיני הוא חריגה מכל דפוס הנהגה מוכר, ולהגיד: חטפנו, אז עכשיו אנחנו מרסנים את עצמנו, מבליגים.

פרופ' שמעון שמיר: לא, לא. אתה מפרשן את שאלתי לא נכון. השאלה שלי היא, האם אתה מוכן לעשות אבחנה, כשאתה מציג את האינטרפרטציה שלך לרטוריקה של ההנהגה הערבית החדשה, בדברים שהם ביטוי אסרטיבי, אמיץ, קולע לפרישה של זכויות לבין רטוריקה, שמשמעה הוא תמיכה באלימות, לא כפי שאתה מתאר עכשיו, דהיינו שהייתה הסלמה ואז מגיבים על זה. אני מדבר על שורה של התבטאויות שקדמה בכלל לאירועי אוקטובר.

ד"ר דני רבינוביץ: אוקי. אז אני אגיד שאני עושה את האבחנה הזאת, ומה שאני מוצא בהתבטאויות האלה, ופה אנחנו חלוקים, זה בעיקר שבח לאנשים, שמוכנים היו לעמוד ולשלם את המחיר, ולא שבח לאנשים שעסקו בפעולה תוקפנית, שהיא תוקפנות לצורך תוקפנות. זה ככה אני מפרש את...

פרופ' שמעון שמיר: טוב, אז פה... פה... פה אתה מציג אינטרפרטציה, שלפי החומר שבידי, אני לא יכול לקבל אותה, כי דברי השבח נעשו באופן כולל על כל מה שהיה, בצורה שמבהירה לחלוטין שהכוונה היא גם להתפרצויות האלימות של הנוער באותה התקופה. ישנן התבטאויות שזו הייתה אינתיפאדה, וכולנו יודעים מה זה אינתיפאדה. קריאות להתעמת עם המשטרה. לא אכנס לזה. אני רציתי להבין רק את דבריך. אבל זה מוביל אותנו באמת לטענה מאוד מעניינת שלך, ובחלקה הגדול באמת גם

מוצדקת, שצריך לשים לב גם ל-cross culture, דהיינו עיוותי ההבנה והפרשנות, שיכולים להיות בשיח בין תרבויות. יש כאן באמת הרבה מקום לאי הבנה. אני עצמי עסקתי בזה לא מעט בסיטואציות של משא ומתן בינינו לבין ערבים. אתה וודאי מכיר את הספר של ריימונד כהן, "Negotiating Across Cultures". יש הרבה מקום לאי הבנה. אבל האי הבנה הבין תרבותית לא יכולה לכסות הכל. כאשר איש ציבור ערבי קורא לשבור עצמות של שוטרים, את זה כבר אי אפשר למהול על ידי הבנה מסולפת בשל המעבר הבין-תרבותי, מה עוד והאנשים בשטח עצמם מתרגמים את זה לזריקת בקבוקי תבערה, לזריקת אבנים, קלע דוד, רוגטקות. אין פה מקום לאי הבנה או פרשנות לקויה, בשל המחסום הבין-תרבותי. תסכים אתי שהגורם הבין-תרבותי, יכול אולי למתן חלק מהדברים, אבל זה איננו מכשיר אנליטי, שעוקר לחלוטין את כל ההתבטאויות הקיצוניות?

ד"ר דני רבינוביץ: אני קודם כל אני אזכיר את האבחנה שעשיתי קודם בין במושג של פרשנות תרבותית, במובן של מה המשמעות המילולית של מושגים לבין העובדה, שהרקע התרבותי במובן הרחב ביותר, כולל התפיסה שלך של מקומך בהיסטוריה ושרשרת האיומים שקיימים או לא קיימים שלך, שנכנסים בדרכים שהם... הייתי קורא להם יותר מסתוריות, אבל לא יותר... אבל לא יותר חלשות, מאשר יכולתי להבחין בין... במשמעות המדויקת של מילה אחת או אחרת, או לא להבחין בה. בגופו של עניין, אני חושב שדווקא הנקודה האחרונה והדוגמה שהבאת, של ההתבטאות של חבר הכנסת דהמשה כמדומני, על שבירת ידיים ורגליים, של מי שבא להרוס את ביתי, היא דוגמה טובה לכך, שכשהמפרשים, כשהקולטים

של המסרים האלה, שבמקרה הזה זה בעיקר התקשורת בישראל, שעשתה מזה באמת רעש גדול, מתעלמים... מצד אחד מתעלמים ומצד שני משעתקים, עושים... עושים הגברה של דברים. מגבירים מאוד את האיום, שלטענתם קיים או יכול להתפתח מסוג כזה של אמירה לגבי כל יציבות השלטון בישראל. אם חבר כנסת קורא לשבירת ידיים ורגליים של שוטרים, שבאים לבצע צו, זה אומר שזה יכול להוביל להרבה מאוד דברים אחרים מצד אחד, ומצד שני מחלישים מאוד מהקונטקסט הספציפי, שבו הדברים נאמרו במקרה של... של קובסי, שכשהאמירה של דהמשה עוסקת בסיטואציה דומה, שבה אנשים באים להרוס את ביתי ופוגעים ושוברים ידיים ורגליים במהלך העשייה. אני חושב ששני הדוגמאות האלה, של מה הוא... מה עובר אמפליפיקציה ומה עובר טשטוש, הם דווקא לא קשורים באמת לכישורים המילוליים והשפתיים של פרשנות תרבותית, אלא אני מבין אותם בתור דברים, שהנפש היהודית, ההומיה אם תרצה, נוטה לקחת ולהעמיס על סיטואציות ועל אמירות, בשעה שבמקור אני חושב שרוב האנשים ששמעו את דהמשה, ובאמת לא יצאו לשבור אחר כך ידיים ורגליים של שוטרים, בוודאי לא באופן המילולי, היו חפים מהם. חפים במובן ה... אני אומר את זה תרתי משמע. אז אני חושב, שזה הניסיון שלי ליישב בשאלה שאתה... שאתה שואל. אני מקווה שעניתי על השאלה.

פרופ' שמעון שמיר: לא לגמרי. אני מוכן לקבל, אני חושב שכל אחד חייב לקבל, שהסיטואציה שבה מדובר, של הרס בתים של אנשים, סיטואציה קשה מאוד לאזרח ערבי, לכל אזרח. היא יוצרת אצלו את הרצון החזק ביותר להתנגדות, אבל אפשר להתנגד ואפשר להתנגד. יש גם התנגדות פסיבית.

אתה כל הזמן מדגיש את הפסיביות של ההתנגדות. לשבור ידיים ורגליים זאת לא התנגדות פסיבית, ומבחן התוצאה מראה בדיוק את ההפך ממה שאמרת זה עתה. אנשים באמת הלכו לשוב ידיים ורגליים של שוטרים באמצעות המכשירים שהיו בידיהם, בקבוקי תבערה ואבנים.

ד"ר דני רבינוביץ: אני... טוב, אני... לא ניכנס עכשיו למילוליות של ה... מה עושה

בקבוק תבערה ומה עושה אבן, ואיך שוברים ידיים ורגליים, אבל אני חושב שזה... שזה... שזה סיטואציה שהובנה על ידי אלה שהמסר הזה כוון אליהם, בצורה אחרת מאשר זה הובן על ידי... על ידי ישראלים, עד כמה שהמצג שאתה מביא כאן, הוא המצג שמובן על ידי רוב הישראלים. אני חושב שאנשים הבינו, שאין... אין... אין כאן קריאה מילולית. יש כאן קריאה מהסוג שאנשים שאומרים אני אהרוג אותך. תיקח לי עוד פעם את העיפרון מהשולחן שלי לשלך, אני אהרוג אותך או אני אעשה לך, אני יודע מה, אני אעשה לך דברים... אני אוציא לך את העיניים או אתלוש לך את האוזניים. יש... יש דברים שנאמרים, אני חושב שיש... יש אפילו ציפייה, לא רק בתרבות הערבית. יש ציפייה בכלל מפוליטיקאים, שהשתמשו במטאפורות, שימתחו דימויים, שיעשו אנלוגיות, שהם לא דווקא הדברים המילוליים, שהם הולכים לעשות. אנחנו גם יודעים. אנחנו רגילים לצחוק על פוליטיקאים, שבין אמר ועשה (לא ברור), ושכל חייהם בנויים על רטוריקה. אני חושב שאנחנו לא צריכים לקחת בחשבון או לחשוב לרגע, שבציבורים מסוימים המודעות הזאתי יותר מוחלשת, אלא להפך. היא קיימת. היא קיימת בתרבות הערבית, כמו שבכל תרבות אחרת. פוליטיקאים אומרים מה שהם אומרים. הם מסמנים דרך. הם

אומרים אני יודע מה, נציג של איגודים מקצועיים אצלנו יכול להגיד:
הפועלים ילכו עד סוף הדרך. אז אנחנו באמת מצפים שפועלי מאפיות
יתייצבו וישרפו את עצמם בצמתים? הם ילכו עד סוף הדרך, אומר לנו
נציגם. אני חושב שהדינמיקה כזאת, קוראת גם במגזר הערבי והיא
קוראת הרבה.

פרופ' שמעון שמיר: טוב, מה בצם נותן לך את הסמכות לבוא ולומר בפנינו באופן כל
כך נחרץ, שהציבור הערבי כולל הנוער, הבין את זה אחרת? הוא הבין...
הוא לא הבין פה קריאה לאלימות? מנין לך הביטחון הזה, כשהדעת
נותנת שאתה אומר לנוער ערבי, שהוא מרגיש קיפוח והוא במתח, אתה
אומר לו לשבור ידיים ורגליים, הוא יאמר, כמו שאתה אומר, זה רק
צורת דיבור, הוא לא מתכוונים לזה?

ד"ר דני רבינוביץ: אני קודם כל אזכיר, שאני אומר שהנוער הזה לא זקוק להמרצה,
באשר לזכותו לעמוד על זכויותיו ובאשר לנחישות שלו לעשות את זה.
הביטחון שלי הוא כמובן בעירבון מוגבל. אני עוסק בתחומים של...
בתחומים הרכים של... של מדעי החברה. תחומים שעוסקים בפרשנות,
תחומים שעוסקים בפרספציות. אני כמובן שאין... אין דרך, שאני יודע
אם הייתי... אם הייתי מישהו, שעושה את הדברים האלה במחקרים
כמותיים מאוד משכנעים, אם אפשר לעשות על הדברים האלה, אז
התשובה שלי היא כמובן בעירבון מוגבל. אני... אני... אני בא אליכם עם
ה... עם הניסיון שלי, עם ה-integrity שלי, עם... אני מציע את העין
הפרשנית שלי, לא פחות אבל גם לא יותר ממנה.

פרופ' שמעון שמיר: אני רוצה לשאול אותך על דברים שאתה כותב בספר בהקשר
הזה. אתה מתאר את הפגנות הסטודנטים באוניברסיטאות, ואתה

מזכיר שחברי כנסת ערבים מכל המפלגות, הופיעו בקמפוסים ואחר כך הדברים שנאמרו על ידי דוברי הסטודנטים, במקרה הזה אפילו דוברות הסטודנטים, ואתה מסביר: "אי אפשר היה לטעות במסר. ישראל אינה מדינתם של הצעירים הפלשתינים ואזרחיה. אין להם מחויבות של ממש או נאמנות כלפיה. היא אינה מייצגת בעבורם שום דבר חיובי, מעבר להסדרים טכניים-שימושיים, כמו אזרחות, תשתיות פיזיות וארגוניות, שירותי בריאות, חינוך וכן הלאה". אני מדלג פה על כמה דברים, שהם רק דוגמאות נוספות. "הם אזרחי ישראל במובן הטכני והאינסטרומנטלי, אך הם חווים את עצמם בראש ובראשונה, כבני העם הפלשתיני ובנותיו. הם בעיני עצמם שותפים למאבק הלאומי הפלשתיני, ובו, לא במוסדות המדינה, הם מבקשים למצוא ביטוי למאווייהם הפוליטיים". דהיינו, במאבק הלאומי הפלשתיני. תסכים אתי, שדברים כאלה, שהם איכשהו מתקשרים גם לנוכחותם של חברי כנסת ערבים, אך פסע בינם לבין מרי אזרחי?

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אני לא מסכים איתך בעניין הזה. אני חושב שזה תיאור, זה תיאור שמשקף היטב את ה... את הלך הרוחות אצל הדור הזה. והשאלה באיזה מידה הוא צריך להוביל באופן דטרמיניסטי למרי אזרחי, היא כבר שאלה שהולכת הרבה מעבר לתחושות הפנימיות של האנשים האלה. אני ציינתי בהתחלה שגם בתוך המגזר היהודי בישראל יש קבוצות, שאולי אי אפשר היה להגיד את הדברים האלה באופן מילולי עליהם אחד לאחד, אבל אלמנטים ניכרים מהדברים האלה, קיימים אצלם. מרחק תרבותי גדול מהמיינסטרים הישראלי, חוסר הזדהות עם המדינה, עם הסמלים, עם המוסדות, כולל מוסדות מרכזיים כמו צה"ל,

בציבורים מסוימים. עכשיו, לטעון, ואם היינו לוקחים אנלוגיות ממקומות אחרים בעולם, ממדינות שיש לנו אליהם הרבה מאוד Respect, גם בגלל רקורד אזרחי מאוד מאוד מרשים, אז אנחנו היינו יכולים למצוא קבוצות כאלה בהרבה מאוד מקומות בעולם. זה כשלעצמו, לא... בעיניי הוא לא דטרמיניסטי למרי. מה שכן, זה מציב אתגר, שאני בהזדמנויות רבות טענתי, שהוא אתגר שהוא קודם כל לקבוצת הרוב היהודית. מפני שבגלל הדומיננטיות הדמוגרפית והפוליטית והכלכלית, זהו, זהו הקולקטיב שעליו מוטלת האחריות המוסרית והפוליטית, למה, לאן יתפתחו הדברים האלה. אני בהחלט יכול להעלות על הדעת סיטואציות שבהם ציבור, שכיום חש כפי שהוא חש, למדינה שמתנהגת או שמתארגנת כפי שהיא מתארגנת, יכול לשנות את עורו ולשנות את התחושה שלו כלפי המדינה. אבל הרבה מאוד תלוי במה ייעשה בקבוצת הרוב. ואני מבקש, ואני מבקש כאן להדגיש שאני באמת לא מקבל שהמהלך הזה, מתחושות כאלה לנתק סופי ומרי אזרחי, הוא חד ערכי. יש מרווח מאוד גדול של פעולה, שהקבוצות הדומיננטיות וההגמוניות בכל מדינה, מוטלת עליהם אחריות גדולה, כדי שזה לא יתפתח לשם. אבל ודאי יש עוד מספיק מרחב. ולדעתי יש עוד מספיק זמן, אם כי הוא מתקצר.

פרופ' שמעון שמיר: בעניין חברי הכנסת, האם אתה רואה הבדל בדפוסי ההתנהגות ובאופן מיוחד בהקשר של אירועי אוקטובר, של חברי הכנסת לעומת ראשי הרשויות המקומיות?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שיש הבדל, אני לא יודע כמה, כמה משמעות עמוקה הייתי מייחס לו. לחברי כנסת, או נגיד את זה אחרת, נגיד את זה באופן

חיובי. לראשי רשויות מקומיות יש זיקה הרבה יותר מיידית וקונקרטיה לשמירה על סדר ציבורי. האירועים קורים בתוך שטח שהוא שטח שיפוט שהוא נמצא, אני לא יודע אם באחריותם, אבל יש להם זיקה ברורה אליו. אם זה קורה ברחוב הראשי של הכפר שלי או של הרחוב שלי, אז אמנם אני לא מופקד על שמירת הסדר הציבורי בחוק, יש בשביל זה משטרה וכוחות אחרים, אבל זה עדיין יש לזה קשר טריטוריאלי, ואני חושב שרואים את זה גם במגזר היהודי, גם במגזר הערבי וגם במקומות אחרים בעולם. שראשי הרשויות, ובמקומות אחרים, אגב, זה גם מעוגן כמובן בחוק, כולל הקשר משטרה-שלטון עירוני, כמו שאנחנו מכירים אותו למשל בארה"ב ובמידה מסוימת גם בבריטניה, עם ה-Counties. אבל אני חושב שגם בארץ, כשהקשר הזה, הישיר, בין רשות מקומית לבין סדר ציבורי, הוא לא מוגדר בצורה כל כך חזקה, זה עדיין משהו שקיים אצל ראשי הרשויות, יותר מאשר אצל חברי כנסת. עכשיו, להגיד שזה הפך את כל ראשי הרשויות לגורמים שהם הגורמים היותר ממתנים, היותר מבקשים ריסון והבלגה, אני לא בטוח שאני יכול להגיד. אני גם לא מספיק, מספיק מכיר לעומק את הדינמיקה, נניח, הספציפית של מה אמר כל אחד מהדוברים בישיבות כאלה ואחרות של ועדת המעקב. אז לכן אני אומר את הדברים האלה, כי אני חושב שיש שם הבדל. אני לא ממש מחלק אותם לשתי קבוצות, ולהגיד 'אוקיי, חברי כנסת ואנשים שהם פעילים בתנועות משכו לכיוון אחר, וראשי עיר שדאגו גם לסדר הציבורי מבחינת מה קורה ברחוב וגם לרכוש, רכוש מוניציפלי ושל המדינה, פעלו, כאילו, כגורם ממתן'. יכול להיות שבחלק מהמקרים זה היה ובחלק אחר לא.

פרופ' שמעון שמיר: ישנה פרשנות שבחלקה חופפת לדברים שאמרת עכשיו, אבל היא הולכת יותר רחוק. הייתי מבקש לקבל את דעתך עליה. הפרשנות הזאת גורסת שההנהגה המקומית, ה...

ד"ר דני רבינוביץ': מוניציפלית?

פרופ' שמעון שמיר: ... מוניציפלית, היא מבוססת על Continuity מקומי. אלה מנהיגים שבטוחים בתמיכה שלהם, ועיקר הדאגה שלהם היא באמת שיישמר הסדר ושלא ייגרם נזק לקהילה. לעומת חברי כנסת, גורסת הפרשנות הזאת, שהם חייבים להבליט את נוכחותם בצורה זו או אחרת, כי אין להם אותה הקהילה, אין להם אותו ה-Continuity המקומי הברור, ועל כן הם מחפשים את ההזדמנויות להגיע לתקשורת ולהגיע למודעות הציבורית על ידי אמירות מסלימות. מה דעתך על הפרשנות הזאת?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שמה שהייתי שם כנגדה, כי היא לא נשמעת לי שהיא מסבירה, היא מסבירה את כל מגוון, את כל קשת האפשרויות, הייתי שם מולה את העובדה, שבכל זאת לחברי כנסת הרבה יותר קל להגיע לתקשורת, גם הערבית וגם בעברית, מאשר לראשי רשויות מקומיות. זאת אומרת, אם היינו שמים את הכל על הפריזמה של 'מה יוביל אותי, כפוליטיקאי כזה או אחר, יותר מהר אל הכותרות?' אז זה עובד לשני הכיוונים. ואני לא בטוח שהאינטרס של חברי כנסת, אפילו אם נניח היינו מתארים אותם כאנשים שנמצאים כל הזמן במצוקת כותרות, והם כל הזמן עסוקים רק בלייצר לעצמם כותרות, אני לא חשוב שזה, שזה שזה היה מוביל אותם באופן הכרחי להשתמש ברחובות עיר כזאת או כפר אחר, כאיזה מין גל לרכב עליו. נדמה לי שזה גם לא היה הדבר

שהוא, שאפיין את הדינמיקה במהלך אוקטובר. אני לא חושב שמה

שהעסיק את חברי הכנסת הערביים, אם אנחנו מדברים עליהם...

פרופ' שמעון שמיר: רלוונטי לא לגבי אירועי אוקטובר, אלא לקראת אירועי

אוקטובר.

ד"ר דני רבינוביץ': אני לא הייתי, לא הייתי מתייחס לזה כאל, כאל גורם מסביר,

מוליך. יכול להיות שבסיטואציות מסוימות הוא מחזיק מים, אבל לא

כתיאוריה שמסבירה את הכל.

פרופ' שמעון שמיר: נקודה מרכזית בדברך היתה הפרשנות הגורפת שהתפרצות של

אותם מפגינים באירועי אוקטובר היתה קורית גם אם לא היה שום דבר

מעודד מצד ההנהגה. כלומר, זה דבר שעומד על רגליו-הוא, ועל כן זה

בעצם מפיל... אני ממשיך את ההיגיון של דברך, זה מפיל על הסף כל

דיון בשאלה, האם המנהיגות אחראית לשלהוב הרוחות או לא. והייתי

מבקש ממך לנסות ליישב את זה עם העובדה, שאותה הספונטניות של

הכעס ואירועי אל-אקצא, עליית שרון, ההרג בהר הבית, לא הביאו לשום

תגובה ספונטנית ב-30 בספטמבר, והכל רק התחיל מהרגע שוועדת

המעקב החלה להפעיל את ההפגנות.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב ש... טוב, זה אנחנו בוויכוח ההיסטורי, הוותיק של 'מה

היה קורה אם'. אני חושב שהתמונות של מוחמד דורה, שמתחוללות

במהלך השלושים לספטמבר, הם, הם, הם הדלק המוצק, המשמעותי

ביותר, ושמה שעושה ועדת המעקב בשלושים לספטמבר בערב, שהיא

מכריזה על השביתה שלמחרת, זה לא גורם שדוחף ומסלים, אלא זה אם

כבר גורם שנותן מסגרת. אבל שהדינמיקה שמה היא נבנית במשך

שלושת הימים. אם לא היה קורה שום דבר מצד ועדת המעקב בשלושים

לספטמבר, שוב, בוויכוח הזה על 'אס', אני מעריך שבראשון לאוקטובר

היו קורים דברים מאוד מאוד דומים, אבל...

פרופ' שמעון שמיר: מדוע הם לא קרו בשלושים, כשקו פרשת המים הוא דורה?

ד"ר דני רבינוביץ': דורה, וקרוב לעשרים הרוגים באותו יום ברחבי השטחים.

פרופ' שמעון שמיר: לא בשטחים... רגע. אנחנו מדברים...

ד"ר דני רבינוביץ': בשלושים לספטמבר.

פרופ' שמעון שמיר: אה. הלא... קוראים לזה עד היום אינתיפאדת אל-אקצא, נכון?

בהקשר הרחב.

ד"ר דני רבינוביץ': כן.

פרופ' שמעון שמיר: הכל התחיל מן ההרוגים בהר הבית.

ד"ר דני רבינוביץ': שבעה ב-29.

פרופ' שמעון שמיר: זה היה ב-29.

ד"ר דני רבינוביץ': נכון.

פרופ' שמעון שמיר: ואחרי זה, לא קורה כלום. אתה אומר, היה דרוש עוד הקש

הנוסף...?

ד"ר דני רבינוביץ': אני אומר ששני דברים קרו ב-30.

פרופ' שמעון שמיר: (לא נשמע - מדברים יחד)

ד"ר דני רבינוביץ': אני אומר ששני דברים קורים ב-30. האחד, זה שיש הרבה

הרוגים בכל מיני מקומות בשטחים, ויש תחושה שאולי מה שקרה באל-

אקצא זה אירוע נקודתי חמור, אבל יש תחושה שכל השטח מתעורר

ובוער, והדבר השני, שהרחבתי עליו קודם את הדיבור, זה המשמעות

הסמלית העמוקה והמאוד מאוד רגשית של, של מוחמד דורה בעצמו.

ואז אני אומר, שבתוך הקונטקסט הזה, הראשון לאוקטובר זה דבר

שהיה קורה... אני לא יכול להגיד אם בדיוק באותם צורות, אבל באותה מידה שאנחנו יכולים להסתכל על ישיבת ועדת המעקב של ה-29... של ה-30, בתור משהו שהוציא את האנשים לרחובות, אני הייתי מעודד גם לבחון את האפשרות, שזה דבר שלקח את כמויות האנרגיה האדירות שנבנו בשלושה ימים האלה והגיעו לנקודת רתיחה, ואמר 'אוקיי, אנחנו נעשה מחר תהלכות ואירועים בכל הקהילות שלנו', נתן לזה איזושהי מסגרת, כמובן שהיא לא אפקטיבית לחלוטין, היא לא שולטת על כל מה שקורה בשוליים, אבל ממסגרת את הזעם הזה, יותר מאשר דוחפת אותו לרחובות.

פרופ' שמעון שמיר: כשאנחנו מגיעים באמת לנושא של החלטות של ועדת המעקב. קיימת הסוגיה של פעילותם או חוסר פעילותם לרסן את ההפגנות ולשמור אותם במסגרת החוק. אתה אומר, אני מצטט, ב-30 לספטמבר "לא ניתן היה לצפות לקריאות ריסון מצד ההנהגה". והוספת והסברת הבוקר, "זה היה המצב, תחת לחץ, לא היה שם זמן בכלל להתארגן כדי לרסן" וכדומה. האם דרוש באמת כל כך הרבה על מנת להוסיף כמה הצהרות ברורות אל המפגינים, שקוראים להם לצאת, שהם מתבקשים לשמור על החוק ולא להתפרע, היו הלא תקדימים בעבר של הפגנות שיצאו מכלל שליטה והלכו והתפתחו בכיוון של התפרעויות, האם זה היה כל כך קשה, אם כל כך לא היה זמן, שאנשי ועדת המעקב, הם אנשים ציבור אחרים, לא יפנו לציבור שלהם ויאמרו 'אנחנו נביע את מחאתנו, אנחנו נפגין, אבל נשמור על מסגרת כיבוד החוק'. זה לא נעשה.

ד"ר דני רבינוביץ': זה לא נעשה. זה... אני לא חושב שזה לא נעשה בגלל היעדר זמן, כמו שאתה אומר...

פרופ' שמעון שמיר : אתה אמרת.

ד"ר דני רבינוביץ' : לא, לא.

פרופ' שמעון שמיר : "לא היה זמן להתארגן".

ד"ר דני רבינוביץ' : לא, אמרתי "לא היה זמן להתארגן" לעצרות איזוריות. ההכרזה

היתה על יום שביתה, שילווה בתהלכות ובעצרות בכל ישוב וישוב,

ובלחץ הזמן, לא היה זמן להתארגן ולומר שיהיה עצרת אחת, נגיד,

לגליל התחתון המערבי, ועוד אחת לגליל התחתון המזרחי, ועוד אחת

ברהט וכדומה. זה מה שאמרתי. אבל אני מסכים למה שאתה אומר כאן,

שלהוסיף עוד כמה משפטים בכרוז, זה דבר שצורך עוד 24 שעות של, של

דיונים. אני חושב שוב, היו עשרות שביתות. בשביתות כלליות נעשו

כשמוכרזת בשלושים לתשיעי, לקראת הראשון לאוקטובר, במגזר

הערבי, בשנים שקדמו לזה. אנשים ששבתו על תקציבים, ואנשים שבתו

על מה שנראה להם כקיפוח ואפליה. ואנשים שבתו על מהלכים...

מהלכים של הגשות של... מהלכים משפטיים כאלה ואחרה,

פרלימינארים ואחרים, ופרקליטויות, ולא היה באופק החשיבה של

המנהיגים שום מקום להניח, שבראשון לאוקטובר, למרות שזה נעשה

בשביתות מקומיות, יהיה אירוע חריג מהסוג שאכן קרה, שהמשטרה

תפנה את קנה הרובים ותירה, ותירה. וזו הסיבה, אני חושב, שה... אני

הייתי מייחס את זה יותר לקשת אפשרויות שלא עולה על הדעת, מאשר

שהיה איזה שקלדטריה ואמרו 'רגע, אנחנו נמתן את המסר שלנו על ידי

שנקרא לקריאות כאלה ואחרות או לא'. הם כתבו את זה במרי לבם, הם

היו בעצמם מאוד נסערים והם גם מעידים על זה בפניכם. זאתי התוצאה

שיצאה להם, ואני חושב שהרקע, ההתנסות שלהם בשנים שלפני כן, היא

לא תוצאה שזועקת... כמובן, היא זועקת בחריגותה. אנחנו יכולים להכליל את ה-Benefit Of High Sight, תביט, ולהגיד, אפשר לעשות דברים אחרת, אבל אני חושב שמבחינת החוויה שלהם, זה בהחלט בעיניי זה לא חריג, שהכרוז נוסח כפי שהוא נוסח.

פרופ' שמעון שמיר: אפשר להמשיך לדון בשאלה האם הם היו צריכים לצפות שההפגנות ייצאו מכלל שליטה או לא, אבל לט מן דפליג, שבסוף היום הראשון, כאשר ההפגנות כבר יצאו מכלל שליטה וכאשר היו התפרעויות, הם היו חייבים לדעת שדבר כזה קורה ועוד עלול להחריף בגלל הלוויות. ובהחלטה על יום השביתה השני, אנחנו שוב לא מוצאים את הקריאות לריסון ולהתאפקות, לשמור את החוק וכדומה. כאן כבר ההצדקה שאתה מציע נכנסת.

ד"ר דני רבינוביץ': נכון. ואני חושב שגם בדבריי, אמרתי שהדינמיקה שאני חושב שהיתה בראשון לאוקטובר בערב, היא שונה מהדינמיקה של השלושים. בראשון לאוקטובר, זה אחרי שנופל החיץ הלאומתי, שמבחינת כל הציבור הערבי, האחריות המלאה שמוטלת עליהם זה על המשטרה. כבר המחנות מסומנים. ועכשיו כל, כל אמירה מהסוג הזה, היא כבר לא קשורה כל כך לצפי, אלא היא קשורה לתפיסה יותר רחבה של מי אנחנו, והיום אנחנו ברגע הזה מוגדרים ככל הציבור הזה, שכאיש אחד המשטרה פונה כנגדו, בחוויה שלהם לאותו זמן, ואז אני, אני מפרש את היעדר המילים האלה בצורה אחרת, מאשר 24 שעות קודם. זאת אומרת, זה לא רק העניין שלא יכול לקרות דבר כזה, אלא היום כבר לא יכול לקרות שאנחנו נפנה לאנשינו, נשים חיץ בתוכנו ונגיד 'אנחנו צריכים... משהו אצלנו יכול להיות יותר טוב, כדי שזה לא יקרה לנו עוד

פעם'. אלא להפך. הצד השני נחוה כתוקפן, וזה היה היום של ה-Fusion, של הסולידריות הזאת ושל ההפיכה של, של ה... של ה... ציבור ומנהיגיו ליישות אחת, שכל דבר שאני, שהיה נשמע כמו ביקורת עצמית, באותו רגע, בזמן אמיתי, היה נשמע כמו תקיעת טריז בתוך המחנה, ואני אומר שוב, דיוסננסי לצורה שבה המנהיגים חוו את עצמם וגם הציבור חווה אותם. יכול להיות שאם יהיה מהלך של חשבון נפש, בעקבות הוועדה הזאת וממצאיה, או בלי קשר אליה, אנשים יחזרו לאותו יום ויתייחסו להחלטות שלהם בצורה אחרת. אבל אני עדיין חושב שבזמן אמיתי, זאת הדינמיקה שהיתה ואני לפחות מבין אותה.

השופט תאודור אור: אדוני מתאר את זה כל הזמן בשחור-לבן. או-או. או שאומרים להם את הזה, או שנותנים לנו... למה אין אפשרות ביניים? למה אי אפשר להגיד 'המשטרה היא לא בסדר, והמשטרה היא אחראית והיא יורה על אזרחנו' וכו' וכו' וכו'... לא ניתן להם לירות... ולא ניתן להם... ולכן כדאי... אדוני מציג את זה כאילו One Way, שאין שום דרך אחרת, בזמן אמת, שמנהיג ישקול.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שאני יודע למה כבודו מתייחס, כי גם יש...

השופט תאודור אור: זה בעיקר מכיוון שאמרתי את זה ברור.

פרופ' שמעון שמיר: לשם שינוי...

ד"ר דני רבינוביץ': יותר מזה. לא... זה גם מופיע בפרוטוקול. בדו שיח שלך, אני

חושב, עם חבר הכנסת עזמי בשארה, שאתה ממש מציע התנסחות. אתה

אומר 'אתה רוצה ש...'

השופט תאודור אור: זה, זאת התנסחות כדוגמה. אדוני מציג את זה שלא ייתכן
בסיטואציה הזאת מנהיג שינהג אחרת. זה לא מתקבל על הדעת, עם כל
הכבוד.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל אני רק אומר, שבסיטואציה שאנחנו נמצאים בה עכשיו,
מאוד קל לנו, וזה כמעט מוגדר מכוח התפקידים ההדדיים שלנו,
להסתכל על כל המצב הזה באיזמל רציונלי לעילא. ואני, ואני, ואני, ואני,
חושב שהסיטואציה שבה הם מצאו את עצמם, בעידנא דריתך,
וכשהרחוב גועש, שכל ניואנס הכי קטן, שבהם אנחנו ניקח את האשמה
עלינו, אפילו בחלקי... חלקית...

השופט תאודור אור: לא אשמה. לא לתת להם הזדמנות. אני מתנסח לא, לא כפי שאני
מתאר את המצב רק לכוח האוריינטציה כמובן, אבל לא ניתן להם
הזדמנות. נקפיד. נמחה. נצא. נעמוד. אני יכול להציע לאדוני עוד הרבה
ניסוחים. הכוונה היא ניסוח, איך אני לא גורם להרג בני עמי. על זה אני
מדבר.

ד"ר דני רבינוביץ': ואני פונה אל האנשים מבני עמי...

השופט תאודור אור: אדוני יודע מה? כמו שחשבתי בשניים באוקטובר בערב, צריכים
היו ליפול עוד אחדים כדי לחשוב אותו דבר? הרי אדוני מצדיק שבשניים
באוקטובר, הגיעו למה שהגיעו. למה אי אפשר 24 שעות קודם להגיע
בדיוק לאותה מסקנה?

ד"ר דני רבינוביץ': מאותה סיבה שאנשים בזמן אמיתי, בסיטואציות דומות, בכל
ההיסטוריה האנושית, לא עשו את ההחלטות ולא חתכו את ההחלטות
בצורה אידיאלית.

השופט תאודור אור: זאת אומרת, אדוני מסכים שזאת לא היתה... אדוני יש לו הסבר לזה. אדוני מסביר את זה פסיכולוגית. חווייתית. 'לא חשבו על זה'. אבל אדוני לא נותן הסבר הגיוני, למה מנהיג לא יכול היה בראשון לאוקטובר בערב לחשוב כמו בשניים באוקטובר בערב.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שהדברים שקרו בשביעי... בשני לאוקטובר, עם שבעה הרוגים, הזיזו את המקום שאנחנו נמצאים על הסקאלה הזאת של מה עשינו, איזה מחיר שילמנו ומה אנחנו מוכנים לעשות. זה דברים שקורים, זה אנשים שלא מנותקים מהשטח ומהמציאות. אנחנו לא יכולים לדרוש מהם שלפני שהדברים האלה קרו בחומרה הזאת, זה כבר יהפוך להיות המרכיב המכריע בעיניהם.

השופט תאודור אור: לפי הארגומנטציה של ראשון לאוקטובר, צריך היה בשניים לאוקטובר לנהוג אותו דבר, לפי הארגומנטציה של שניים לאוקטובר, צריך לנהוג בראשון לאוקטובר אותו דבר. אדוני לא מסביר מה קרה, פרט לכמה הרוגים שאדוני אומר: "טוב, כמה הרוגים, אז הם חשבו יותר, נעצו: "אנחנו לא רוצים להמשיך בזה". האם שניים – שלושה הרוגים לא מספיק?

ד"ר דני רבינוביץ': אבל... אבל כבודו מייחס לי באמת הסתכלות של שחור ולבן. אני... אני כופר בעובדה שאני מציע כאן הסתכלות של שחור ולבן. אני אומר שנכנסים כאן שיקולים מסוימים ב-30 ושיקולים מסוימים באחד, ושיקולים מסוימים בשני והמינון שביניהם קשור למה שקורה במציאות, ואנשים מחליטים ומכריעים כפי שהם מכריעים, ועובדה שאנחנו יודעים שבשני באוקטובר יש ויכוח והוא מוכרע ברוב קולות, מפני שחלק מהאנשים שפטו את הסיטואציה כזאת וחלק... זה דווקא לא סיטואציה

של שחור-לבן, אלא זה נע על איזה שהוא רצף: מה המחירים, מה הסיכונים, מה הסיכויים ובנקודה מסוימת מחליטים כפי שמחליטים. מה שאני מנסה להגיד זה שבשני קצוות... בשני הקטבים של המשרעת הזאת עומדים... עומדות השאלות הבאות: מצד אחד זכותנו וחובתנו המוסרית לנהל מאבק, מצד שני האם אנחנו משלמים מחיר שהוא יותר מדי כבד.

פרופ' שמעון שמיר: אני אולי אסביר לך מה שמפריע, לפחות לי, בהבנת ההסבר שלך. ההסבר הוא ברור. אפשר לקבל אותו או לא לקבל אותו, התייצבו כל הסולידריות של הציבור, כל פנייה לציבור לבקשת ריסון היתה מתפרשת כלקיחת אחריות... הסתכלת אל הגוף הזה, ועדת המעקב ואל אנשי הציבור וניסית להבין מדוע הם עשו מה שם עשו. יפה. מה שנשאר מעורפל הוא ההבדל העדין בין הסבר להצדקה, כי הדברים שלך הם כל הזמן נעים בצורה גמישה בין להסביר את הצד הפסיכולוגי – החווייתי של ההתנהגות באותה התקופה לבין לקיחת... נקיטת עמדה מצדך שכך אכן היה צריך להיות, כי הלא בסיכום שלך אתה אומר... אחרי שראית את הכל והבנת את הכל, אתה מגיע למסקנה שהמנהיגות הזאת התנהגה באחריות, אלה היו דבריך המסכמים, זאת אומרת אתה לא רק מחפש את ההסבר כאדם ש... כמתבונן וכחוקר, אלא אתה גם נוקט את העמדה שכך היה צריך לעשות.

ד"ר דני רבינוביץ': הנקודה ברורה. אני מתוודך את שתי האפשרויות שעולות מתוך השאלה שלך באמצעות הצורה שבה אני מבין את תפקידו של פוליטי בכלל ותפקיד של מנהיג פוליטי בתקופת משבר והסלמה. כשאני עושה שיפוט ערכי של האם האנשים האלה נהגו כשורה, אני לא עושה להם את

מבחן האדם הסביר באופן תלוש, אני שואל את עצמי שאלות על המנהיג הסביר... על המנהיג הפוליטי הסביר, על המנהיג הפוליטי של קבוצת מיעוט שנמצאת תחת לחץ... על המנהיג הפוליטי של קבוצת מיעוט שנמצאת תחת לחץ בתקופה של הסלמה. זה הוא המבחן שאני עורך לאנשים האלה כדי אחרי זה לבוא עם ההכרעה הערכית שאתה בצדק אומר שעשיתי ושאמרתי שהם נהגו כשורה וההבנה שלי של מה היא אחריות ומה הוא ה-mission, התפקיד במובן הרחב ביותר של המילה, של מנהיגות פוליטית ושל מנהיגות פוליטית בסיטואציות של מחאה, היא כזאת שמעודדת אותי להגיד שזהו... זה נופל בתוך סך הציפיות של מה שאני מצפה ממנהיגים בסיטואציה כזאת שלא יודע אם הרבה אנשים במהלך חייהם נמצאים בה, שיש בה חיים ומוות ויש בה מהלך היסטורי, ויש בה דברים אחרים. עכשיו, זה בעצם המבחן שאני מציע כאן והוא... כמובן שנטועות בו הנחות יסוד, הנחות יסוד על מה זה פוליטיקה והנחות יסוד מה זה ביטוי אמיתי לרגשות ולאינטרסים, והנחות יסוד על מה האחריות של איזה סוגים של אנשים באיזה תפקודים ובאיזה סיטואציות, אבל מבחינתי אני שלם עם העובדה שבמבחנים שלי של מה זה מנהיג בסיטואציה כזאת הם עשו את הדבר הנכון, אני בוודאי... וזאת הנקודה אולי החשובה כאן, אני בוודאי לא ראיתי כאן איזה שהם סימנים של... של recklessness, יותר מאשר חוסר אחריות... זה איזה מן...

השופט תאודור אור: פזיזות אולי...

ד"ר דני רבינוביץ: התנערות או פזיזות: "יאללה, אנחנו נשלח אותך לרחובות, יקרה מה שיקרה, אנחנו כבר נגזור את הקופון", או חמימות מוח במושג של:

”עכשיו בוער לנו הדם, לא איכפת לנו מחר”. אני חושב שהעובדה שהם התנהגו כפי שהתנהגו ושקלו את הדברים שהם שקלו, וסדרת ההחלטות שהם קיבלו, בעיניי לפחות המבחן מספיק... הם עמדו בצורה מספקת במבחן האחריות של מנהיגים פוליטיים בסיטואציה שהם היו בה.

פרופ' שמעון שמיר: טוב, עמדתך ברורה. אשאל רק שאלה אחת על נושא התנועה האיסלמית מתוך כמה שאלות שהיה אפשר לשאול. אתה מקבל את האפשרות שנעשתה הגזמה מצד ראשי התנועה הזאת בעניין הסכנה לאל-אקצא, אבל אתה קובע: ”צריך להבין שמבחינתם זה לא היה שימוש ציני בחשש הזה, אלא זה חשש שהם באמת חשו אותו והפנימו אותו, ולכן כל הטענות שזה בעצם נוצל למטרות פוליטיות, אינן במקומן”. לא כך מתארים דברים כאלה מדעי המדינה, שכנים שלך בפקולטה. שני הממדים קיימים, כך לדוגמה הפגנה פשיסטית בכיכר ונציה, כן? כל בעלי החולצות השחורות שם הם באמת... הם האמינו באידיאלים של הכוח ובכל מה שאמרו להם, אבל מאחורי זה היתה גם המניפולציה הפוליטית, היו הדגלים והסיסמאות, והמדים, והדמגוגיה, והשלהוב. אנחנו רואים את זה במהרג'נאט, הארגון המקיף של הדברים האלה, ההבאה של הדוברים ממקומות שונים, הסיסמאות, השירים שמביאים... כל זה מסתכם במערכת מניפולציה פוליטית מאוד-מאוד מרשימה, אני מוכרח לומר, אבל היא בפירוש בנויה על חשש שאתה עצמך הטלת ספק במידת המציאות שלו.

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אבל אני עדיין חושב שחסרה כאן חוליה, כדי לתאר את... נניח את המהרג'נאט ומה שקורה בהם באופן... באופן דפיניטיבי כמניפולציה. בעיניי מניפולציה, בוודאי מניפולציה צינית דורשת שאנשים שקמים

לדבר בפני המהרג'נאת ומארגנים אותנו, ומתחכמים את התחכום שאתה מתאר והוא אכן קיים, המהרג'נאת, משום... "יודעים" כמוני וכמוך, לצורך העניין, ואני מתייחס ל-"יודעים" במרכאות כפולות, כי גם מה שאנחנו יודעים, זה מה שרק אנחנו יודעים, או אולי כמה אנשים ששותפים לדעתנו, אבל הם יודעים שהם בעצם לקחו זבוב והקרינו אותו באמצעות אלומת אור ויצא פיל.

פרופ' שמעון שמיר: רגע... אני רוצה לשאול... להפסיק אותך בנקודה הזאת, באמת על הדברים שהם יודעים. אותם אנשי התנועה האיסלמית הם האנשים שהכשירו את אורות שלמה, מה שנקרא המסגד המרוואני כמסגד גדול ומשופץ בצורה שלא היה אף פעם בהיסטוריה, הוסיפו למעשה מסגד שלישי על שני המסגדים. הם האנשים שיודעים היטב שאותה המנהרה שנפתחה וגרמה למהומות לא היתה מתחת להר הבית ושאותן השלוחות שעל הר הבית, נסגרו על ידי צו של ראש הממשלה בשעתו בחומות בטון. הם יודעים את העובדות האלה והם בכל זאת יוצרים אווירה של היסטריה המונית מסביב לסכנה לאל-אקצא.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב ש... קודם כל אני לא בטוח עד כמה כולם אכן יודעים... ושוב אני משתמש...

פרופ' שמעון שמיר: אנשי התנועה האיסלמית שיפצו את אורות שלמה, התעלמו מהתקנות וחוקים ישראליים וישראל קיבלה את זה, הם הראו שהם עושים מה שהם רוצים. אם יש סכנה למהו, אז זה דווקא אולי לשלטון הישראלי באותו מקום שהלך והתכרסן כתוצאה מהפעילות של אותם אנשי התנועה האיסלמית.

ד"ר דני רבינוביץ': אני עדיין מציע את ההנחות שלנו על מה הם יודעים במובן הרחב ביותר של המילה "ידע"... לקחת בערבון מוגבל, מפני שגם כפי שדברים נראים מבחינה ארכיטקטונית ומבחינה הנדסית, ומבחינה הטופוגרפית, חד-משמעיים, אז... למשל אני חושב שאצל חלק גדול מהפעילים האלה... הם חושבים שיש בידיהם רק חלק מהמידע. אני לא יודע איך הם קוראים את המידע הזה, אני לא יודע עד כמה חישובי הנפחים והחללים הם... מבינים אותם או הם... וכדומה... אבל יותר מזה אני אגיד, אני אגיד שכשהם מדברים על סכנה לאל-אקצה, רק חלק קטן מזה זה אכן סכנה פיזית למבנה שיום אחד תפער האדמה את פיה והוא יתמוטט פנימה. אני חושב שחלק גדול זה מה שהם חווים כסכנה פוליטית, שלטונית למתחם שבעיניהם הוא מתחם כבוש ובעיניהם כל גוף זר ששולט בו ובא לו... ובא כאלמנט הגמוני, מסכן בוודאי את מעמדם. זאת היא הסכנה. אני יודע שבתקשורת הישראלית ובהבנה הישראלית, כשמדברים על סכנה על אל-אקצה, אז מאוד מהר אומרים: "האנשים האלה חיים או מנסים ליצור את הרושם כאילו שמישהו אחר חותר תחת... (לא ברור) הפיזיות" ואני חושב שמדובר כאן על כל הדברים ביחד, ואני לא התרשמתי שמדובר כאן על אנשים ש... אם במובן הפיזי ואם במובן הפוליטי שלטוני, חושבים שיש כאן עניין של מה בכך, אבל שאולי יהיה כדאי expedient להגזים אותו, מפני שזה יכול להביא (לא ברור). אני...

פרופ' שמעון שמיר: תודה. הבנתי את תשובתך ואני מודה לך.

השופט האשם חטיב: דוקטור רבינוביץ', מספר שאלות להבהרת העמדה... כאשר התייחס לפיחות בחברות הכנסת ואמרת שלמעשה עקב דלות של

ההישגים... והשאלה האם לדעתך העניין הזה של דלות הישגים של נציגי המגזר הערבי בכנסת מהחברה ששלחה אותם לשם, השפיעה בצורה זו או אחרת על הרטוריקה של חברי הכנסת בהתבטאויותיהם?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שבאופן מעניין, התשובה היא... התשובה היא לא. כשאני מדבר על דלות ההישגים, אני בעיקר מדבר על העובדה שחברי הכנסת נתפסים כאנשים שקיבלו הזדמנות טובה להגיד ליהודים את האמת בפנים, יש להם מיקרופון, יש להם תקשורת שמוכנה לעשות אמפליקציה, יש להם זכות דיבור ושהם גם עושים את זה לא רע. הביקורת שאני שומע על החברות בכנסת... אגב זה יותר מאשר על ההתנהגות הפרסונלית של אדם כזה או אחר... "אוקי, אז האנשים האלה, שלחנו אותם לכנסת, אבל מה הם עושים שם? – הם עומדים ומדברים ואת זה הם עושים לא רע והם אפילו משתפרים בזה. הם נעשים יותר ויותר בוטים וכדומה", אבל... אבל הביקורת אחר כך חוזרת ואומרת: "אוקי, אז בואו נעשה סיכום ביניים של העשרים שנים האחרונות, יש לנו הרבה יותר חברי כנסת עם יותר כוח אלקטורלי – פרלמנטרי, מה קרה מזה בשטח? – מעט מאוד ומכל מני סיבות"... עכשיו, הסיטואציה הזאת באופן פרדוקסאלי – אם כל מה שחברי הכנסת יעשו כדי לשפר את מעמדם, יהיה רק להוסיף עוד כמה דציבלים בקטע הרטורי, אז הם בעצם לא פותרים את הבעיה המרכזית או את האתגר המרכזי שהציבור שלהם מציב להם, להפך... אם הם היו רוצים לעשות משהו בעניין הזה, אז כל מה שהיה צריך לעניין אותם, זה אולי... דרך אחת היה לעשות כל מה שאפשר כדי להיכנס לקואליציה הבאה – למתן ולהפוך להיות עוד יותר פרגמטיים, וליצור מערכות שיתופי פעולה

עם כל המפלגות הציוניות וכדומה... רק להעלות את דרגת ההתבטאות מבחינת הקיצוניות שלה לא פותר את הבעיה המרכזית שבה הם ניצבים, כי הציבור שלהם אומר להם: "חוץ מלדבר, אתם לא עושים כלום".

השופט האשם חטיב: למה אני באמת שאלתי אותך, דוקטור רבינוביץ', את השאלה... משום שנשמעה כאן דעה או שקיימות למעשה דעות שעצם ההדרה של חברי הכנסת הערביים והרחקתם מכל (לא ברור) ההחלטות גורמת להתבטאויות הקיצוניות, לטון הגבוה ברטוריקה שלהם, אז אדוני לא מסכים עם זה, אם אני מבין אותו?

ד"ר דני רבינוביץ': זה אני שומע... לפחות בדיון של היום, בפעם הראשונה. אני לא בטוח שאני לא מסכים עם ה-statement האחרון שאמרת, כי כבודו אמר שבעצם ההדרה של חברי הכנסת מתוך הפעולה הפוליטית, יש לה השפעות מבחינת העמדות שלהם ומבחינת התחושות שלהם כלפי... כלפי הרוב בישראל, שיכול להוביל גם לבטוות יותר גדולה בביקורת. אני חושב שדווקא עם זה אני כן הייתי הולך. אני לא... אני התייחסתי יותר לשאלה הקודמת של כבודו, שכבודו דיבר על הדינמיקה בינם לבין הציבור שלהם. בדינמיקה שבינם לבין המערכת הפוליטית הישראלית, אני בהחלט יכול לקחת בחשבון אפשרות שהעובדה שהם מודרים, גם גורמת... דוחק אותם לעמדה יותר מבודדת, יותר מנוכרת, שגם מעלה את הבטוות של ההתבטאויות שלהם.

השופט האשם חטיב: התייחסת לדור החדש למעשה של ערבים, שמגדיר את עצמו... הייתי קורא לזה במרכאות: "כפילות של זהות" - מצד אחד אזרחות ישראלית, מצד אחד זהות פלשתינאית ועד כמה שאני ככה קראתי וראיתי דברים, היו מספר תקופות שהתייחסו אליהם כחלק שהאזרחות

בתקופה מסוימת כאילו התחזקה וגברה, ואילו בתקופות אחרות היה שפל של האזרחות לעומת הזהות הפלשתינאית. כיצד אתה רואה את חלקו של הממשל, של השלטון בעניין הזה? כיצד השפיעו פעולות השלטון או יכולות להשפיע על חיזוק האזרחות של האזרח הערבי מצד אחד, או על חיזוק צד הזהות הפלשתינאית שלו?

ד"ר דני רבינוביץ': אז יחסית קל לי לענות על השאלה הזאת, דווקא בפריזמה של שנות ה-90, כי אני חושב שבשנות ה-90 יש כמה תקופות מאוד מובהקות שבהן הדינמיקה הזאת וההשפעה שיש לפעולות הממשלה, היא מאוד ברורה. תקופה אחת שמיד הייתי... שהייתי מזהה, זה התקופה של ממשלת רבין. ממשלת רבין, בין 92' ל-95', זה תקופה שבה האלמנט האזרחי מקבל... לא רק שהוא מקבל משמעות מבחינת התפיסה של האנשים את עצמם, אלא שהוא מקבל משמעות אמיתית בשטח. זה תקופה שחוזרת בהרבה מאוד תיאורים רטרוספקטיביים של הערבים, של החוויה שלהם בישראל, כתקופה שאומרים: "הנה, זה הזמן שבו האזרחות שלנו קיבלה משמעות, למשל בנושא של תקציבים", עם הכפלה של תקציב החינוך למשל של ממשלת רבין, כל מי שיודע קצת על איך עובדים תקציבים בכל גוף, יודע שלהכפיל תקציב... אמנם לא בשנה אחת, אלא בהשוואה בין 91' לבין 95', אז תקציב החינוך במגזר הערבי מוכפל. זה גם תקופה שבה התחושה שהאזרחות היא אזרחות... היא מושג בעל משמעות, בעל ערך, מאוד מתעבה ומאוד מתחזקת וזה גם במידה מסוימת מסביר את העובדה שזה הזמן שבו לוקחים את ההישגים האלה, אומרים: "הם מאוד חשובים, לא מתעלמים מהם, הם מעודדים אותנו, למשל לקחת את האידיאל הזה של אזרחות עוד יותר

רחוק ולדבר על מדינת כל אזרחיה" ... 'מדינת כל אזרחיה'... ומה שקרה בתקופת ממשלת רבין... או ההופעה של הסיסמא: 'מדינת כל אזרחיה', שהופכת להיות יותר ויותר אוניברסלית לגבי הערבים בישראל באמצע שנות ה-90... לקראת סוף שנות ה-90, אני רואה בינם קשר. זה מצד אחד, מצד שני, אני חושב שהתקופה של ממשלת נתניהו... ובאופן פרדוקסאלי, עוד יותר מזה ממשלת ברק, זאת אומרת בין יולי 99 לבין אוקטובר, היא תקופה שבמובן זה היא עובדת בכיוון ההפוך, כי האכזבה מהיחס של אהוד ברק לערבים, צריך להבין אותה במלוא המשמעות שלה, זה אנשים שהטילו את כל כובד אזרחותם, 96 אחוז מהקולות, מאחורי ראש ממשלה שהיה להם סיבה טובה להניח שהוא ידאג להם ויפעיל את מה שקרה... יחזיר לתקופת ממשלת רבין והתוצאה היא במידה רבה... היא חזרה עשור או אפילו שניים אחורה ואני חושב שעל הרקע הזה גם צריך להבין וגם בניתוחים, גם בספר וגם במקומות אחרים אני מציע, שהאכזבה מממשלת ברק היא... היא מסבירה חלק גדול מעליית הבולטות של המרכיב של הזהות הפלשתינית וירידה של המשמעות שהאנשים מייחסים לאזרחות. זה שתי דוגמאות פריודיות, אני חושב שהן ממחישות את הדינמיקה הזאת טוב בשנות ה-90.

השופט האשם חטיב: שאלה בנושא אחר, דוקטור רבינוביץ', כאשר התייחסת לשאלה של השפעת המנהיגות על הצעירים שיצאו בראשון לאוקטובר לרחובות, אמרת שהצעירים למעשה היו כבר על מסלול המחאה ולא היו צריכים מישהו שידחוף אותם או יסית אותם, בין אם בת"ו או אם בטי"ת, והשאלה בכל זאת שאולה כאן. האם, האם אתה לא רואה בכל זאת קשר בין התנהגות המנהיגות לבין, לבין הנכונות היותר גדולה מצד

הצעירים לצאת לרחוב? מה עוד ואמרת לנו למעשה, שלאחר מכן אנחנו רואים שאכן אותם צעירים לא מורדים בהחלטת המנהיגות והם מתייחסים למנהיגות הזאת בכבוד.

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אני רואה קשר, אבל אני חושב שמה שניסיתי להמחיש בעדות שלי, זה שהקשר הוא לא חד ערכי. זאת אומרת, זה לא קשר של צד אחד שדוחף את הצד השני. אלא זה מה ש... זה מה שמעניין בדינמיקה הספציפית של הימים האלה, זה שני כוחות שממזגים אחד את השני ונותנים השראה אחד לשני, ויכול מאוד להיות שדווקא העובדה שהמנהיגות היתה ב-Sinc, בהתאמה לרגשות החזקים שהיו בציבור הערבי בשלושת הימים שקדמו לראשון באוקטובר. דווקא העובדה הזאת איפשרה למשמעות המרסנת של ההחלטה של השני באוקטובר, אכן לעבוד כפי שהיא עבדה ולא ליצור את תגובת הנגד. כי אמרתי שהכוריאוגרפיה בין הדור של המנהיגים לבין הדור הצעיר, היא היתה עדינה. תיארתי דור, שבפרספקטיבה של כמה חודשים, או לפני האירועים... היתה בו איזו מידה מסוימת של אי נחת ואפילו אולי ביקורת על הדור הקודם, שהשקיע כל כך הרבה בעבודה האזרחית, אבל בסופו של דבר מצבנו לא נעשה יותר טוב. בקלות זה היה יכול להיות מצב של רחוב שדוחף את ה... ולא מקבל, ומאבד את האמון בנכונות של ההנהגה לשמוע אותו, ואני חושב שדווקא העובדה שהתקבלו ההחלטות שהן ב-Sinc, איפשרו להחלטה של השני באוקטובר, של, של ביטול השביתה בימים הבאים להתקבל ולהתקבל באופן מתון ובאופן סביר, ושנאנשים גם יפעלו לפי זה. אז לכן אני אומר שיש קשר בין הדברים האלה. אבל זה לא קשר שגוף אחד מושך והשני נגרר, או גוש אחד דוחף

והשני מוצא את עצמו מגיע לעצמו למקומות שהוא לא רוצה להגיע אליהם.

השופט האשם חטיב: במישור היחסים של משטרה ואזרח ערבי, נשמעה כאן טענה כי היחס הכוחני וההתנהגות הכוחנית של כוח משטרה כלפי האזרח הערבי, נובע מכך שהשוטר מאמין, כאשר הוא פוגש את הערבי, שערבי מסתכל עליו כאויב. ככה הגדירו את זה. כפי שאמרת, שהתנועה האיסלאמית מאמינה, שהחרדים מאמינים, אז השוטר מאמין שהערבי רואה בו או מאמין שהוא אויב או מעין אויב. האם, מה עמדתך מהתזה הזו?

ד"ר דני רבינוביץ': אני לא חוקר של, של, של פעולות המשטרה, ומה שאני אומר מתבסס רק על הדברים שקראתי. אני חושב שבצורה שבה הידע של המשטרה נבנה במהלך שנות ה-90 על הערבים, ובצורה שאני מעריך שהידע הזה חילחל בתוך הדרגים השונים של המשטרה, מה שאתה, מה שמתואר כאן הוא, מצד אחד כמעט בלתי נמנע, בגלל הצורה שבה נבנה הידע, מצד שני בכלל לא משקף את המציאות האמיתית. אבל, אבל זה נכון שכשאתה לוקח ציבור מסוים ואתה ממסגר אותו, שם אותו כאויב, במובן ה... אמרתי המילה 'אויב' לא... לא... לא מופיעה, אבל...

השופט האשם חטיב: השתמשו במילה 'מעין אויב'.

ד"ר דני רבינוביץ': מעין אויב. אני, אני לא זוכר שראיתי 'מעין אויב', אבל כאמור, אתם רואים הרבה יותר חומר ממני. אבל העובדה שהמיסגורים למיניהם, כולל הטרמינולוגיות הצבאיות, כולל התיאור, גם בתקשורת, של אנשי משטרה כלוחמים, זה באמת יוצר תחושה שהיא מזינה את עצמה. זאת אומרת, אם אני הייתי קצין משטרה צעיר או שוטר צעיר...

השופט האשם חטיב: (לא נשמע - מדברים יחד) אוסיף לך עוד, בפקודות מסוימות מופיעה המילה גם 'אויב'. פקודות משטרה מסוימות.

ד"ר דני רבינוביץ': אז אם אני, אני, אני לא בטוח... אני, אני... אני שומע את הדברים האלה עכשיו, ואני, אבל אני גם מניח שיש חלחול של התחושה הזאת, גם המילה 'אויב' לא מופיעה למשל בתדריך של קצין לשוטרים פשוטים, או לשוטרים ברמת, ברמת השטח. אבל, אבל זה חייב ליצור אצלם את התחושה שאם יש אויב, אז לאויב יש כוונות, לא יכול להגיד אותם כוונות שלנו יש כלפיו, אבל יש לו כוונות לא שפירות בניגוד... ביחס אליי. ולכן אני בהחלט רואה איך מערכת בניית הידע, שאליה התייחסתי, יכולה לעודד סיטואציה כזאת, בלי שיהיה לזה קשר חד ערכי או קשר כלשהו לצורה שבה זה נתפס בציבור הרחב.

השופט האשם חטיב: טוב, שאלה אחרונה, מר רבינוביץ', נדמה לי ששאלתו האחרונה של עו"ד ג'בארין אליך היתה מבחינת האם יש מקום להטיל אחריות על אותם מוזהרים ערבים, כמי שגרם לאירועים, נדמה לי כך הוא ניסח את זה, ואתה כמובן שללת את זה. והשאלה שלי, אזהרות למעשה לא בדיוק הטילו את האחריות, האזהרות אמרו שדיברו על "תרומה ממשית לשלהוב האווירה ולהחרפת האלימות", ולא לגרימת... שהתרחשה במגזר הערבי. האם בעניין הזה יש לך אותה עמדה או עמדה שונה? כאשר אני מחדד מהי האזהרה, למעשה, בעיקר.

ד"ר דני רבינוביץ': אני לא הייתי משתמש במושג "תרומה ממשית". כמו שאני אומר, דווקא הניתוח הסוציולוגי של הקבוצות שהיו פעילות באופן מיוחד באוקטובר, והניתוח שכמו שאני רואה את זה, של ה... של המצב, של המצב ה... התודעתי, נפשי של הקבוצות האלה, הופכות את מה שנעשה

בידי ההנהגה, בתקופה שלפני אוקטובר ובמהלך הימים האלה, למשהו
שבעיניי הוא לא תרומה ממשית לאירועים עצמם.

השופט האשם חטיב: תודה.

השופט תאודור אור: אנחנו נעשה הפסקה קצרה של חמש דקות. נחזור מיד. תודה.
(לאחר הפסקה)

השופט תאודור אור: ד"ר רבינוביץ', חלק מהדברים שאדוני אמר מקובלים גם עליי,
לפחות בחלק התיאורטי של הדברים שאדוני אמר. יש לי קושי לחבר את
הדברים ואת המסקנה של אדוני לחלק מעובדות המקרה. בעניינים
האלה אני אבקש לשאול את אדוני כמה שאלות. חלק מהדברים עולים
מעצמם.

ד"ר דני רבינוביץ': סליחה...

השופט תאודור אור: השאלה הראשונה שאני רציתי לדעת, האם אדוני, במסגרת
המחקר שלו, במסגרת הבירור, יודע בעצם מה קרה בראשון לאוקטובר,
מבחינת היציאה, אני אומר 'יציאה', במחאה. מחאה. עם מרכאות, בלי
מרכאות. מה, מה בעצם היה ביום... יש לאדוני תמונת מצב, מה היה
בראשון לאוקטובר?

ד"ר דני רבינוביץ': חלקית, אני מניח. קצת...

השופט תאודור אור: זה לא...

ד"ר דני רבינוביץ': זה קרה בהרבה מאוד אתרים, בהרבה מאוד מקומות...

השופט תאודור אור: אדוני, אם חקר, אז אדוני לא היה שם, זה אני יודע. השאלה אם
אדוני ברר, יש לאדוני... יקרא את העדות שלו, יש חומר רב של הוועדה
שדן בעניין הזה. יש לאדוני מושג מה קרה? אדוני יכול בכמה מילים
לתאר מה קרה מצד המגזר הערבי, החל מיום ראשון... בראשון

לאוקטובר? איך אדוני מצייר לעצמו, מה התמונה? מה אדוני, מה

התמונה שאדוני רואה לנגד עיניו?

ד"ר דני רבינוביץ': התמונה שאני רואה, זה אירועי מחאה רבים, קודם כל, בהרבה

מאוד מקומות. בהיקף שבחלק מהמקומות הגיע לאלפים רבים של

אנשים...

השופט תאודור אור: ל...?

ד"ר דני רבינוביץ': לאלפים רבים של אנשים. בחלק מהמקומות הדברים היו

מוגבלים לשטח השיפוט הפנימי של הערים והכפרים, במקומות

מסוימים זה חרג, יצא למשל לצירי תנועה מרכזיים שנחסמו.

השופט תאודור אור: אדוני יודע בכמה מקומות זה קרה, למשל?

ד"ר דני רבינוביץ': אני מעריך שבכעשרה מקומות. סדר גודל. בחלק מהמקומות היה

השחתה של רכוש ציבורי, רכוש של... שמזוהה עם המדינה, לאו דווקא

ציבורי, אבל שמזוהה עם המדינה, כמו סניפי דואר ותחנות דלק. ובחלק

מהמקומות היו ידווי אבנים בשוטרים, חלק מהמקומות, במקומות

שהשוטרים היו בכוח גדול, בחלק מהמקומות שהשוטרים היו בכוח קטן,

זה פחות או יותר התמונה שיש לי מהראש לאוקטובר.

השופט תאודור אור: לפי המידע של אדוני, המידע שאדוני כרגע יודע, באופן כללי וכו'

וכו', כל מה שקרה עד לאותם מקרים מצערים שנורו יריות ואנשים

נהרגו, היו לדעת אדוני, במסגרת מחאה לגיטימית?

ד"ר דני רבינוביץ': בהתחשב בסיטואציה שהמגזר הערבי מצא את עצמו

ובפרספקטיבה של, של שנים, אני אומר שהרוב המכריע היה בעיניי

במסגרת של מחאה לגיטימית. אני לא, בוודאי לא חושב שסיטואציה,

אם היתה כזאת, כי אני לא מכיר את הפרטים בכל המקומות,

שסיטואציה שבה שוטרים נמצאים מעבר לגבולות הישוב, רחוק מהמפגינים, ובהם מנסים לפגוע בהם, ש... או להרחיק אותם בוודאי לפגוע בהם פיזית, ואני באמת לא... ורוב המקומות שבהם יש פגיעה ברכוש והשחתה של רכוש, זה דבר שהוא מחאה לגיטימית, בוודאי לא סימפטית בעיניי, זאת אומרת, אני, אני מוציא את האפשרויות האלה, אבל אני עדיין כן עומד על דעתי, שבגדול העוצמה והתחושה המרכזית שמובילה את הציבור באותו יום היא בעיניי מחאה לגיטימית. ואני מניח שאפשר להראות לי בקלות יחסית, שבשולי חלק מהאירועים האלה קורים דברים, שנקודתית אני הייתי מסכים שהם לא מחאה לגיטימית, אולי היו מיותרים, זה כן.

השופט תאודור אור: כן. ובמסגרת מחאה כזאת, לדעת אדוני, מה צריכה לעשות משטרה, כשסוגרים את הכביש עשרה, עשרה מקומות, או מספר כבישים? אנשים לא יכולים לחזור הביתה, אום אל פאחם סגור, פראדיס סגור, למעלה, במגיד אל כרום, בכל המקומות סגור, מה צריכה משטרה לדעת אדוני לעשות?

ד"ר דני רבינוביץ': מה שעשתה משטרת צרפת, כשבעלי המשאיות מחו על ענייני הדלק, ולמשך קרוב ליום וחצי, נתיבי תחבורה מרכזיים, כולל נתיבים מרכזיים בתחבורה, בינלאומי אחד, היה סגור. זאת אומרת, לקחת, לזכור היטב שתפקידה המרכזי הוא לא לכבוש שטח ולא לשחרר שטח בסיטואציה כזאת. תפקידה המרכזי הוא קודם כל לשמור על חיים. ואין לה גם Stake ארגוני...

השופט תאודור אור: אני מציע לאדוני, ינטרל נא את ה...

ד"ר דני רבינוביץ': אוקיי.

השופט תאודור אור : ... יריות שגרמו להרג, זה דורש כמובן דיון לעצמו. אנחנו רחוקים מזה. יבודד את זה לרגע. מתוך הנחה שרוצים להשליט סדר. זה דורש דיון לעצמו, אנחנו לא עומדים בו כרגע. אני מדבר לגבי השלטת סדר. ואני מזכיר לאדוני, ראשון לאוקטובר, ראש השנה, חצי ארץ בצפון, שיירות של מכוניות, לא להגיד... שיירות של מכוניות על פראדיס, אום אל פאחם, מה המשטרה צריכה לעשות לדעת אדוני?

ד"ר דני רבינוביץ' : בגדול, המשטרה צריכה לעשות שני דברים. אחד, זה להימנע מעימות, גם במחיר השארת הצירים האלה סגורים לעוד שעות. זה אחד. שתיים, לחפש כל דרך, מעל ומתחת לאדמה, להיכנס להידברות אמיתית בגובה העיניים עם ההנהגה, ולקחת בחשבון שגם זה לא תמיד יעבוד. זאת אומרת, לקחת בחשבון שגם בצד השני הסיטואציה בין ההנהגה לבין השטח היא לא של צבא ממושמע, שמחכה בדיוק להוראות, אלא... אבל לעשות את המאמצים האלה ולעשות אותם באופן, בדרגים הגבוהים ביותר ובצורה המשכנעת ביותר. אלה הם שני האלמנטים שאני יכול לחשוב עליהם עכשיו. Back Off, ותיכנס להידברות.

השופט תאודור אור : כן. ואם נעשו ניסיונות כאלה ולא הצליחו, מה אז צריך לעשות?

ד"ר דני רבינוביץ' : להעלות את הדרג שלהם.

השופט תאודור אור : להעלות את הדרג של ההידברות? ועד אז, הארץ סגורה.

ד"ר דני רבינוביץ' : עד אז לקחת בחשבון, שיכולים לעבור, לעבור עוד...

השופט תאודור אור : למה אי אפשר לצאת מתוך הנחה, נעזוב שוב פעם את הירי וההרג, אני בכוונה מנטרל את הדברים...

ד"ר דני רבינוביץ' : כן.

השופט תאודור אור : ... המשטרה לא יכולה להשתמש בכוח כדי לפנות צומת? זו דעתו של אדוני, לאורך זמן, מתוך הנחה... זה לא צריך להגיע לירי, אני מדבר כרגע, לפנות, להשתמש בכוח כדי לפנות את הצומת, זה, זה לא חלק מתפקידי המשטרה?

ד"ר דני רבינוביץ' : אני חושב שאם מדובר על צומת שנתפסה על ידי שלושים אקטיביסטים נלהבים והמשטרה יכולה להביא 300 שוטרים, אז הייתי הולך עם ההצעה של כבודו בלי שום, בלי שום בעיה. אם היה האופציות שעומדות מבחינה מבצעית הם הרבה יותר מפוקפקות, כמו למשל לשלוח 300 שוטרים על עשרת אלפים מפגינים, אז בשיקול שבין להשאיר את ה... אפילו במונחים שכבודו השתמש בהם, של 'ארץ מנותקת עם עשרות אלפי חוגגים שרוצים לחזור', אז אני, עדיין הייתי בעיני העדיפות הראשונה היא, לחשוב על המשמעויות שיכולות להיות להסלמה, ולחפש כל דרך... וכשאני מדבר על להעלות את דרג ההידברות, אז בעיני לא פסול שראש הממשלה ייצא במסוק למלון בצפון הארץ ויפגוש שם את מי שיפגוש. וייתן את זה פומבי באותו ערב בטלוויזיה.

השופט תאודור אור : כן. עכשיו אדוני יודע איך התחילו האירועים באום אל פאחס? בראשון לאוקטובר.

ד"ר דני רבינוביץ' : צעירים, קבוצה לא גדולה, מתקרבת לצומת ממזרח. יש יידוי אבנים. ופגיעה, אם אני זוכר נכון, במסעדה...

השופט תאודור אור : בגיפ.

ד"ר דני רבינוביץ' : ... או ב...

השופט תאודור אור: אין, אין שוטרים. אין אף אחד. יש גייפ שעובר, ועל הגייפ הזה זורקים ופוצעים שוטר וקוראים לעזרה ומבודדים, לא נותנים לו לצאת מהמקום, הם... ככה התחילו אירועי אום אל פאחם, זה ידוע לאדוני.

ד"ר דני רבינוביץ': את הפרט הספציפי הזה לא זכרתי.

השופט תאודור אור: טוב. עכשיו השאלה היא לגבי הצפי של המחליטים ב-30 לספטמבר בערב, מה הולך לקרות למחרת. אדוני תאר את זה כאילו הולך להיות משהו רגיל, לא צפו ירי של שוטרים ולכן הולך להיות כימים ימימה. אדוני קרא את העדויות של דהאמשה ובשארה?

ד"ר דני רבינוביץ': כן.

השופט תאודור אור: זו היתה דעתם ב-30 לספטמבר? או שהם חשבו שהולך להיות משהו מיליטנטי יותר למחרת? שניהם, כל אחד בלשונו. ה'מיליטנטי' זה מילה של דהאמשה, לא של בשארה. בשארה מנסח את זה אחרת. אבל ברור היה שזה לא משהו רגיל.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שזה סביר ש...

השופט תאודור אור: לא, לא, קודם כל אני מדבר על הצפי. הם ידעו שזה לא... אדוני תאר את זה, הולך לקרות עוד משהו ולא קרה כלום.

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אמרתי שהאמצעים שנקטו זה אמצעים שנקטו בעבר. שביתה כללית וכדומה.

השופט תאודור אור: כן, אבל אני שוב פעם, אדוני אמר 'לא כמו בעבר. בעבר היו מרכזים ארבעה-חמישה מקומות, ופה זה כאילו היה משהו מיוחד...'. בכל המגזר.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שמבחינת מה שעשו המפגינים הערבים, היה, היה מקום לצפי אצל... והם גם מעידים על זה, שהם צפו שסערת הרוחות

תוביל, אני חושב שבעיקר להשתתפות בקנה מידה שהם לא הכירו. מה שהתרשמתי, זה שבעדות אחרי מעשה, כשמסתכלים לא על מה שהם חשבו ב-30, אלא על מה שהם הרגישו בסוף היום, אז הם עדיין היו בהלם. זאת אומרת, הם ציפו להרבה, אבל הם לא ציפו למשל לכל כך הרבה. ובעדות של דהאמשה אני זוכר את ההתנצחויות שהיו לו עם צעירים והמרדפים שהוא ניהל עם צעירים בכפר כנא, כדי שלא יירדו לצומת בית רימון, נדמה לי. זאת אומרת, ששני הדברים קיימים. מצד אחד, יש צפי למשהו שהוא יותר משהכרנו, מצד שני, בדיעבד, זה עוד הרבה יותר ממה שהצפי ה...

השופט תאודור אור: וכשמדברים על צפי של מה שיקרה ומה שקרה כאן ביום שבת, ברור היה שהמדובר הוא על גלישה למעשים לא חוקיים, כן או לא בגבול הלגיטימיות, אדוני יודע שהדברים האלה קשה מאוד מראש ל... ויוצאים במספרים שלא הכרנו, במקומות שונים, במספרים שלא הכרנו. כלומר, הולך להיות משהו יותר ממה שהיה. ובעבר זה גרם לעימות עם המשטרה, כולל פצועים, גם שוטרים וגם... מזכיר לאדוני שבא-רוחא, אדוני הזכיר שמה עד עכשיו לא היו דברים קשים, שמה אז חיכו פרק זמן מסוים להיות בטוחים שמישהו שנפצע קשה חלילה לא ימות, כי... משטרה חששה מאוד וכו'. עכשיו, נהרגו... נפצעו עשרות, אדוני יודע מזה.

ד"ר דני רבינוביץ': כן.

השופט תאודור אור: כלומר, כשאדוני אומר שזה כאילו משהו מפתיע, אז יילכו למקום שידעו שיכול לקרות דבר כמו א-רוחא. לא פחות.

ד"ר דני רבינוביץ': אני... זה... אני... סביר.

השופט תאודור אור: וזה היה הסיכון שלקחו ה... כלומר, מעבר לזה, אז זה מעבר למה שהיה בא-רוחא. אבל זה יצאו לרחובות בראשון לאוקטובר. זו היתה ההחלטה.

ד"ר דני רבינוביץ': סביר. כן.

השופט תאודור אור: טוב. מה, איך אדוני מעריך את התרומה של החלטה של ועדת המעקב, מבחינת השפעתה על מה שצעירים יכולים לעשות. יש במקומות שונים אני מוצא נימות שונות לגבי מידת ההשפעה שיש לוועדת המעקב על מה שיכולים או עושים הצעירים. זה לא אחיד בחוות הדעת שלך שקיבלנו. ואדוני מתאים את זה לנסיבות של כל מקרה. אני יודע על סמך מה. אבל השאלה היא בגדול, יש משקל להחלטת ועדת המעקב? אולי אני אקדים ואני אומר לך, אדוני, העדויות ששמענו היו, שהתבשמו בזה שיושבים כולם יחד, כל התנועות, בוועדת מעקב, ומצליחים לדאוג שתהיה מחאה משותפת, כולם יחד וכו', כלומר העניין הזה היה ברור לכולם, גם שיש איזה משקל וגם העריכו את המשקל הזה, וגם אמרו 'זה אות לבאות, כדאי להמשיך בדרך הזאת'. אני מנסה... אני מציע לך, שלאור הדברים האלה, אולי תסכים שלהחלטת... כזאת או אחרת, באותם ימים ועדת המעקב וחבריה צריכים היה לדעת שיש לה משקל. כזה או אחר, נעזוב כרגע את ההערכות. האם אדוני מסכים לזה? שיש משקל? כפי שאדוני אומר, אם. אנחנו לא עוסקים ב'אם'. קודם כל כעובדה, האם ברור שלהחלטות ועדת המעקב יש משקל בעיני האנשים שלו בשטח... ואני אגלה לאדוני עוד משהו, שאדוני בוודאי יודע, שאנשים מתנועות השונות דחפו את האנשים שלהם לאותן המחאות, כלומר היה חשוב... כלומר... השאלה היא אם העובדה של ועדת המעקב,

שמאחריה עומדות כל התנועות, בעצם כל הרשויות המקומיות... האם

אדוני לא חושב שלהחלטה כזאת, קודם יש משקל?

ד"ר דני רבינוביץ': אני אשתמש במושג שכבודו השתמש בו וזה "בגדול". בגדול – כן.

זה לא החלטות שמתקיימות בחלל ריק, זה החלטות שאנשים קשובים

אליהן, אבל אני חושב שגם...

השופט תאודור אור: שנייה... אני אשאל את אדוני בגדול... רק לצורך עניין אחד בשלב

זה, אותם המחליטים צריכים היו לדעת שלהחלטתם יש משקל?

ד"ר דני רבינוביץ': אני מקבל את זה ואני גם חושב שאותם המחליטים ידעו

להחלטתם יש משקל והם ידעו גם שההחלטה שלהם היא על רצף והיא

יחסית, ושהמשקל שלה הוא לא רק משקל בשלהוב, אלא בחלק

מהמקרים אני יודע שאנשים חשבו שההחלטות שהם מקבלים

מתפרשות... והם התכוונו שהם יתפרשו כהחלטות מרסנות ומבליגות,

יום אחד של שביתה ולא שביתה בלתי מוגבלת.

השופט תאודור אור: נגיע ל... אדוני הגיע לראשון בערב, אני מאוחר יותר... נגיע

לראשון בערב. בראשון בערב, כשהחליטו על יום אחד שביתה נוספת,

האם אדוני מסכים, קודם כל, שבאותו ערב היה ברור שמחר זה הולך

להיות יותר חמור? אדוני רוצה, אני אצטט לו מפי המגזר הערבי, אבל זה

צריך להיות ברור גם לאחרים...

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שהיה ברור לאנשי ועדת ה... למנהיגים, שהשני

לאוקטובר, מה שהולך להיות... אתה... כבודו מכנה משהו יותר חמור,

אני מכנה... אני מכנה: השתתפות עוד יותר ערה מצד המגזר הערבי. אני

לא... אני לא חושב שמה שהיה ברור בראשון באוקטובר, זה שהמשטרה

הולכת לירות ביותר אנשים, ביותר מקומות.

השופט תאודור אור : לא, לא, אדוני שמע אותי מדבר על... אדוני כל הזמן הולך ליריות.
אני מדבר כרגע על הערכה בלי יריות. כמובן שיריות מחמיר את העניין,
דורש התייחסות נפרדת, חמורה... כל זה אנחנו מבינים, אבל אני שואל
את אדוני אחרת: היו עימותים קשים... בחלק מהם היו גם הרוגים, אבל
היו עימותים קשים בלי קשר להרוגים, אדוני רוצה – אני אמנה לו את
המקומות של צמתים סגורים, של התעמתות עם משטרה, שנוקקו
לירי... היה ברור קרה ביום ראשון משהו חמור, הוא אגב היה...
בשלושים היו גם כן תהלוכות וגם היו בעשרות מקומות, אבל כמובן לא
כמו בראשון לאוקטובר. על כל פנים, בראשון לאוקטובר בערב קרה
משהו חמור ואם יוצאים מחר לרחוב, שביתה ותהלוכות ויוצאים...
וברור היה, שמענו מפי ראשי המגזר שברור היה להם שיהיו תהלוכות
וייצאו לרחובות וכו', וכו'... עשוי להיות, עלול להיות על פי הערכה,
משהו גדול יותר מאשר בראשון לאוקטובר, לא... לא מעבר לזה. אף
אחד לא צפה פרטים מדויקים, גם לא ניתן לצפות את זה. האם זה ברור?
ד"ר דני רבינוביץ': ברור ש... ברור לי שלהם היה ברור במוצאי הראשון לאוקטובר,
שבשני לאוקטובר תהיה השתתפות אפילו יותר ערה מצד הערבים.

השופט תאודור אור: כשידוע שהשתתפות הקודמת כבר גרמה לאירועים קשים או
שזה לא ידוע היה?

ד"ר דני רבינוביץ': פה... פה יש איזה שהוא פער בפרשנות, האם עצם ההשתתפות
הערנית היא שגרמה לאירועים, או האם זה תוקפנות של המשטרה.

השופט תאודור אור: זה אירוע נקודתי, אני מדבר כרגע על צפי. היה משהו, יצאו
לרחובות, קרה דבר. מחר הולכים לצאת עוד יותר והכעס יותר גדול, זה
כבר... איך אדוני מתאר – זה כבר כעס עצמי, זה לא בגלל מה שהיה

בירושלים, כבר "עשו לנו" ולכן מקצה עד קצה, כל העדים שהופיעו בפנינו אמרו לנו: "יש הרוגים – זה מחמיר, זה מקצין, זה מסלים"... מי שאדוני... מי ששאלנו, לא היה אחד אחר. אני מקווה שאדוני מסכים עם זה.

ד"ר דני רבינוביץ': כן.

השופט תאודור אור: כן, זאת אומרת ש-"אנחנו יודעים כשאנחנו מחליטים... ואנחנו ראינו שנשמעים לנו יום קודם, אנחנו יודעים לקראת מה זה הולך"... ושאלתי לאדוני... שוב פעם, אני מציע לאדוני לשקול את הדבר מחדש, האם לא ייתכן, האם לא ראוי לגבי מנהיגים שינסו... שוב פעם, אני מדגיש, לא "או – או", לא בשחור-לבן, אני לא מציע לאדוני שהם ייצאו לרחוב ויגידו: "אתם התפרעתם ולכן קרה מה שקרה", יש ניסוחים אחרים, ניסוחים רבים. אדוני מציג את זה... כך הבנתי את עדותו של אדוני, "הם לא יכולים לעמוד בין המשטרה לבין הזה... אי אפשר להעמיד אותם, הם לא יכולים להיות במצב כזה". אני לא מציע בינם לבין המשטרה, אני מציע איתם... אבל להסביר להם למה זה מוביל ולמה להם זה לא ראוי ואני חוזר על מה ששאלתי את אדוני קודם... בדיוק כמו שהם חשבו בשניים לאוקטובר, בדיוק אותו דבר.

ד"ר דני רבינוביץ': אני... כדי להבהיר את השאלה שאני נשאל, האם כבודו מציע דינמיקה שבסופו של... בסופה בליל הראשון באוקטובר היתה יוצאת הודעה שאומרת: "מחר אין שבתה ואין לוויית?"

השופט תאודור אור: לא, לא...

ד"ר דני רבינוביץ': או "אין תהלוכות", סליחה...

השופט תאודור אור: בוודאי שצריכות להיות לוויית...

ד"ר דני רבינוביץ': לא...

השופט תאודור אור: וליד לויות יש כינוסים של אנשים רבים, ואני בכוונה לא נותן לאדוני נוסחה... אני יכול להציע לאדוני עשר נוסחאות של ניסוחים, אין טעם בזה... הרעיון הוא שצריך, הואיל והמשטרה היא כזאת ולדעתם המשטרה היא שגרמה, והואיל והמשטרה יורה, והואיל והמשטרה הורגת וכו' וכו'... "רבותיי, לא ניתן לה הזדמנות"... מתוך נקודת מוצא שלהם. זה נוסח אחד, אני אמצא לאדוני עשרה נוסחים. כל מה שאני מתכוון לומר לאדוני... אנחנו עוסקים פה גם בשיקול דעת: כן רשלנות – לא רשלנות, נהגו נכון – נהגו... לא במחשבה לאחר מעשה, אני מדבר עם אדוני, לאור העובדות שהיו ידועות בזמן אמת. יכול להיות ששאלות כאלה צריכות להיות מופנות למישהו אחר. יאמין לי אדוני, גם אותו שואלים. אני לא מייחד את זה לאותם שלושה אנשים שנמצאים פה, אבל האם לא היה ברור שכולם הולכים... וכולם אומרים את זה, אומרים את זה היום וחשבו את זה אז – הולכים למשהו יותר כבד ואז... איך אדוני אומר? – "אין לצפות לכך מהמנהיגים"... ואני... אני אצטט לאדוני מה שהוא אמר פה היום... אותי זה קצת הדאיג, אני מוכרח להגיד, שאדוני אמר שהם לא יכולים לאבד בשעה אחת את מה ש... את ההישגים של עשרים וחמש שנים במחאה וכו', וכו'... כלומר מנהיג לא יכול להרשות לעצמו... אני בכוונה לא מצטט מדויק, כי לא כתבתי את המילים במדויק...

ד"ר דני רבינוביץ': לא אמרתי "בשעה אחת", אבל...

השופט תאודור אור: לא, לא, "בשעה אחת" אדוני לא אמר... כלומר לא יכולים היו את כל המלחמה שלהם, עשרים וחמש שנים, יגידו להם לא לצאת וזה...

כאילו הם מאבדים את עולמם. אז קודם כל הצעתי לאדוני שהם לא מאבדים את עולמם. שנית, אדוני מתכוון ששולחים את האנשים בהנחה שיכולות להיות תוצאות דומות או אולי יותר קשות, כי הם המנהיגים, יאבדו את עולמם?

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אני לא חושב שהחשש כאן... ואולי לא הובנתי נכון מקודם... אני לא חושב שהחשש שלהם זה שהם באופן אישי או אפילו שלהם יאבדו את עולמם, אני חושב שמה שמטריד אותם זה העובדה שהמגזר הערבי כולו במשך עשרות שנים הולך בדרך מסוימת, אולי משיג הישגים מסוימים, מעלה מודעות בצורה מסוימת והתקפלות ברגע... ברגע האמת, יש לה את המשמעות הזאת ברמה של האינטרס הכללי ולא אינטרס מפלגתי או של אנשים בודדים... אז בוא, אני רוצה להבהיר את העניין הזה...

השופט תאודור אור: אני... אולי רשמתי לי, אדוני יזכור בטח אם אלה המילים שלו, משהו דומה... "אין לדרוש מן המנהיגות שיחזרו ממה שעשו... אפילו שייפלו עוד אנשים", אלה מילים של אדוני... אלה מילים של אדוני.

ד"ר דני רבינוביץ': אני אמרתי... אני דיברתי על נכונות שהם שופטים אותה כקיימת גם בתוך הציבור שלהם לשלם מחיר והנחישות שלהם באותו רגע לסגור שורות עם מה שהם מזהים באותו רגע כסנטימנט המוביל של ה... של הציבור כולו ולהמשיך במאבק שמבחינתם הוא נחוש והוא הגנתי, והוא נכון לשלם את המחיר. אני עדיין חושב שבצורה שבה האנשים תופסים את מקומם ההיסטורי כמנהיגים... אני לא מקבל את הצעתו של כבודו, שהתנסחות אחרת או קריאה מרוככת באותו זמן, היתה לה בדיוק את אותה המשמעות, רק בלי הסכנה של שפיכות דמים.

השופט תאודור אור: אני אומר את הדברים לא בגלל שאני יודע מה היה קורה אילו, אני לא לוקח על עצמי את מה ש... את הזכות שאדוני לקח לעצמו, אני לא יודע מה היה אילו, אני רק חושב שכשמוזהירים פעם ועוד פעם, ונוקטים באמצעי זהירות וכו'... ניסיון החיים מלמד שלפעמים זה עוזר וזה נכון גם פה. אני לא אקח על עצמי להגיד מה היה אילו, אבל נדמה לי שמה שנדרש ממנהיג זה אחריות ובין היתר אחריות, זה לאנשים שלו ועל זה אני מדבר. אני לא מדבר על לבוא לקראת משטרה, אני מדבר על אנשים שלו.

ד"ר דני רבינוביץ': אני עדיין חושב שההצעה של כבודו לרכז את המסר לקראת השני באוקטובר, יש לה משמעויות אופרטיביות, לא סתם היא היתה נאמרת מן השפה לחוץ והמשמעויות האופרטיביות... המשמעות האופרטיבית, הצורה שבה...

השופט תאודור אור: למשל לרכז את זה במקומות שיש לוויית ולפנות לכל מי שצריך לדעת: "רבותיי, אנחנו מתמקדים במקומות האלה. יש מחר לוויית, אנחנו נדאג שתהיינה לוויית מכובדות לאנשים שנפלו בזה".... ואולי בעוד שניים – שלושה מקומות... מה... מה רע בזה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב... זה בוודאי לא דבר רע, אבל אני חושב שזה דבר שהיה מכריח את ההנהגה, כפי שאמרתי קודם, להצביע על מידה מסוימת אפילו של אחריות של הציבור שלהם, כעובדה שעם הציבור שלו הוא צריך לעשות איזה שהיא מודיפיקציה להתנהגות שלו, אז אולי ההתנהגות הרגילה שלו מובילה לסיטואציה כזאת וזה בניגוד לחוויה הכללית של הציבור.

השופט תאודור אור : אדוני חוזר ל-"או – או" ... אדוני ... אדוני לא אוהב "שחור-לבן",

אבל זה מה שאדוני מציג לנו : "או שכך, או שכך".

ד"ר דני רבינוביץ' : אני כמעט יכול להגיד את אותו דבר לכבודו.

השופט תאודור אור : לא, לא, לא. אני אפילו לא אמרתי שאני... לא הצעתי נוסח, אם

אדוני זוכר. אמרתי היו הרבה אופציות, אני לא חושב שהיו שתי

אפשרויות, אני גם לא חושב שהיו שלוש. אני חושב שהנסיבות די

חמורות כדי לשקול הכל והכל יכול היה להביא... אולי למתן. אם... אני

חוזר, אני אינני יכול לנבא, אני רק יודע מה ניסיון החיים מלמד

כשנוקטים באמצעי זהירות. אני רוצה לעבור רגע לעניין של הביטויים

שאדוני התייחס אליו, שמובנים כך או אחרת... אני כמובן מסכים לכך

שלציבורים שונים ואוכלוסיות שונות, יש לשון משלה וביטויים במקום

אחד הם לא... ואמירות במקום אחד הן לא תמיד זהות למקום... האמת

הזאת היא אמת כללית, אבל נדמה לי שבאירועים שאנחנו עדים להם פה

או באמירות שנאמרו במקרים שאנחנו דנים בהם, היו אמירות שקשה

מאוד היה לא לקבל אותן כאמירות ברורות של עידוד לאלימות בין למה

שנעשה כאות לכך שצריך... או שבחיים למה שנעשה, כאות למה שצריך

וזה... והן לגבי... גם בזמן האירועים עצמם למעשה. אני קודם כל אכנס

לעניין של מילים. מוזכר "אינתיפאדה" ו-"אור ירוק" ואדוני רצה

להתייחס ל-"טבח מתוכנן" בזמן העדות שלו ובסוף לא עשה זאת. אני

אתן לאדוני הזדמנות, כי יש לי איזה שאלה בעניין הזה.

ד"ר דני רבינוביץ' : כן. אני חושב שהכוונה של כבודו זה להתייחסות למה שקרה

באל-אקצא ב-29...

השופט תאודור אור : כן.

ד"ר דני רבינוביץ': עם שבעה הרוגים וזה נכון שמתייחסים אל מה קרה באל-אקצא

א' כאל טבח – מג'דרה וב' – כאל דבר שהיה צפוי. אני חושב...

השופט תאודור אור: לא, לא, לא כדבר צפוי.

ד"ר דני רבינוביץ': כדבר שהיה מתוכנן, סליחה.

השופט תאודור אור: מתוכנן.

ד"ר דני רבינוביץ': וזהו, וזאת האבחנה שאני רוצה כאן להציע.

השופט תאודור אור: סליחה?

ד"ר דני רבינוביץ': וזאת האבחנה שאני רוצה כאן להציע. כשהדברים נאמרים כפי

שהם נאמרים ונכתבים כפי שהם נכתבים, אז אחת הפרשנויות

האפשריות למה שנאמר שם, זה שכל בר דעת וכל מי שענינו בראשו, היה

יכול להבין שכששולחים מאות חיילים ושוטרים אל אל-אקצא ביום

שישי, אז הכל צפוי יותר מאשר הכל מתוכנן ושטבח במוכן הזה הוא לאו

דווקא מצב שבו מעמידים אנשים כמו ב... כמו שאנחנו מבינים "טבח"

בעברית... "טבח" בעברית... היינו עדים לזה עכשיו עוד פעם במקרה של

ג'נין... "טבח" בפרשנות התרבותית שלו בעברית זה מצב שבו אנשים

בעלי כוח לוקחים אנשים חסרי אונים, בדרך כלל במספר מאוד גדול

ומוציאים אותם להורג באופן שיטתי, טובחים בהם, אם כי אנחנו... גם

בעברית אנחנו משתמשים ב-"טבח" בכל מני סיטואציות אחרות...

השופט תאודור אור: יעצור לרגע כאן, אדוני. נעזוב רגע את הפרשנויות האפשריות.

האם אדוני יכול לערוב למה התכוון מי שאמר ואיך קיבל את זה מי

ששמע... כשהוא שומע "טבח מתוכנן", האם אחת האפשרויות... לא

מרחיק לכת, שחלק מהאנשים יבינו את זה ששם הדבר נעשה, זה א' –

נעשה במכוון... בעצם נעשה במתוכנן?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שאפשר היה להבין את זה גם שנעשה שם...
השופט תאודור אור: לא שאלתי את אדוני "גם" ... ישים לב למה שאני שואל, מר
רבינוביץ', שאלתי אם אחת האפשרויות... ולפי דעתי כשאומרים דברים,
צריך לחשוב על כל האפשרויות ועל כל הקונוטציות, האם אחת
האפשרויות לא היתה שמדברים על "טבח מתוכנן" ... ואני יכול להגיד
לך, אדוני... אני אקל על אדוני, כשחקרתי את שני האנשים שאמרו את
זה או את שלושתם, כולם הסבירו לי שהם באמת דיברו על מתוכנן –
מתוכנן, אבל אולי זה באמת לא היה מתוכנן, כלומר הם לא אמרו: "אני
אמרתי "מתוכנן", אבל חשבתי שזה מקרי, או חשבתי שזה פזיזות", זה
כבר... הסברים שנתנו פה, שאמרו: "זה לא מתוכנן, זה אולי רק
פזיזות".

ד"ר דני רבינוביץ': אני מרגיש טיפה לא נוח, מפני שטקסט לא לפניי בערבית, אני
יודע שההתייחסות לדבר הזה קיימת בחוות דעת בלשנית שתגיע לידי
הועדה. אני לא זוכר למשל אם היה כתוב שם "מג'דארה מחתאתה"
או...

עו"ד ג'בארין: זה היה "מודדאברה".

ד"ר דני רבינוביץ': "מודדאברה"?

עו"ד ג'בארין: "מודדאברה", יכול להיות. אני גם...

ד"ר דני רבינוביץ': אני לא זוכר.

השופט תאודור אור: אני יכול להבטיח לאדוני שכשהופיע בפנינו מר בשארה וכשהופיע
מר דהמשה, את שניהם חקרתי על זה. אף מהם לא אמר: "לא התכוונתי
"מתוכנן" במובן הזה שתכננו" ... אף אחד לא אמר דבר כזה. זה אדוני
אולי יגיד, הוא עוד לא אמר. הם לא אמרו, הם אמרו: "אולי לא דייקנו

בזה, זה לא מתוכנן, זה היה צריך להגיד "פזיזות" וכו', וחזרו בהם מהעניין הזה בפנינו. אי אפשר לברוח תמיד לאיזה שהן אפשרויות שאיש לא חלם עליהן וכנראה לפחות חלקם יכולים היו... אני אומר לאדוני עוד משהו, אני לוקח כרוז של ועדת המעקב... זה (לא ברור) לפי דעתי... מראשון לאוקטובר, זה אחרי שהתחילו האירועים, האירועים בעיצומם, לא ידעו עוד על הרוגים... לפי עדותו של מר זידאן, נדמה לי, עוד לא ידעו אז על אירועים ואז פונים אל אנשים שיצאו לרחובות ומתפרעים, וסוגרים רחובות, וכמובן (לא ברור) וכו', וכו'... ובין היתר אומר... בין היתר... זה בזמן מעשה, ביום ה... מפיצים כרוז: "בשעות הבוקר יצאו תהלוכות והפגנות גדולות בכפרים בהשתתפות עשרות אלפים בני ציבור ערבי – גברים, נשים, זקנים וטף, זאת במחאה על הטבח הנמשך עד לרגעים אלה במסגד אל-אקצא"... יום ראשון לאוקטובר... היה בראשון לאוקטובר איזה טבח במסגד אל-אקצא? אדוני יודע על משהו כזה?

ד"ר דני רבינוביץ': לא, לא יודע על אירועים במסגד אל-אקצא אחרי יום שישי, אם כי אנשים שוכבים בבתי חולים, ופצועים ואולי הם מתים מפציעהם, אבל זה ההסבר היחידי שאני יכול להציע לזה.

השופט תאודור אור: אני מצטט מה... חברי יעיין במקור בערבית, אני מצטט... כרוז כזה, לפי דעתך, הוא אחראי?

ד"ר דני רבינוביץ': אני יכול לראות בניסוח כזה בעייתיות, כמו שהמוזהרים עצמם ראו לגבי השימוש במושג "טבח מתוכנן" לגבי מה שקרה ביום שישי באל-אקצא, אבל אני עדיין חושב שההצטברות של הנסיבות...

השופט תאודור אור: למה אדוני צריך להסתייג בכל דבר שאדוני אומר? לא יכול להיות ספק שזה דבר לא ראוי, אז למה אדוני צריך תמיד לגלוש ל...

ד"ר דני רבינוביץ': אני... אני אומר לכבודו למה אני כן מתעקש להגיד את הדברים האלה, מפני שראשית...

השופט תאודור אור: מר רבינוביץ', קודם כל שיהיה לאדוני ברור – ניתן לאדוני לומר מה שהוא רוצה. נדמה לי שהדבר הזה צריך היה תגובה מיידית, לא מפותלת, תגובה מיידית – "זה לא בסדר", בזמן האירועים עצמם להגיד: "הנה, טובחים עכשיו באל-אקצא", זה בוודאי לא בסדר וזה גם דוקטור רבינוביץ' יכול להרשות לעצמו.

ד"ר דני רבינוביץ': זה אני מוכן להסכים, להגיד הזה, אני כן רוצה להגיד שתחושת הדחיפות ותחושת הנסיבות המצטברות לאורך שנים ושבועות, וימים, היא יכולה להסביר חלק מסערת הנפש שמובילה לעובדה שנכתבים כרוזים שהם לא עומדים בכל קריטריון של מידת האחריות הדרושה.

השופט תאודור אור: עכשיו, אני רוצה לחזור לאמירות שקשורות לאירועים שהיו והיו קשורים באלימות לכל הדעות, על דעת הכל והיו שם תוצאות קשות באותם אירועים של נפגעים, לא היו הרוגים... ואני רוצה להציע לאדוני שבכל זאת כשמהללים דבר כזה בצורה ברורה... זה מופיע גם בכרוז של בל"ד, גם בכרוז של ועדת המעקב, כשמעלילים... למשל... למשל... זה נכון גם לגבי אירועים אחרים בכל ההשתלשלות. אני מוכן להתמקד בעניין של יום האדמה, תאריך קרוב לאירועים שלנו. יום האדמה, מרץ 2000. אדוני קרא את העדויות של המוזהרים, אז ראה שאני חקרתי את כולם על העניין הזה. יש לנו תיאור ב-"כל אלערב", לא מה אומרים, מה לא... מה הם אומרים, מה בדיוק היה שם ומתארים פעולות גבורה איך עקרו גדרות ושערים, ושרפו שטחים, הרסו וכו', וכו'... וזאת הגבורה שמתארים. נכון שאחר כך ראו את אנשי... פיזית ראו את אנשי משמר

הגבול, זאת פרובוקציה. כששומרים על מחנה צבאי שוטרים – זאת פרובוקציה ואז על אלה זורקים אבנים, ואז מטפלים... ואז כמובן יש התפתחות וכו', וכו'... זה מתואר... חבל על הזמן שלנו ויקבל אדוני את דבריי, בכרוזים... בשני כרוזים, גם של בל"ד משלושה לחודש, גם של ועדת המעקב בחמישי ל... מהללים את זה – על האחדות, על הגבורה של הצעירים וכו', וכו'...

ד"ר דני רבינוביץ': אני מציע גם על הדברים האלה... גם את הדברים האלה להבין בקונטקסט של "נידאל", של מאבק שהוא... שמה שמאפיין אותו... כולל המקרה הזה של ההשתלטות על המחנה... נדמה לי שזה בתחום... או קרוב מאוד לסחנין?

השופט תאודור אור: כן, כן, באזור סחנין.

ד"ר דני רבינוביץ': אז גם במובן הזה, זה נכתב על ידי אנשים שהתחושה הבסיסית שלהם לגבי כל דרכם הפוליטית, זה שהם מובילים מיעוט שהוא נעשק, שהוא מדוכא, אחרי הרבה מאוד שנים ושהוא מנסה לעמוד על זכויותיו, כולל במקרה הזה על זכויות האדמה שלו.

השופט תאודור אור: שאלה... שאלה: ואז צריך להבין את זה שמותר לעשות אותו דבר במסגרת המאבק? כן או לא?

ד"ר דני רבינוביץ': במסגרת...

השופט תאודור אור: ואז אפשר ביום האדמה הבא לעשות אותו דבר במחנה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב ש...

השופט תאודור אור: או שצריך להבין את זה...

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שאם אני זוכר נכון את הכרוז הזה, הוא לא מדבר על העובדה שמה שצריך לעשות או הדבר הראוי לציון, ראוי לציון זה עקירת גדרות וכיבוש במרכאות כפולות של מחנות צבא.

השופט תאודור אור: בוודאי שלא.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל הוא כן מדבר על, על, על Resistance...

השופט האשם חטיב: על העמידה.

ד"ר דני רבינוביץ': והיכולת לעמוד כנגד מה שנתפש כעושק, ואני לא צריך להזכיר בפני הוועדה את המשמעות של הקרקעות אצל הציבור הערבי בארץ, והמשמעות שיש לה מבחינת זכויות שנגזלות ועמידה כנגדם. אני חושב שזה מה שהכרוז הזה בא להעיד, להעיד עליו... ונדמה לי שהפרשנות של כבודו למה זה אומר לגבי מה שצריך לעשות ביום האדמה הבא היא פרשנות יתר, מבחינתי לפחות.

השופט תאודור אור: סליחה... אני רוצה לומר לאדוני. אני רק קורא עברית או תרגום מערבית של דברים. אני, יש לי הרגשה שאני מבין מה אני קורא. יש לי הרגשה שאני מכיר את האדם הסביר שקורא. ואני, באדם הסביר כמובן כמו איש המגזר הערבי, אותו דבר. ואנחנו לא מדברים פה באיזה מינוחים מיוחדים, אנחנו לא מדברים פה, איזה התייחסות לקונוטציות מיוחדות, אנחנו מדברים על אירוע שכולם יודעים מה היה. אם אדוני רוצה, אני אקריא לו מה אומר 'כל אלערב' על מה שהיה שם. וזה אירוע לכל הדיעות, ברור מי תקף, ברור מי התחיל, ברור מי שרף, ברור מי זרק אבנים, ברור מי שבר וכו'. לא, לא יכול להיות ספק. את זה הם מתארים כבר ב'כל אלערב' כאירוע גבורה. וכשהם מתארים את זה כאירוע גבורה, ואחר כך... השאלה שלי, שוב פעם, לא כל אחד, אני שואל את אדוני את

השאלה הפשוטה, האם לא ייתכן שחלק מהציבור הערבי, חלק מהאנשים שקוראים כרוז כזה, יבינו שמה שנעשה היה ראוי? ואם מה שהיה נעשה ראוי, האם חלק, אני אומר שוב פעם, אני אינני יודע על מי בדיוק איך זה משפיע, אני יודע רק... מכיר בני אדם, ויש לכולנו איזשהו ניסיון חיים, ואני אומר, יכול להעריך, מה מילה שחוזרת וחוזרת וחוזרת לגבי אירועים שונים... זה אותו דבר. אחר כך זה במקומות שונים אנחנו נתקלים בזה במפורש. זה האירועים שהיו בא-רוחא ושהיו בעליית שפרעם ושהיו בלוד. כולם מתאפיינים בנקיטת אמצעי אלימות נגד שוטרים, בין היתר. זה לא מתאר את כל מה שהיה באירועים, כמובן, אבל ברור היה שאנשים העזו להתעמת בכוח, באלימות עם שוטרים. וכשמעלים את זה פעם, ועוד פעם, והנה קורה אירוע במרץ 2000, ואת זה מהללים ומשבחים, וזה אות לדוגמה, זה... אני אמצא לאדוני גם דברים שכתוב שזה "ראוי לחיקוי", או כלומר, מתארים את זה כראוי לחיקוי. האם אין איזשהו חוק מצטבר לדברים? על חלק מהאנשים, שכך יבינו את זה? האם אדוני יכול להגיד בלב שקט 'אני עומד פה על הקתדרה, אני מכיר את המאבק, זה בסך הכל ברור שכל ערבי בר דעת יבין את זה שקוראים לו למאבק, לא לאלימות, לא לאלימות, חלילה?' אני שואל את אדוני, אם הוא יכול ברצינות, בכנות לומר דברים כאלה?

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אני יכול להגיד ברצינות ובכנות, שמה שמועלה על נס במקרה הזה, זה במקרים האלה, זה לא הפרקטיקה הספציפית, אלא הנכונות לבצע, לעמוד בפני משהו שנתפס כעושק וזה בעצם התכונה הטרומית, הערכית שמועלית כאן על נס, ובעיניי ולא דווקא פריצת הגדרות או דברים אחרים. אני אגיד עוד במשפט אחד, זה נכון מה שכבודו אומר,

שהאדם הסביר שקורא את זה, מבין את זה בדרך אחת, אבל האדם הסביר, שני האנשים הסבירים שמנהלים ביניהם כאן דו שיח הם יהודים ישראלים. ואחד הדברים שלא נמצא בתודעה, לא של כבודו ולא שלי, זה ההיסטוריה שבתוכה אנשים מבינים מה זה לקחת אדמה. אנחנו, אנחנו לא חווים את זה באותה צורה.

השופט תאודור אור: אני שואל את אדוני, אני לא שואל את עצמי. אני שואל את אדוני כעד מומחה. כמכיר את המגזר הערבי. אני מבין את התשובה של אדוני, אני אעבור הלאה. התשובה של אדוני היא, שאף ערבי שקרא את הדבר הזה לא יכול היה להבין שאמירה כזאת על אירועי סחנין אומרת לו 'אדוני, אירועים כאלה הם בסדר ואפשר לנקוט בהם בעתיד'. אף אחד לא. זה מה שאדוני אומר.

ד"ר דני רבינוביץ': זה מה שאני אומר. עכשיו...

השופט תאודור אור: טוב.

ד"ר דני רבינוביץ': ... שהקונטקסט יסביר להם, שהכוונה היא לעמידה, עמידה מתגוננת.

השופט תאודור אור: בסדר. בסדר. שמעתי. נרשם. הפרוטוקול ידבר בעדו. אתה הזכרת את חוות הדעת של היועץ לענייני ערבים של המפכ"ל, את מר לוי. ונתת דוגמאות משני מסמכים. לקחת מסמך מ-94', הוא אומר... אתה יודע איך, אם ואיך ובאיזה אופן, יושמה חוות דעתנו או הערכתנו של לוי? אדוני עיין במסמכים?

ד"ר דני רבינוביץ': עיינתי במספר מסמכים והתרשמתי בעיקר מהמסמך השני של לוי, שעושה איזושהי רטרוספקטיבה, הוא אפילו קורא לזה ככה, למסמך שלו, "כרוניקה". התרשמתי שההתרשמות של לוי היא, שלפחות את

האלמנטים האופרטיביים, התקציביים, ה... למשל שקשורים לבנייה של

תחנות חדשות, בחוויה שלו, זה נגזר מההמלצה שלו מ-94. עכשיו, זה...

השופט תאודור אור: אני אומר לאדוני למה אני שואל אותו.

ד"ר דני רבינוביץ': אוקיי.

השופט תאודור אור: אחרי 94, יש לפנינו היערכות המשטרה במגזר הערבי. וזה לא כל

כך אחרי מה שהוא אמר. זה רק מפברואר 95. יש לנו פה אמירות, מה

לומדים מאותה הערכה שלו. זה מסמך, אם זה יקל על אדוני, מסמך

1555.

ד"ר דני רבינוביץ': (לא נשמע – אינו מדבר למיקרופון)

השופט תאודור אור: לא, כי יכול להיות... טוב, על כל פנים...

ד"ר דני רבינוביץ': לא נמצא בפניי.

השופט תאודור אור: ... פה מסבירים את שתי הגישות שהוא מדבר עליהן. ובעצם, מה

שהמשטרה מסיקה, שצריך באמת, ואדוני רוצה... פריסה מומלצת.

"הפריסה הנידונה הנגזרת ממספר הנחות עבודה שנדרשת... אחד, מתן

שירות נאות לאוכלוסייה במגזר הערבי, שרמתו דומה לזה שניתן במגזר

היהודי. שתיים, תיגבור כוחות המשטרה במגזר בכדי לחזק סימני

הריבונות לישראל ולשפר את השירות לאזרחים ערבים". שיפור וכו'

וכו'...

ד"ר דני רבינוביץ': סליחה, מי, מי חתום על המספר הזה? איזה, איזה...

השופט תאודור אור: זה מסמך היערכות המשטרה במגזר הערבי. זה מסמך משטרתי.

ד"ר דני רבינוביץ': איזה גורם בתוך המשטרה, אם מותר לי לשאול?

השופט תאודור אור: זה ה... לפי דעתי, המטה הארצי, אם אתה שואל אותי.

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אבל בתוך המטה הארצי. מודיעין, יועץ לענייני ערבים?

השופט תאודור אור : אני, אני מוכן לבדוק.

ד"ר דני רבינוביץ' : בדרך כלל זה בעמוד הראשון.

השופט תאודור אור : אני מוכן לבדוק אם יש פה חתימה. לא... לא... זה מסמך שמור,

שעם כל הנספחים, עם כמה יחידות, איפה, איפה מקימים תחנות

חדשות... מסמך מאוד מפורט של מסקנות, ובקטע הזה, הם מזכירים

כמובן את שתי האופציות, והם אומרים... "השורה התחתונה של

ההערכה עליה נשען הצוות, היא שעלינו לקוות לטוב, אך להתכונן לרע

מכל, ולכן על משטרת ישראל להיערך באופן מושכל" וכו', שזה נגיד

תרחיש השיתופיות, השילוב, ההיטמעות של ערביי ישראל בחברה

הישראלית... מפתה ונעים, כלומר, אבל צריך להיות מוכנים לרע. האם

יש לאדוני איזושהי ביקורת על מסקנה שלומדים שאנחנו צריכים לעשות

הכל כדי, אני יודע, לתת שירות וכו' וכו', עם זאת אנחנו צריכים להיות

מוכנים. יכול להיות שאנחנו טועים בהערכה. יש שתי הערכות. יש משהו

פסול במסקנה הזאת, ממה שאומר לוי?

ד"ר דני רבינוביץ' : אני גם בתיאור שלי קודם, אני לא באתי... אני אגיד את זה

עכשיו, שזה עניין לדיון נפרד, האם ההכרעה של לוי ממאי 94, יש לה

הצדקה ואפשר לדון בה, האם מוצדק או לא מוצדק שההכרעה שלה היא

כל כך ברורה בתקופה ההיא. מה שאמרתי אחר כך, זה שמה שאני לא

מתרשם הוא, זה אל"ף, שאכן משטרת ישראל אימצה את ההכרעה

המודיעינית האסטרטגית שלו והפכה אותה לנר לרגליה, לכן גם שאלתי

האם הוא, מי חתום על המסמך הזה, ואני גם לא מתרשם שמתנהל דיון

מסודר, מעמיק, קונספטואלי, לאורך שנות ה-90, האם ההכרעה שלנו

עדיין תקפה. זה שני הדברים שאמרתי. עכשיו, אני מקבל כן את דעתו,

ואגב, הכתיבה של תת ניצב לוי, אני מתרשם ממנה שהוא אדם עם אינטגריטי ואדם עקבי וגם אדם ישר. אין, הוא לא מייפה שם את המציאות. הוא אומר, למשל, כשהוא רוצה להראות את הפועל היוצא של ההמלצה שלה מ-94', אז הוא מקפיד לומר בעיניי, שהאמצעים האופרטיביים שנגזרים ממנה אכן אומצו. אבל אותם אמצעים אופרטיביים, ואני חושב שיש משהו מהדברים שכבודו עכשיו הקריא שיכולים לתמוך בהשערה הזאת, יכולים גם לבוא בגלל סיבות אחרות לגבי, לא בגלל אימוץ הערכת המודיעין, שאנחנו הולכים לקראת עימות. אלא מפני שיש שר משטרה שאומר 'אנחנו לא נותנים מספיק שירות במגזר הערבי'. שזה סיפור אחר לגמרי. וזאת לדעתי צריכה להיות הפרספקטיבה שבה הוועדה הנכבדה תסתכל על, על ההשתלשלות הזאת. האם יש כאן באמת הכרעת מודיעין לקראת עימות, עם כל מה שנגרר, כרוך בזה או לא.

השופט תאודור אור: אפרופו הערכות ולוי, אני לא רוצה להפחית מערכו של לוי, אבל אתה יודע מי המעריך מסוג זה לטווח ארוך, המעריך הלאומי. אדוני יודע שהשב"כ הוא בדרך כלל המעריך של הדברים האלה? שההערכות שלו הן שמחייבות?

ד"ר דני רבינוביץ': אני יודע, וגם אני יודע שלא ראיתי אף מסמך של השב"כ, כי זה מסמכים חסויים.

השופט תאודור אור: זה... זה...

ד"ר דני רבינוביץ': אני גם יודע ש... אני גם יודע שהאזהרות, שכשהוועדה פירסמה, לא מבוססת, לא מבוססות על חומר סמוי, חומר סמוי.

השופט תאודור אור: נכון מאוד. נכון מאוד. נכון מאוד.

ד"ר דני רבינוביץ': חומר חסוי.

השופט תאודור אור: עניין אחר, שאדוני אמר, עמד עליו, הוא אמר 'זה מין נבואה שמשלימה את עצמה, מגשימה את עצמה', כלומר, הוא אומר 'הנה, הולך מה לקרות', ובסוף קורה, ואדוני מייחס את זה לסגנון או לאמירות או לחזרות על ה... למה לא יבוא דברים כפשוטם? הוא ואחרים אמרו ודיברו על הקצנה הולכת וגוברת במגזר הערבי. מטעמים כאלה ואחרים. יכול להיות שזה קיפוח השירות... אני כרגע לא נכנס כרגע לגורמים. אבל הוא אומר, 'הנה, זה ה-Scenario שהולך'. ואנחנו מכירים, מתוך החומר שבפנינו, הרבה מאוד הערכות כאלה. והנה מוגשמת ההערכה. הערכה שניתנה בתום לב, לא מתוך כוונה שאני רוצה שזה מה שיהיה, לא שאני מוביל למה שזה, אבל זה פשוט פשוט העריך נכון. אז אדוני נאמן לתיאוריה שלו, קשה לו לקבל את זה, אבל למה אי אפשר ככה בוא נפריד... הנה פלוני מעריך, על סמך נתונים שהיו בפניו, והדברים האלה קורים לא מכיוון שהוא אמר שזה קרה, המגזר הערבי לא קרא את מה שהוא אומר, אחרים לא קראו את מה שהוא אומר, והנה, זה מה שקרה. למה לא לקבל דברים כפשוטם?

ד"ר דני רבינוביץ': כי הפלוני המעריך לא גר בחללית ולא גר בהליקופטר. ואני אדרש כאן למושג המשפטי של ניגוד אינטרסים. המעריך כאן הוא גם המעריך, אבל הוא גם זה שמעצב את הסיטואציה שנמצאת בה. הוא עד פעיל, או מעריך פעיל. ולכן אי אפשר לנתק בין הדברים האלה. אני לא אומר שיש אינטרס למישהו במשטרה, שהנבואה הזאת תגשים את עצמה, אבל אנחנו בהחלט מדברים בסופו של דבר, הכדורים נורים בידי המשטרה.

השופט תאודור אור: אדוני רואה רק את מה שנמצא מלמעלה. אדוני לא יודע אם ההערכות של לוי או של שב"כ לא נשענות, למשל, בין היתר, על אנשי אקדמיה נכבדים שמופיעים בפני הגורמים המעריכים ונותנים להם...

ד"ר דני רבינוביץ': אני יודע את זה היטב.

השופט תאודור אור: שזה כן קורה.

ד"ר דני רבינוביץ': נו, ודאי.

השופט תאודור אור: נו, טוב...

ד"ר דני רבינוביץ': לכן גם אמרתי...

השופט תאודור אור: זה לא עניין של מישהו יושב יום אחד עם עצמו ומחליט.

ד"ר דני רבינוביץ': נכון מאוד. לכן גם אמרתי, שאני חושב שמה שקורה במשטרה

משקף דברים שקורים בזרועות ממשל אחרות, וגם בתוך החירום וגם

במקומות אחרים, אני הבעתי את דעתי יותר מפעם אחת, שסוג התמיכה

האקדמית שמערכות הממשל הישראליות מקבלות, הם באמת תמיכה

אקדמית מגוון מסוים. יש הרבה מאוד אנשי אקדמיה, אני ביניהם,

שדיעותיהם מעולם לא נשמעות אצל האנשים שהם, ושגורמים שהם

עושים את הערכות המצב המשטריות האלה. יכול להיות שאם היה

מתנהל ויכוח...

השופט תאודור אור: אדוני מבקש המלצה?

ד"ר דני רבינוביץ': סליחה?

השופט תאודור אור: אדוני מבקש המלצה מאתנו?

ד"ר דני רבינוביץ': יכול להיות שאם היה מתנהל ויכוח במאי 94, על תקיפות הנחות

העבודה של ראובן לוי, והוא היה מתנהל בפורום אקדמי מלא ולא חלקי,

חלקי במובן של האוריינטציות המחקריות והאחרות של החוקרים

שעליהם מתבססים, הוא היה מוביל להערכות אחרות, ולכן גם לייצור נייר, ניירות עם גוון לגמרי אחר לאורך כל שנות ה-90. ודווקא מפני שאנחנו יודעים את הקשר בין כוח ובין ידע, ואנחנו מבינים איך קונספציות מחלחלות דרך מערכות ומגיעות גם לדרגים הנמוכים ביותר, לא תמיד אגב באמצעות ניירות, אלא בדרכים אחרות, דוגמה אישית ותדריכים וכדומה, אז אני כן רואה את הקשר שבין ייצור הידע לבין עיצוב המציאות.

השופט תאודור אור: אני רוצה לחזור רגע לאותו עניין של מונחים שמשתמשים, ולתת לאדוני עוד דוגמה שככה הופיעה בפנינו. יש אמירות של חבר הכנסת דהאמשה בעניין שימוש בכוח. ולא יודע, כוח כזה או אחר, 'כוח' אנחנו יודעים מה זה. ואז כשנשאל חבר הכנסת דהאמשה להסביר 'כוח'... "כוח אני התכוונתי הזכות לכוח", כך הוא אומר. והוא אומר, "המונח 'כוח' יכול להיות בעל מובנים עשירים יותר". בקונטקסט מדובר על שימוש בכוח. אדוני קונה את ההסבר הזה?

ד"ר דני רבינוביץ': אני קונה את ההסבר הזה, מפני שהוא קיים גם בשפה שלנו. וגם בתרבות שלנו. יש כוח שנקרא לו כוח עמידה, שהוא דבר שאנחנו יודעים להעריך אותו ואנחנו אפילו מעריצים אותו לפעמים.

השופט תאודור אור: וכשאומרים 'כוח', מתכוונים אולי לכוח... לא יודעים לאיזה כוח מתכוונים?

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אני...

השופט תאודור אור: זה מה שאני אומר.

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אני חושב שלאיזה כוח מתכוונים, זה נובע מתוך מערך הכוח היחסי שבו עובדים. אם אומר את זה חבר הכנסת דהאמשה, שאין לו

צבא ואין לו משטרה ואין לו, ואין לו יכולת להפעיל כוח פיזי, אז אני חשוב שהסבירות הגבוהה ביותר זה שרוב, שהרוב המכריע של אנשים שמקשיבים לו, מבינים שהוא לא מדבר איתם על שום דבר אחר חוץ מכוח עמידה, כולל הכוח להחזיר בשבירת אבן ורגל ויד, אם שוברים לך את הרגל והיד. ולא באיזה מין...

השופט תאודור אור: אדוני פה נתפס בעניין של הרגל, ולא רציתי להיכנס לזה... אבל אדוני מקבל את הנוסחה, אני קראתי לה כשחקרתי את עו"ד דהאמשה, נוסחה מאוחרת. שהוא אמר 'לשבור רגל ויד רק אם שוברים לך...' זאת לא היתה הגרסה המקורית. הגרסה המקורית מדברת על לשבור רגל ויד. ובאו עוד תיקונים. אדוני, כדבר מובן מאליו, לוקח את הגרסה האחרונה ו... אז יכול להיות שאני בא ואומר 'תוקפים אותי, אני במסגרת הגנה עצמית, רוצים זה...' אינני יודע. אבל לא, לא, לא על זה מדובר. בסוגריים אני אומר את זה.

ד"ר דני רבינוביץ': אני... ודאי. היה גלגול שלם לאמירה הזאת, היא נאמרה בהתחלה בתוך קונטקסט ערבי והיא תורגמה לעברית...

השופט תאודור אור: כשאומרים 'להתנגד פיזית', מה אדוני היה מבין, 'מתנגד פיזית'? ד"ר דני רבינוביץ': זה יכול להיות מגוון של דברים.

השופט תאודור אור: אדוני קורא... אני מציע לך, אדוני, כשמתקרב אליך פלוני, תתנגד פיזית. מה... המובן הראשון, איך היית מבין את זה? זה שאדוני צריך לחשוב זה רע.

ד"ר דני רבינוביץ': לא, אני יכול לחשוב על סיטואציות שבהם הייתי...

השופט תאודור אור: אז אני אומר לך, כשאומרים 'להתנגד פיזית', אז אומרים... אני התכוונתי, לא שאמרתי, התכוונתי בנוכחות פיזית. כשאומרים 'כוח', אני

התכוונתי בזכות לכוח. ברור שאחת האפשרויות זה להיות במקום. אבל
נשאלת... אני חוזר לשאלה שאמרתי לאדוני קודם. יש, האם מנהיגות לא
צריכה להיזהר קצת, כשאני מדבר במונחים... להיות ברור, כשאני אומר,
מדבר במונחים או במילים או במשפטים שאפשר להבין אותם כשימוש
לא קביל, לא בסדר, אני צריך להבהיר את עצמי. לא בפני ועדת החקירה
לנסות להסביר למה אני התכוונתי, אני בלב, איך אדוני אומר 'החוויות
שלו'. אני לא מתעסק בחוויות שלו. איך היה מבין את זה כל אדם.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל אני חושב שאנחנו חיים בעולם, שבו פוליטיקאים הם לא
משפטנים, והם לא אמונים...

השופט תאודור אור: אהה, פוליטיקאים יודעים מה זה שימוש בכוח. סליחה, אל, אל,
אל... אל תגרור אותנו לשם.

ד"ר דני רבינוביץ': לא, כבודו...

השופט תאודור אור: פוליטיקאים יודעים מה זה שימוש בכוח.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל כבודו מצפה מפוליטיקאי, שכמו שאמרת, יבהיר את דבריו.
אני חושב שכוחם, הרבה פעמים כוחם של פוליטיקאים מבוסס על זה
שהם מעממים את דבריהם, והם משתמשים בכל מיני אמירות מאוד
רחבות, שניתנות לפרשנות...

השופט תאודור אור: ואז מה הסכנה? שאיך יבינו אותם? הרי אני מזכיר לאדוני,
לקראת סוף החקירה, אנחנו עוסקים פה בשאלה מה גרם, אם גרם, כמה
גרם, לאירועים שאנחנו עוסקים בהם. ובין היתר, אנחנו רוצים לדעת,
אמירות כאלה, איך היו יכולים להבין אותם, כאחת האופציות, מר...
הצעתי לאדוני את זה קודם. והשאלה אם במקרה כזה הכפל הלשון הזה

שאדוני מדבר בו, הוא טוב בשביל להשפיע עליהם ללכת, וכוח שאני

אוכל להגיד אחר כך 'לא התכוונתי לכוח'. האם לא זה החשש?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שהסכנה שפוליטיקאי ערבי לוקח על עצמו (לא נשמע -

מדברים יחד) או בכלל פוליטיקאי, שמישהו אחר יבין את הדברים האלה

בצורה אחרת מאשר הציבור שלו. הציבור שלו חש את עצמו חלש, חש

את עצמו מדוכא, עשוק, וככה יבינו את השימוש בכוח. לא כמו מישהו

שיש לו נושאות מטוסים וגדודי צבא שיכולים עכשיו לעשות פה פעולה

ולשנות את המציאות באמצעות כוח. אלא מישהו שנמצא במאבק של

נסיגה או התגוננות בלתי פוסקת וצריך להעמיד איזשהו כוח כנגד כוח

שהוא חווה אותו כתוקפני.

השופט תאודור אור: כנגד אותם שוטרים שבאים לעשות מעשים.

ד"ר דני רבינוביץ': כן.

השופט תאודור אור: בסדר.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל...

השופט תאודור אור: זה שימוש בכוח נגד שוטרים.

ד"ר דני רבינוביץ': אבל לאו דווקא התקפת השוטרים. זה לאו דווקא התקפת

השוטרים.

השופט תאודור אור: אני לא אמרתי 'התקפת'...

ד"ר דני רבינוביץ': אוקיי.

השופט תאודור אור: ... אני אמרתי 'שימוש בכוח'. הנה, אדוני כבר, ככה בלי משים,

אישר לי את הדברים. זה מספיק. טוב, יש שאלה לגבי העניין של

התנהגות כלפי המשטרה, שאנחנו לא ניכנס לפרטים, אבל אדוני יודע

שבתקופה ארוכה לפני האירועים האלה, היתה בעיה להיכנס לכפרים

ערביים, בגלל החשש של שוטרים? אדוני מכיר את התופעה?

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אני מכיר את התופעה הזאת, ואני חושב שלא רק חשש של

שוטרים בדרג השדה, אלא גם של שיקול דעת של מפקדים במשטרה...

השופט תאודור אור: כן.

ד"ר דני רבינוביץ': ... שלא רצו להיכנס, גם אם היו להם שוטרים שהיו מוכנים

להיכנס, מפני שהם עשו את השיקול של רווח והפסד ב...

השופט תאודור אור: אדוני הזכיר את המשטרה ככוח שבעצם חצי צבא וככה רואים

אותו במגזר הערבי ודברים כאלה ואחרים. אדוני מודע לחובה של

המשטרה לאכוף את החוק. אדוני מודע לכך, שככל שאני יודע, שום

שוטר, שום מפקד, שום משטרה לא אוהבת לבצע צווי הריסה.

ד"ר דני רבינוביץ': לא רואה?

השופט תאודור אור: לא אוהבת. לא אוהבת. לא אוהבת בדרך גם לעצור אנשים. זה

פשוט צריך לעשות את זה. והשאלה, אם לא צריך לקבל את חלק

מההתנגדות או העידוד האנשים או האמירה לאנשים כנגד המשטרה,

האם אדוני לא רואה בזה גם משהו מסוכן, המשטרה לא יכולה למלא גם

את חובתה הרגילה. אנחנו שמענו פה הרבה מקרים, שתחנת שידור לא

הוקמה, כי לא נתנו להקים בישוב. כלומר, האם לא צריך גם מטעם

המנהיגים של המגזר, לא צריכים למתן את התגובות, האמירות כלפי

המשטרה, כי חלק מהדברים זה בעצם דברים שהם חייבים לעשות.

כשיש צו של בית משפט, אז הם מנסים לדחות פעם, מנסים לדחות

פעמיים ושלוש, ומנסים להביא לפשרה. שמענו על הרבה מקרים כאלה.

אבל בסוף אין ברירה. אני, יאמין לי אדוני, אני מכיר את הסיטואציה הזאת.

ד"ר דני רבינוביץ: אני חושב שיש אלמנט אחד לפחות, שהוא מאוד מאזן את הקריאות מהסוג הזה, וזה קריאות חוזרות ונשנות של חברי כנסת, חלקם... ואנשי ציבור אחרים מאוד בולטים, שמלינים על המשטרה, שהיא לא מספיק נוכחת בישובים ערביים בקונטקסט הפלילי. אני חושב שהדוגמאות של כמה ערים במשולש, שבהם יש הרבה סמים והרבה מקרי רצח לא מפוענחים, זאת אומרת שזה לא... אנחנו לא שומעים איזושהי מין שידור קבוע מצד מנהיגים ערבים בארץ, שלמשטרת ישראל לא תהיה דריסת רגל במקומותינו. אנחנו שומעים, גם כשזה במקרה של אום אל-פאחם למשל, ואנחנו מכירים את ההיסטוריה של הקמת או אי-הקמת המשטרה שם, מדובר שם על... על... על חשש, שאני חושב שהוא מובן לרוב אנשי אום אל-פאחם, שלא ייווצר כאן איזה אקס-טרטוריה, שאין בה חוק וסדר, אלא שיש עיר, שלפחות לטענת חלק גדול מפרנסיה, מצליחה להתמודד עם החלק מהתופעות החברתיות הקשות, שיש שם בכוחות עצמה, התנועה האיסלאמית וכדומה, ולכן בקונטקסט כזה, של עיר יחסית, שהיא לא כמו מקומות אחרים פרועים יותר מבחינה פלילית, נוכחות של תחנת משטרה, היא דווקא נתפסת יותר כפרובוקציה מבחינת השלטון, שבא בלי צורך של שמירת סדר ציבורי, בא ורוצה לעשות איזשהו assertion של... של (לא ברור) שלו וזה נתפס בצורה אחרת לגמרי, מאשר... עכשיו, כשאותם אנשים אומרים גם את זה וגם את הדבר השני, אני חושב שזה יוצר איזשהו איזון, שלפחות משדר לתושבים שלהם, שמשטרה ומדינה ויכולת אכיפה זה לא דבר, שהוא

אינרנטית, משהו שאנחנו נגדו, אלא בסיטואציות מסוימות אנחנו מפרשים אותו כמשהו, שהוא לא לטובתנו, אלא כנגדנו.

השופט תאודור אור: יש לי עוד הרבה שאלות, אבל אני אשאל רק עוד שאלה אחת. השאלה היא מתייחסת לעניין של תנועה איסלאמית ואל-אקצה בסכנה. יש הרבה מאוד סיטואציות, שאפשר להניח, שוב פעם אני אומר את הדברים בשם האדם מבחוץ, שרואה את הדברים ונדמה לי, אם (לא ברור) רואה ראייה סבירה של דברים, שהעניין של אל-אקצה בסכנה, כפי שתיאר זאת חברי, בעצם מוצג כעניין שמנצלים אותו. מנצלים אותו לצרכים תנועתיים. לקרב אנשים לתנועה, לאחד אותם. הם באים, אנחנו עומדים עם כוחות וכו' וכו'. ואדוני פה נתן עדות אופי לתנועה. הוא אמר שאתה מעריך, שהיא לא משתמשת באל-אקצה כסיסמה לצורך הדבר הזה וכו'. ואני שואל את עצמי, עם כל הכבוד גם כחוקר, גם כמומחה וכו' וכו', האם אדוני יכול לשים יד על זה ולהגיד: אני בטוח שזה לא מנוצל לצרכים תנועתיים, לצורכי הגברת כוח. כלומר, זה תמים מהתחלה עד הסוף. כל הכינוסים האלה, כל אל-אקצה בסכנה, זה הכל אמונה מא' עד ת', וזה... זה... זה אדוני מוכן בהצהרה להגיד מעל דוכן העדים, שזה הא ותו לא, שזה לא מנוצל גם לדברים אחרים? הקראתי לאדוני את הכרוז מ-1.10?

פרופ' שמעון שמיר: לצורך גיוס?

השופט תאודור אור: לצורך גיוס, כן. פשוט. ללקט (לא נשמע)...

ד"ר דני רבינוביץ: המילה... המילה מנוצל זה... זה... היא מילה ככה, שדורשת פירוק. אם מדובר על ניצול ציני, זאת האבחנה שעשיתי. ניצול ציני זה בסיטואציה, שבה אני יודע שלא כצקתה, אבל אני צועק בכל הווליום

שאני יכול, מפני שאני יודע שזה יוביל.. יועיל לי. אני חושב שזה לא המצב.

השופט תאודור אור: אני מתכוון באמת לזה, שאני באמת יודע, שזה לא בדיוק כמו שאני אומר שזה.

ד"ר דני רבינוביץ: לא, אז... אז פה אני עומד מאחורי הדברים שאמרתי קודם.

השופט תאודור אור: על סמך מה אדוני יכול להיות בטוח בזה? עם כל הכבוד.

ד"ר דני רבינוביץ: על סמך... על סמך זה, שכשאתה מדבר עם אנשים ורואה האם יש

לך עסק, אפילו אצל פוליטיקאים. יש אנשים שאומרים, שאצל

פוליטיקאים זה יותר קל לראות, כי הם יותר שקופים. האם יש לך עסק

עם מישהו שמדבר בתוך שכנוע עצמי, או עם מישהו שמשחק אותה?

ההתרשמות שלי...

השופט תאודור אור: נו באמת...

ד"ר דני רבינוביץ: ההתרשמות שלי... זה כל מה שאני יכול להציע לחברי הוועדה.

אני יכול להציע שבהתרשמות שלי, יש כאן אנשים שמאמינים בשכנוע

עצמי עמוק, ולא... ולא מנצלים את זה באופן ציני. עכשיו, אני כן

מסכים... אני כן מסכים, שבדיעבד, שמסתכלים על הסיטואציה בצורה

מנותקת, אין ספק שהעובדה שעמד לרשותם כלי כמו אל-אקצה והסכנה

שלו, לא עשה רע לתנועה האיסלאמית, ועשה לה אפילו הרבה טוב.

מהרז'ונים... מהרז'ונים נגמרים במאות אלפי שקלים חדשים לקופה. אי

אפשר להתעלם מזה. אבל אני עדיין... אני עדיין עושה את הפרדה, בין

העובדה, שזה מועיל ל... שהמאבק מועיל לתנועה...

השופט תאודור אור : זה... זה... ככה זה משהו רווח צדדי, שבכלל לא... זה... זה... זה
בא עם הצרות והאמירות, שכולם שכנוע אמיתי של כולם, שהנה אל-

אקצה בסכנה?

ד"ר דני רבינוביץ : של... אני... כן. מאחורי זה אני עומד.

השופט תאודור אור : בסדר. שאלות?

עו"ד ג'בארין : נשאלת על גבי אופציות של החלטות של וועדת המעקב, וכבוד השופט

אור הקשה בהקשר של הראשון לאוקטובר והשני לאוקטובר. למעשה,

מה שהוא ציין, אם בשני לאוקטובר, היו שבעה הרוגים והחלטה...

התקבלה החלטה מתונה? למה לא התקבלה אותה החלטה בראשון

לאוקטובר? עכשיו, המוזהרים, ואני רוצה את הניתוח שלך בבקשה,

לטענת המוזהרים בהקשר הזה, עד כמה היא יכולה להתקבל על הדעת

בהקשרים שאתה ציינת, כשהם מציינים כולם, שלושת המוזהרים,

אומרים : בראשון לאוקטובר היו לנו שני הרוגים. זה מצב קשה. אין לנו

חוויה כזו. אנחנו היינו צריכים לקבל צעד פוליטי כנגד הממשלה,

שתתעשת, וגם שהדבר הזה לא יחזור על עצמו, ואנחנו לא יכולים בתור

אזרחים, שהרג כזה יעבור. קיבלנו החלטה של שביטה. לעומת זאת,

בשני לאוקטובר, כאשר ראינו שהמטרה ממשיכה בהרג, המטרה לא

מתקשרת, ראש הממשלה לא מתקשר, ומתוך אחריות, וראינו שהם

הולכים להמשיך, ואליק רון הולך להמשיך בקטע הזה, אנחנו אמרנו 'לא

יכולים אלא לקבל החלטה אחרת'. זו הגרסה שלהם. עד כמה הגרסה הזו

היא סבירה בעיניך, מהו הניתוח שלך?

ד"ר דני רבינוביץ : אני חושב שגם זה עלה, זה בא לידי ביטוי בתשובות שלי בסוף ה-

Session הראשון. אני חושב שזה סביר בעיניי, שזאת, זה ה... זאת ה...

זה ה-Progression שהיה. וזה בעיניי גם המהות של, של קבלת החלטות.
זאת אומרת, יש שני דברים שעומדים אחד מול השני. האחד, זה הזכות
למחות, ואולי אפילו החובה למחות כנגד משהו שנראה לך שהוא רע
ועושק, והשני זה המחיר שהם מוכנים לשלם. והסיטואציה בשדה
מובילה לאנשים לתנועה על פני הרצף הזה. ואני חושב שזה מה שקרה
בין הראשון לבין השני לאוקטובר. אני מקבל את הגרסה הזאת.

עו"ד ג'בארין: כן, שוב על הקשר... לא, אין לי הרבה...

השופט תאודור אור: סליחה, מה אתה אומר?

ד"ר דני רבינוביץ': אני פשוט...

עו"ד ג'בארין: הוא צריך ללכת ל... צרכים...

ד"ר דני רבינוביץ': לא יודע אם זה שווה הפסקה, אם אנחנו מסיימים בעוד כמה

דקות...

עו"ד ג'בארין: לא, אין לי הרבה.

ד"ר דני רבינוביץ': אוקיי.

דובר לא ידוע: (לא נשמע – אינו מדבר למיקרופון)

השופט תאודור אור: אה... יש לאדוני עוד הרבה שאלות, אנחנו...

עו"ד ג'בארין: אין לי הרבה, אבל אתה יכול... אני... (לא נשמע - מדברים יחד) ונחזור...

השופט תאודור אור: נעשה הפסקה לחמש דקות. אנחנו מיד חוזרים. אבל באמת מיד.

לא לצאת מהאולם.

עו"ד ג'בארין: כן. אה, לא לצאת. אוקיי. רק...

(אחרי הפסקה)

השופט תאודור אור: בבקשה.

עו"ד ג'בארין: השאלה השנייה היא שוב על הקשר בין הקשר בין הזמנים, ראשון לאוקטובר, שני לאוקטובר, לשלושה, לשלישי לאוקטובר, ואבקש את הניתוח שלך לטענה הזו, שבשני לאוקטובר, כאשר התקבלה החלטה להפסיק את השביתה בשלישי לאוקטובר, למעשה היא לא היתה יכולה להתקבל, להפסיק. אם ועדת המעקב בראשון לאוקטובר קיבלה החלטה לשבות, כלומר, אם ועדת המעקב בראשון לאוקטובר לא הכריזה על השביתה על אף ההרוגים, ובשני לאוקטובר גם לא הכריזה על השביתה, התוצאה ברחוב היתה יכולה להיות אחרת. כי היא לא שמעה על הרחוב. ולכן מה שסייע לוועדת המעקב לקבל את החלטה שלה בשני לאוקטובר, להפסיק את השביתה, הוא דווקא החלטה שלה בראשון לאוקטובר.

השופט תאודור אור: אדוני מסכם עכשיו?

עו"ד ג'בארין: לא, לא, את הניתוח שלו להליך הזה, כי הוא התייחס להליכים האלה.

השופט תאודור אור: הוא מומחה והוא יודע לומר את דבריו...

עו"ד ג'בארין: כן.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שזה נכון יהיה לומר, שכל החלטה שהיתה מתפרשת,

כשהיא התפרשה, כהחלטה של ריסון והבלגה, צריכה להישען על ביטחון

של אלה שמחליטים את החלטה הזאת, של המנהיגים שהשטח איתם.

והשטח לא יפרש את החלטה שלהם כפחדנות או כלקיחת אחריות או

כהתקפלות. במונח הזה, אז זה נכון ואולי זה גם, אני לא יודע אם להגיד,

להשתמש במילה 'טרגי', אבל זה נכון שהסיטואציה היא כזאת, שרק

אחרי שהנהגה מסוימת מראה מידה מסוימת של נחישות, היא יכולה גם

אחר כך ללכת אחורנית ולהכריז על הבלגה. אני חושב שהיתה, למשל,

סכנה, אני חושב, שבראשון לאוקטובר, אם היו, אם היתה החלטה,

למשל, על, או אם לא היתה החלטה בכלל, או אם היתה החלטה על הפסקה של שביתה למחרת, היה סכנה מוחשית, שהרחוב לא היה נשמע לזה.

עו"ד ג'בארין: כן, בדיוק, זה כבוד השופט אור דיבר על הרבה אופציות. הרבה אופציות פתוחות. ועדת המעקב לא קיבל... לא מקבלת כסף מהמדינה ואין חקיקה שמסמיכה אותה. אין דבר כזה בחוק, 'ועדת המעקב', ואין הכרה. מה עם האופציה בכלל שלא היתה מתכנסת, לא בשלושים, לא בראשון ולא בשני ולא בשלישי? ועדת המעקב לא היתה מתכנסת. מה לדעתך היה יכול לקרות?

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שבשטח היה יכול להיווצר מצב, לפחות בראשון ובשני, הרבה יותר חמור מאשר אכן נוצר, וגם בטווח הארוך היה נוצר נתק. מפני שזה, זה כאילו, זה כאילו הנהגה שלא נמצאת שם ביום פקודה, ברגע החשוב ביותר. לאו דווקא אם לצורך, לצורך גיבוש השורות או הלהבת ההמונים או... אסור לה בכלל להיות שם. אני חושב שבעצם הדוגמה האחרונה שאני יכול לחשוב עליה זה הנשיא בוש ב-24 השעות הראשונות אחרי ה-11 בספטמבר, שכל מה שהיה זה ספקולציות אם הוא נמצא בבונקר כזה או בבונקר אחר. במובן הזה, אז ההחלטה של ועדת המעקב להיות נוכחת ונוכחת באופן מאוד רצוף, עם החלטות קטגוריות לכאן ולכאן, אני, אני שם את זה בכף הזכות. קודם כל בכף הזכות לגבי עצם הנוכחות ועצם האמירה לציבור הזה יש אנשים בעמדת אחריות שקיבלו אימון, שמתייחסים ברצינות לאמון הזה, שמתכנסים, שמחליטים, בלי קשר כרגע למהות ההחלטות שעליהם דיברנו הרבה.

עו"ד ג'בארין: כבוד השופט אור שאל אותך על המדיניות של המשטרה, שלדעתך אמורה להיות ראויה או לא ראויה בעניין של סגירת כביש על ידי המפגינים, ולקחת אותנו לצרפת. אתה יכול לעשות אבחנה בין, בין מדיניות המשטרה כלפי סגירת הכביש אצל הערבים וסגירת כביש אצל יהודים, איך היא מתנהגת?

ד"ר דני רבינוביץ': כן. אני חושב שזה דברים גם שנאמרו בפני הוועדה.

השופט תאודור אור: עכשיו אדוני מעיד בתור מומחה לסגירת כבישים.

עו"ד ג'בארין: לא, כי גם הוא נשאל על השאלה הזאת. גם הוא נשאל על השאלה הזאת. השופט תאודור אור: בסדר, אז אנחנו יודעים. לא צריך, הוא... על זה אדוני רוצה שהוא ידבר...? מומחה...

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שבמובן הזה, סגירת... זאת אומרת, הפגנות של אנשי

התעשייה האווירית או של גורמים אחרים בנמל התעופה בן גוריון, מתנהגות יותר על פי הדגם הצרפתי מאשר... ככל שאנחנו נודדים לכיוון הגליל, הזיכרון הצרפתי הולך ונעלם מעיני קברניטי המשטרה, לצערי.

עו"ד ג'בארין: השאלה הראשונה שנשאלת על ידי הפרופ' שמיר לגבי הספר שלך, שאתה

לא התייחסת לאלימות. ואמרת: "מבחינתי אני מתייחס לכך מחאה לגיטימית וגם אני לא רוצה להיות מושפע מהתקשורת העברית, שהיא מתייחסת לכל דבר בקרב האוכלוסייה הערבית כעניין של אלימות".

אותו הסבר שלך, אתה יכול להסביר לנו גם לגבי האימרה של חבר הכנסת עבד אל מאלכ דהאמשה, שהיא הופיעה בעמודים הראשונים בעברית, ולא הופיעה בערבית. מדוע התקשורת העברית מדווחת דברים האלה? ולפעמים גם אנחנו לא רואים את זה בערבית, כאילו מה הסיבה,

מה המניעים, איך אתה מנתח את ה(לא נשמע - מדברים יחד)

ד"ר דני רבינוביץ': (לא נשמע - מדברים יחד) גם התקשורת הערבית.

עו"ד ג'בארין: כן, אבל לא הופיע בעמודים הראשונים. הופיע בערבית, שבעברית דיווחו

עליו כך וכך, והיה ויכוח בכנסת, כלומר, לאחר מכן.

ד"ר דני רבינוביץ': אני חושב שמה שקורה ל... בתקשורת העברית, זה שאנחנו... וזה

קורה בכלל. אנחנו מזהים, במרכאות כפולות, אנחנו, היהודים

הישראלים, אנחנו מזהים את הדבר הזה עם רגש שכבר מוכר לנו. עם

תחושת איום שאנחנו מכירים אותה. זה, יש לזה מקום ב... אני אומר

את זה בצער, אבל יש לזה מקום בתפיסת העולם של היהודים

הישראלים. שכשערבי בעמדת הנהגה אומר את מה שהוא אומר, זה נופל

אצלנו על קרקע מאוד מאוד פורייה. וזה בלי להיכנס עכשיו לשאלה

שהם עושים את זה למען רייטינג, ואם זה מוכר יותר עיתונים, עיתוני

ערב או פחות עיתוני ערב. אני חושב שגם אם אנחנו מנטרלים את העניין

הזה, אפילו לוקחים כלי, עיתון או כלי תקשורת אחר, שהוא לא עוסק כל

הזמן רק בלספור את מספר העותקים שהוא מכר, זה עדיין נופל על

משהו שהוא, שהוא נראה לנו... שהוא, הוא מזין ומוזן בעת ובעונה אחת

מזרמי עומק שקיימים אצל היהודים הישראלים, והם מהווים את

הבסיס הפרשני ואת בסיס הקליטה של המסרים האלה, בצורה שלא

קיימת בציבור הערבי. יכול להיות שהציבור הערבי, יש לו את ההיפר-

רגישות הזאת לכל מיני דברים בכיוון ההפוך. יש הרבה דברים שיהודים

אומרים אותם, ושהם מקבלים אפליפיקציה בתקשורת הערבית בגלל

הדינמיקה.

עו"ד ג'בארין: כבוד השופט אור שאל אותך לגבי, ובכל זאת, מדוע לא היתה פנייה

לצעירים בהחלטה של ראשון לאוקטובר לגבי שביתה על השני

לאוקטובר, לא להתעמת, או הערות מסוימות לגבי היחסים עם המשטרה. איך אתה מיישב את זה עם הניתוח שלך הקודם לגבי יצירת זהות 'אנחנו' ו'הם', בראשון לאוקטובר? אם אתה יכול לחדד את זה, בבקשה.

ד"ר דני רבינוביץ': כן, אני חושב שכשנוצר... שני דברים נוצרים. אל"ף, זהות של 'אנחנו' ו'הם', זאת אומרת, נוצר קו גבול שהוא הרבה יותר מוחשי אחרי הראשון לאוקטובר, מאשר הוא לפני הראשון לאוקטובר. ומצד שני, כמו שלפעמים קורה כשמתארגנים קווי גבול או מתחדדים קווי גבול, אז השרידה הזאת של פנים המחנה, הופכת להיות הרבה מובנת מאליה והרבה יותר קשה, בוודאי בזמן אמיתי, לעשות איזשהו דבר שיישמע כאילו איתגור של הסולידריות הזאת. ולכן אני אומר שאפילו ניואנסים קלים יחסית של, של... מהדברים שאנחנו מדברים עליהם, יכולים היו להתפס כמשהו שהולך כנגד הסולידריות החדשה שהיא, שהיא מוגדרת מבחוץ, שהיא חוויה מאוד חזקה, כל מי שעבר את החוויה הזאת אי פעם באיזושהי סיטואציה, פוליטית או אחרת, יודע, ושכל דבר שמערער אותה במיוחד בשעות הראשונות שלה, בימים הראשונים שלה, הוא מאוד מאוד בעייתי למחשבה ואמירה. אני חושב שזה מה שקרה כאן.

עו"ד ג'בארין : תודה רבה.

השופט תאודור אור : אני רוצה להזכיר לך, ד"ר רבינוביץ', שבשעתו אתה המצאת לנו את הספר *Overlooking Nazereth* עם חומר נוסף. אני הודיתי לך שהמצאת לנו את הספר והצעתי לך גם לקבל ברצון כל חוות דעת. קיבלנו את זה באמצעות המוזהרים. אבל מה שאני רוצה להזכיר לך, שהבטחנו לך גם להחזיר את הספר. אז זה הספר. אני מנצל את

ההזדמנות. תודה רבה לך. אנחנו נתכנס בשעה שלוש ורבע. יש לי בקשה, מר גיבארין, הצעת ייעול. ייצא אדוני מהנחה, שאנחנו קראנו את התקצירים ועל סמך הניסיון, אין טעם לחזור לאותם דברים... מכיר אדוני את הדברים, אנחנו רוצים היום לגמור את שני העדים הנוספים, וזמננו קצת מוגבל. יידבר עם שני נותני חוות הדעת הנכבדים, וירכז בשאלות, לא לחזור על דברים, או בתמצית לפחות, כדי שאנחנו לא... בסדר? כי אנחנו מוותרים על הפסקה, כדי שנוכל לגמור היום. שלוש ורבע. תודה רבה.